

NOWA BIBLIOTEKA

NEW LIBRARY

NB

USŁUGI, TECHNOLOGIE INFORMACYJNE
I MEDIA

2019

nr 2 (33)

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO

UNIwersytet śląski w Katowicach
Instytut Bibliotekoznawstwa
i Informacji Naukowej

NOWA BIBLIOTEKA

NEW LIBRARY

USŁUGI, TECHNOLOGIE INFORMACYJNE
I MEDIA

*SYSTEMY BIBLIOTECZNE I INFORMACYJNE
W POLSCE I NA ŚWIECIE*

POD REDAKCJĄ
JUSTYNY ADAMUS-KOWALSKIEJ

nr 2 (33)

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2019

RADA NAUKOWA

Prof. nadzw. dr hab. Mariola Antczak (Uniwersytet Łódzki)
Dr hab. Anna Dymmel (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
Dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
Prof. dr hab. Elżbieta Gondek (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Dr hab. Małgorzata Góralska (Uniwersytet Wrocławski)
Prof. Gregory Hadley (Niigata University of International and Information Studies
Niigata, Japan)
Asoc. prof. Baiba Holma (University of Latvia)
Prof. dr hab. Mariola Jarczykowa (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Dr hab. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Dr hab. Katarzyna Materska, prof. UKSW (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
Ph.D. Serhii Nazarovets (National University of Kyiv-Mohyla Academy Library)
Dr hab. Diana Pietruch-Reizes (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)
Dr hab. Michał Rogoż (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie)
Prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD (Comenius University in Bratislava)

REDAKCJA

Agnieszka Gołda
Izabela Swoboda
Agnieszka Łakomy-Chłosta
Jacek Tomaszczyk
Justyna Adamus-Kowalska
Anna Małgorzata Kamińska
Anna Seweryn

ADRES REDAKCJI

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Pl. Sejmu Śląskiego 1
40-032 Katowice
e-mail: nowa.biblioteka@gmail.com

Kwartalnik wydawany przez
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Publikacja recenzowana
Zawartość odnotowana w indeksie cytowań CYTBIN

Spis treści

ARTYKUŁY I KOMUNIKATY

- Alessandra Citti:** The library system at the University of Bologna. Focus on cooperation 7
- Monika Colbecka:** Usługi informacyjne archiwów – próba definicji. . . 27
- Justyna Adamus-Kowalska:** Polityka państwa polskiego w zakresie postępowania z dokumentacją elektroniczną oraz wdrażanie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD) w kontekście informatyzacji 49
- Aleksandra E. Adamczyk, Renata Mateusiak, Michał Tomaszek:** Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – zmiany systemowe i techniczne 65

ARTYKUŁY RECENZYJNE, RECENZJE I OMÓWIENIA

- Katarzyna Janczulewicz:** Między kartką a ekranem : cyfrowe eksperymenty z medium książki w Polsce / Piotr Marecki. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, cop. 2018. –186, [1] s. : il. ; 25 cm. – (Biblioteka XXII-Wieku). – ISBN 978-83-233-4491-9. – ISBN 978-83-233-9857-8. 99
- Anna Małgorzata Kamińska:** Hello world : jak być człowiekiem w epoce maszyn / Hannah Fry ; przekład Sebastian Musielak. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, cop. 2019. – 307, [4] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-080-6819-9. 105

SPRAWOZDANIA

- Joanna Caban:** Seminarium PolBiT „Użytkownik zagraniczny w bibliotece” (Lublin, 25–26 października 2018 r.) 109
- Dorota Siwecka:** XII Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt.: „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017” (Warszawa, 13–14 listopada 2018) . . . 115
- Hanna Kościuch, Jolanta Żochowska:** Konferencja jubileuszowa „Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość” z okazji pięćdziesięciolecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia (Białystok, 15–16 listopada 2018 r.) 123
- Magdalena Kokosińska:** Konferencja z cyklu „Fenomenalna Biblioteka” – „Express Yourself” (Łódź, 19–20 listopada 2018 r.) 133
- Martyna Król, Katarzyna Szmidt:** XII Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej” (Katowice, 20 listopada 2018 r.) 137
- Daniela Brzóska:** Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Infologów przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w 2018 r. 143

Table of Contents

ARTICLES AND COMMUNICATIONS

Alessandra Citti: The library system at the University of Bologna. Focus on cooperation	7
Monika Colbecka: Archival information services – an attempt at definition	27
Justyna Adamus-Kowalska: Polish state policy in the field of handling electronic documentation and implementation of electronic documentation management system (EZD) in the context of computerization	49
Aleksandra E. Adamczyk, Renata Mateusiak, Michał Tomaszek: Bibliography of Publications of Scientific Staff of the University of Silesia – systemic and technical changes	65

REVIEW ARTICLES, REVIEWS AND COMPTEs-RENDUS

Katarzyna Janczulewicz: Między kartką a ekranem : cyfrowe eksperymenty z medium książki w Polsce / Piotr Marecki. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, cop. 2018. –186, [1] s. : il. ; 25 cm. – (Biblioteka XXII-Wieku). – ISBN 978-83-233-4491-9. – ISBN 978-83-233-9857-8	99
Anna Małgorzata Kamińska: Hello world : jak być człowiekiem w epoce maszyn / Hannah Fry ; przekład Sebastian Musielak. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, cop. 2019. – 307, [4] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-080-6819-9.	105

REPORTS

- Joanna Caban:** Seminarium PolBiT „Użytkownik zagraniczny w bibliotece” (Lublin, 25–26 października 2018 r.) 109
- Dorota Siwecka:** XII Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt.: „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017” (Warszawa, 13–14 listopada 2018) 115
- Hanna Kościuch, Jolanta Żochowska:** Konferencja jubileuszowa „Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość” z okazji pięćdziesięciolecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia (Białystok, 15–16 listopada 2018 r.) 123
- Magdalena Kokosińska:** Konferencja z cyklu „Fenomenalna Biblioteka” – „Express Yourself” (Łódź, 19–20 listopada 2018 r.) 133
- Katarzyna Szmidt, Martyna Król:** XII Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej” (Katowice, 20 listopada 2018 r.) 137
- Daniela Brzóska:** Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Infologów przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w 2018 r. 143

ARTYKUŁY I KOMUNIKATY

Alessandra Citti

Biblioteca del Dipartimento di Storia Culture Civiltà
Alma Mater Studiorum – Università di Bologna
e-mail: alessandra.citti@unibo.it

 <https://orcid.org/0000-0002-5124-6946>

The library system at the University of Bologna Focus on cooperation

Abstract: The paper outlines the mission, management, and working of the library system at the University of Bologna. The system has a scientific committee including professors and librarians who work together to share their aims and choices. This collaboration makes it possible for librarians to better understand professors' needs concerning teaching and research. Professors, in turn, have the opportunity to express their needs and understand certain technical choices.

Some activities are carried out centrally, namely the acquisition and cataloguing of electronic resources, and the management of the Italian OPAC of serials and of the Bolognese OPAC of monographs. Other central services include the digital reference service called “Ask a librarian” and the University digital library. Finally, the library system supports librarians with training and a telephone help desk. Information literacy is also ensured with specific projects. Monitoring the system is another important activity ensured within the system. The system has dedicated staff members. However, not only do they communicate with librarians, but they also involve colleagues in the different activities to exploit specific skills and knowledge. This creates strong cohesion, very important for the system to provide high quality services.

Keywords: Library system. University of Bologna

Introduction

The library system at the University of Bologna coordinates about 60 libraries, covering almost all fields of knowledge. Its management organisation includes a scientific committee with members from the macro-areas of learning taught at the University, a President designated

by the Rector, a manager, and some librarians. The library system defines its own mission and objectives, and fosters the coordination of activities and services. It also approves:

- local and virtual services to be offered,
- activities and projects to be carried out,
- standards to be adopted or respected,
- software to be used,
- staff training programmes, and
- information literacy activities.

Finally, it verifies the achievement of the objectives and monitors the quality of the services. Furthermore, each library has its own scientific committee composed of professors from different research and teaching areas of the departments and librarians. Such scientific committees evaluate and discuss activities and projects with librarians and decide on the resources to be acquired.

The number of libraries has decreased over the last ten years: mergers have been carried out and are still happening to further reduce the number, with the aim of a more rational organisation of human resources and better services. In some cases, libraries have been virtually merged, since they are located in small historical buildings and collections of hundreds of thousands of books cannot be gathered in small spaces. However, even virtual mergers have important advantages in terms of human resources and services; for instance, interlibrary loans can be offered in one section of the library from all sections.

Activities and services

The University of Bologna manages, carries out, and monitors several different services and activities at a centralised level, especially when they require interaction with different offices (legal offices, accounting, IT services) or third parties. The library system has dedicated staff members who interact with libraries to check interests and needs of these facilities. They can also benefit from the collaboration with staff units of various libraries.

Such activities and services include:

- acquisition of electronic and print bibliographic resources, contracts with subscription agencies, contracts for facilities, etc.;
- part of the cataloguing;
- managing and monitoring the catalogue of monographs;
- managing, developing, and monitoring the catalogue of serials;

-
- managing, developing, and monitoring the digital reference service “Ask a librarian”;
 - managing, developing, and monitoring the University digital library AlmaDL;
 - supporting libraries (a help desk, librarians’ training, and specific support);
 - managing information literacy; and
 - monitoring the quality of services.

Acquisition of electronic resources

The acquisition of electronic resources is carried out by full-time staff at the central offices of the University library system. Such staff members benefit from the collaboration of colleagues working in the different libraries for specific activities, often when specific disciplines are concerned.

The acquisition librarians identify titles of possible interest for libraries, check whether the libraries are interested, request publishers’ trials of their products to permit user evaluation, and then negotiate prices and conditions of access with publishers / aggregators / suppliers. Negotiations can be very burdensome. Normally, acquisitions of large publishers’ catalogues are achieved through consortia or cooperative arrangements, since this increases the libraries’ purchasing power and reduces costs. Other important advantages of collaboration are “economies of scale, aggregated expertise, new synergies and unexpected opportunities, and strengthened political coalitions and operational capacities” (Hazen, 2010, p. 171; Turner, 2014). Years of work within the consortia have resolved several problems: most contracts now are not in the standard format, and therefore they suit the needs of the University of Bologna better. Such contracts include walk-in users, ex-alumni, retired staff, access from off-campus, permanence of access to back issues in case of subscription interruption. Finally, some points are satisfactory only in few contracts (Gargiulo, 2011):

- document delivery service: quantity, format, infrastructure, and software adopted;
- authorised users: it would be important for exchanges of e-papers between members of research groups composed of the staff of the University of Bologna and other research centres to be considered fair use. In a printed context, if two scholars decided to take a book from a shelf, put it on a table in the library, and leaf through it together,

a publisher could do nothing. It should be the same when working with e-papers.

The University of Bologna has been cooperating with the CIPE consortium for years and now works within the CARE group¹ together with 79 other Italian universities (Giordano, 2001; Vedaldi, 2002). CARE is part of CRUI, the Association of Italian Rectors. The costs of e-resources are divided among the relevant libraries according to their discipline.

The process of e-book acquisition is also managed centrally: members of the acquisition staff read the licences carefully, evaluate whether an annual or perpetual licence is preferable (when this option is available), check the DRM restrictions, different options, single access or multiple access to single documents, etc. Even in case of perpetual acquisitions, an annual fee can be requested for the platform and updates. Donna E. Frederick (2016), and Alessandra Citti and Marina Zucconi (2018, p. 21) describe the complexity of the purchase and management of electronic resources. Normally, a trial of the service is first activated to permit user evaluation. Then, once the contract is signed, librarians are informed. Circulation of information is essential: acquisition librarians working in the individual libraries will probably decide not to buy a print copy of a text already available in electronic format, librarians offering a reference service will have to know the licences, and document delivery librarians will need to know restrictions and permitted uses. All librarians are informed once titles are available on the OPAC.

Large-scale agreements with subscription agencies and agents

The University enters into contracts with subscription agencies and agents in order to purchase periodicals and monographs. These are burdensome activities from the point of view of procedures. Therefore, they are handled centrally. In addition, the University has a single budget, so the centralised management of contracts of this type makes it possible to monitor expenditure better.

Some librarians from the individual libraries of the various macro-fields are involved in order to identify the requirements to be described

¹ CARE stands for Coordinamento per l'accesso alle risorse elettroniche (Coordinating group for access to electronic resources).

in the tender documents, the timing of the supply, and the features of the subscription agencies' database to be used for the acquisition workflow.

The synergy between administrative staff and librarians is extremely productive: their professional skills differ and all are necessary to ensure respect for procedures, functional character, and quality of the services. Librarians are involved in all phases of the procedure, starting from the identification of the requirements, through the evaluation of the offers, and ending with the drafting of the contract. Finally, they are involved in monitoring supply, in both intermediate and final checks.

Other contracts

Librarians in various structures (departments or otherwise) are also involved in setting up other services such as facilities in libraries (photocopies and other). Also in this case, in addition to technical and IT skills, administrative skills are required, as well as knowledge of the needs of the libraries and their users. Once again, cooperative work is necessary in offering quality services.

Cataloguing of monographs, cartographic materials, printed music, multimedia, etc.

The University of Bologna is a member of the managing board of Polo Bolognese, a catalogue including 250 libraries of different types: academic, public, and research libraries. The University and the city of Bologna have always enjoyed close cooperation. Therefore, they decided to have a unique catalogue. Polo Bolognese includes over 4,500,000 records: modern and ancient books, journals, films, DVDs, graphic and cartographic materials, e-resources, etc.

Polo Bolognese participates in the National Library Service (SBN), promoted by the Ministry of Cultural Heritage and Activities. It is a star network with a central node consisting of a database called Index, linked to 102 local Poles. In total, Index permits users to search over 6,200 libraries, including 17,044,563 bibliographic records and 91,101,084 holdings.

The SBN has a cooperative cataloguing model, so each title is described only once in the system. If librarians find a record, they only have to add their holdings. If necessary, they can modify the record or propose a modification. To specify, either a record can be amended

or only a proposal of modification can be made, depending on the level of authority adopted.

Records of most Italian universities, including the University of Bologna, are also in WorldCat.

Bibliographic records of Polo Bolognese can be searched in the local OPAC of Polo Bolognese (see Figure 1) and in the national SBN index.

Electronic resources cataloguing

Cataloguing of e-resources is carried out centrally at the University of Bologna. Once the University has acquired the licence for accessing a catalogue or a section of it, the e-resources cataloguing staff catalogues it.

The batch load approach is adopted for large aggregated collections, e.g. for publishers' whole catalogues or whole portions of it. Metadata are often supplied by publishers and normally contain the fields necessary to load e-books into OPACs. Almost all suppliers offer MARC records at no additional charge. Some also offer e-book collections on WorldCat. For instance, Wouter van der Velde and Olaf Ernst (2009) describe Springer's options. Since such resources can be accessed on publishers' sites, aggregators sites, or agents, etc., depending on single contracts, librarians also add detailed access information, the number of concurrent users, format, possible restrictions regarding print, download, and other data. To avoid frustration and ensure access and user satisfaction, users can access such details – which are as important as the bibliographic information – via a link. The e-resources cataloguing staff can also deal with single titles. Updates and periodical checking of links are ensured as well.

Centralised cataloguing of printed materials except for serials

The University has a central office which catalogues part of the print bibliographic material. Although most of the material is catalogued in libraries, an office has been set up for cataloguing above all retrospective materials, large donations, and current acquisitions that libraries cannot catalogue on site. Some years ago, the University carried out an important project, spread over several years, of retrospective cataloguing of modern and ancient bibliographic material.

The modern material has been entirely catalogued, and the ancient material – in a high proportion.

Cataloguing serials

The University of Bologna manages, develops, and maintains the Italian union catalogue of serials named ACNP (<https://acnpsearch.unibo.it/>).² The catalogue was created in the 1970s by ISRDS-CNR.³ In 1988, the University of Bologna and ISRDS-CNR decided that the University of Bologna would make the catalogue available online and that each library would update its records. The catalogue has an administrator, staff, and a governing board. They work on the development of the services, ensure assistance and monitoring, propose projects, and can propose the activation of working groups on specific subjects.

The catalogue contains over 2,000,000 records and 1,325,131 holdings in about 2,500 public, private, and research Italian libraries.

ACNP is a catalogue derived from the ISSN Register: librarians capture records from the ISSN international register and add their holdings. Librarians can also add shelfmark information, links to webpages, and other relevant information. Citti (2003, p. 170) adds that “if the record is not present in the ISSN Register, a library makes a proposal which is then validated by the Italian ISSN Centre and finally sent to the International ISSN Centre for registration into the ISSN International Register.”

The University of Bologna also deals with granting support to librarians and training them to update the catalogue. Training was initially organised and offered by the staff of the University of Bologna, but as adhesions increased and the catalogue grew, it has been decided to train other trainers in different Italian towns with a view to the shared commitment and responsibility for such activities.

² ACNP is the acronym of Archivio collettivo nazionale dei periodici.

³ ISRDS stands for Istituto di Studi sulla Ricerca e Documentazione Scientifica (Institute of Studies on Scientific Research and Documentation) and CNR stands for Consiglio nazionale delle Ricerche. ISRDS is a department of CNR (<https://www.cnr.it/>).

The online catalogue of monographs – new services

The online catalogue has recently been graphically renewed and enhanced with new services. It is available at <https://sol.unibo.it/SebinaOpac/SebinaYOU.do#0>.

As in any modern OPAC, users can find a Google-like search bar for simple searches and the advanced search (Ricerca avanzata) option to specify the fields to be searched. On the left, filters aid greater focus for the search (see Figure 1).

CATALOGO DEL POLO BOLOGNESE

Torna indietro | vai alla pagina principale | La mia lista

Catalogo > europe < AND italy < ×

Risultati 1 - 10 di 1886 ordinati per Rilevanza

Europe, John Norum [Aggiungi alla lista](#)

Europe <gruppo musicale>
Registrazione sonora musicale - 1992
Lo trovi in [▲](#)
Mediateca Comunale di Bazzano

Proceedings of the International conference on institutional innovations in agricultural research, teaching and extension in Italy, Europe and U.S.A. : Agripolis, Legnaro, 19/6/1996 [Aggiungi alla lista](#)

International conference on institutional innovations in agricultural research teaching and extension in Italy Europe and U.S.A. <1996 ; Legnaro>
Atti di congressi - 1997
Lo trovi in [▲](#)
B. Interdip. Agraria 'Gabriele Goidanich'

Estendi la ricerca

[Attiva](#)

Naviga tra i risultati

Biblioteca ▲

- B. Centrale R. Ruffilli, Univ... (738)
- B. 'Nicola Matteucci' Dip. di... (602)
- B. Giuridica 'Antonio Cicu' (236)
- B. 'Walter Bigiavi' (221)

Autore Principale ▲

- Gramsci, Antonio (4)
- European museum forum <... (4)
- Touring club italiano (3)
- Comunità europee : Istituto... (3)

altre (100)

Figure 1. OPAC of Polo Bolognese

Source: <https://sol.unibo.it/SebinaOpac/query/europe+italy>.

For each title, users can see the cover or – when that is not available – the icon representing the kind of document (music, printed text, cartographic material) and, once a title is selected, the bibliographic description, abstract, and libraries holding it. They can also check whether the title is available or on loan. Records can have links to electronic resources – “Risorse digitali”: either full texts of books or tables of contents (TOCs). Links to the full texts are provided if the University has acquired the licence for the e-resource.

Users can access full text resources from the University or off-campus using the proxy service. A link with conditions of access, format, and licence information is also provided.

Once users have found a title of interest, they can also use the virtual shelf to see which books are near that title in the real shelf in the library if the books are arranged on the shelves according to a classification or similar criteria (Figure 2).

Figure 2. A virtual shelf

Source: OPAC of Polo Bolognese: <https://sol.unibo.it/SebinaOpac/resource/elementi-di-storia-dellarcheologia/UBO2349541> (the shelf appears when one clicks on “Scaffale” / “shelf”).

Another feature enriching the OPAC is the inclusion of table of contents information. John D. Byrum, Jr. (2005) points out the importance of including TOCs and other information in the catalogues. Librarians upload digitalised TOCs of some books, their metadata, and OCR, using the platform called Digitoc. Digitoc is fully integrated with the OPAC: once TOCs have been uploaded and validated, a hypertextual link is created and TOCs can be seen from the OPAC. Since Digitoc includes not only TOCs, but also OCR, users can start from bibliographic records to see TOCs or can search any word present in a TOC from the OPAC and retrieve the related bibliographic record. The project is described at <http://www.sba.unibo.it/it/almadl/servizi-almadl/digitocs-arricchire-l-opac-con-indici-e-sommari>.

Users can see titles recently acquired in the Polo Bolognese or in single libraries and refine them by intervals of time.

The search can be broadened by using the link “search in other catalogues.”

The user must log in to access the virtual shelf and use services such as:

- request / book a title (once the title is returned to the library, the user is notified via email);
- extend a loan;
- propose a title to be acquired;
- check the deadlines of loans; and
- save a bibliography, for instance, of a list of interesting books.

The University and public libraries have not only a single catalogue, but also some shared services and activities. For instance, all students at the University can borrow books from the public libraries even if they do not live in Bologna, and they can request the interlibrary loan of a book present in an academic library from a public library free of charge and vice versa. This is especially useful when such libraries are distant from each other.

An app of the catalogue is also available for Android and iOS.

Online catalogue of serials ACNP – an access point to services

Since 2016/2017, the catalogue has been enriched with new services and its graphic form has been revised (Verniti, 2017). ACNP is not just a catalogue of periodicals, but also an access point to services related to serials. Within the catalogue it is possible to search for a periodical, read the bibliographic description, see serial holdings, and, through an OpenResolver, be directed to other services: the electronic version (if subscribed), a database, etc.

The catalogue also offers updated detailed information about single issues held in the library intended for libraries which have adopted the service (Figure 3). The serial check-in system is fully integrated with the catalogue. “This information reduces user frustration in coming to the library to browse an issue and being informed that it has not been received yet, or requesting articles published in issues not yet received. Information about single issues is also a tool for librarians working in document delivery departments because they have updated information about issues actually received in other libraries” (Citti, 2003, p. 171).

Receiving status of: Das *Mittelalter (Berlin)

Akad.-Verl.
ISSN: 0949-0345
CNR Code: P 221578
Frequency: Semiannual

STATUS	VOLUME	ISSUE	DATE/DESCRIPTION	YEAR
Expected	23	2	01.07.2018	2018
Received	23	1	2018 Mass und Masslosigkeit im Mittelalter.	2018

[all issues ▼](#)

Figure 3. ACNP OPAC: issues recently received
Source: <https://acnpsearch.unibo.it/amm/2042880/BO218>.

Serial records are often linked to TOCs (Figure 4). Users can shift from serials to TOCs and back. TOCs include 9,000,000 records

from Current Contents by ISI and some created by librarians of the University of Bologna. Each serial is linked to some databases quoting it: SHERPA/ROMEO, Scimago, WorldCat, CrossRef, Google Scholar, and PubMed.

Figure 4. Print and e-journals, and related services
Source: <https://acnpsearch.unibo.it/advancedsearch>.

From the virtual space restricted to librarians, other services are available:

- an access to the ISSN Register,
- an offer of issue duplicates, and
- a search of issue duplicates (Figure 5).

Figure 5. A service of exchange of issue duplicates (only for registered users)
Source: <https://acnpsearch.unibo.it/advancedsearch>.

Recently, exchange of duplicates can also be sent to the European list Euroback using ACNP. Euroback is a project fostering exchange of duplicates of serials and monographs between libraries. Libraries or single libraries have to subscribe (free of charge) to receive a daily list of issues available for exchange. Libraries in Euroback are from Belgium, France, Germany, and Italy. This increases the opportunity of finding useful issues which can fill in the gaps of libraries' holdings. The service can be used by all librarians provided that they log in, even if they do not work in Italian libraries, and it is free of charge.

As well as library holdings, users can find information about libraries, opening hours, services, and document delivery terms and procedures.

Digital reference: “Ask a librarian”

“Ask a librarian” is a centralised virtual reference service (VRS), developed and managed in a collaborative way by the libraries at the University of Bologna. It has been set up by a working group who has studied different international VRS and has evaluated different options. It is compliant with IFLA Digital Reference Guidelines (IFLA, 2002).

The libraries aim to satisfy readers’ needs for information about the use of library services, using digital and asynchronous communication. They also wish to train users to increase and improve the use of the library and its resources and services. Short answers about library services, research strategies, sources to be used, databases, and digital or paper resources or sites can be provided. Localisation of books and periodicals at the libraries, bibliographic checks of events, dates, statistical data, and biographical checks can be requested as well. No article supply or advanced reference service is offered: for such services, users have to go to their library. Finally, complete and exhaustive bibliographies, in-depth bibliographic research, medical advice or legal opinions, including research and localisation of case law data, and technical information on hardware and software are not provided.

A centralised service model was considered the most cost-effective solution. An important decision concerned how to staff and run the service. It was decided that a service administrator (and a deputy) would filter irrelevant requests and assign questions to the librarians of the different disciplines in which the libraries specialised. An automatic filtering of requests was not feasible due to the disciplinary overlapping between the departments and therefore the libraries. For instance, questions about history can be sent to the library of the Department of History and Cultures, to the library of Humanities, or to the library of Politics, depending on the way users need to treat the matter.

The service administrator and/or deputy are also responsible for:

- supporting colleagues with doubts or technical problems;
- dealing with emergencies:
 - unexpected absence of colleagues (with consequent reassignment of requests),

- technical problems with the software or the infrastructure and the need to contact the application experts; and
- guaranteeing and monitoring the quality of the services.

Users can access the service starting from the www.biblioteche.unibo.it page by clicking on the icon “Ask a librarian,” from the catalogue, or, finally, from the direct link <http://www.chiedialbibliotecario.unibo.it/>. Before starting, they can read the service policies.

“Ask a librarian” is addressed above all to students, professors, and staff. However, any user of the network can use the service free of charge.

Users have to fill in a form with their question and possibly the aim of it, e.g. an exam, a final dissertation, private interest, since the aim implies different answers.

The service administrator monitors respect for the deadlines for the answers: three working days maximum. If the question is open, before the deadline expires, the library is contacted or the question is redirected to another library in the network.

Librarians must stick to the guidelines:

- answers must be clearly worded;
- answers must not contain excessive jargon, and if acronyms are used, librarians will also quote the terms by their full name;
- the principle of users’ education must be ensured, so the answer will include information about how to search for or find the solution;
- answers will be compliant with copyright and all other applicable legal restrictions (e.g. the University licences for electronic resources must be carefully respected);
- no value judgment must be made; and
- sources must always be mentioned and complete citations supplied.

The VRS staff also has content guidelines to offer quality and homogeneous answers.

Using the platform, the librarian who has been assigned the request can ask the user for additional information to limit or expand the scope of the answer, or to better understand the context.

The monitoring of the performance of the service is therefore essential in order not to disregard user expectations and to ensure compliance with the deadlines guaranteed by the service. The working group has referred to Charles R. McClure (2003) in order to identify the best indicators.

The service is appreciated and well-used. Some students’ questions highlight the need to make some services or some research techniques better known. This type of information also helps librarians work on the quality of services.

University digital library: AlmaDL

AlmaDL (<http://www.sba.unibo.it/it/almadl>) was created in 2001 to achieve some objectives which can be summarised in three main areas:

- developing digital collections by both acquiring digital content and freely available content, and uploading electronic publications produced at the University for teaching and research; digital content also includes digitisation of public domain documents held at the University;
- organising and developing technology for collecting, managing, and preserving digital collections in compliance with international standards; and
- developing services such as web procedures for self-archiving in repositories and linking systems among digital contents and information services (more details can be read in Simone Sacchi (2005) and at <https://sba.unibo.it/it/almadl>).

The materials are grouped by content into the following sections:

- teaching materials (interlinked from and to professors' web pages). Over the last ten years, 188,221 teaching materials have been uploaded by 3,843 professors and 34,000,589 downloads have been carried out;
- research contents;
- open access journals (38 at the moment);
- public domain publications; and
- first cycle degree theses and doctoral theses.

They can be searched using a search form (see Figure 6).

ALMA MATER STUDIORUM
UNIVERSITÀ DI BOLOGNA

AlmaDL

Portale delle biblioteche AlmaDL Home

You are here: AlmaDL > AlmaDL Search

AlmaDL Search

Integrated search engine for all AlmaDL Collections

Free search

Title

Author

Publisher

Abstract

document type All type

Publication date Greater than (YYYY-MM-DD)

Deposited date Greater than (YYYY-MM-DD)

Classification

Sort by Title Ascending

Output format HTML

Collection AMS Acta - AlmaDL Università di Bologna AMS Campus - AlmaDL - Università di Bologna
 AMS Tesi di Dottorato - AlmaDL - Università di Bologna AMS Tesi di Laurea - AlmaDL - Università di Bologna
 AMS Historica

[Simple search](#)
[Preferences](#)
[Help](#)

Figure 6. AlmaDL search page

Source: <http://almadlsearch.unibo.it/collezioni/search?r=x>.

The AlmaDL staff organises training sessions for librarians working in the various libraries, since these employees must be able to support professors in uploading their materials. Moreover, AlmaDL staff can be contacted for doubts, technical problems, and requests for personalisations of some masks.

Librarians' training

The University ensures the training of librarians regarding the knowledge of the applications and the standards to be used, with an annual planning. Courses of high professional specialisation on organisational aspects and on the management of human resources are organised for project managers and complex structures such as interdepartmental libraries as well. The library system also organises cultural seminars on the evolution of the profession and on library services. Each seminar course has a webpage with links to materials.

Librarians have a dedicated section on the intranet with instructions on specific aspects, manuals, FAQs, etc.

The University of Bologna is a member of the Italian library association (AIB – Associazione italiana biblioteche), so librarians are encouraged to participate in its seminars.

Finally, the library system ensures support for any doubts about all aspects of library life: services, activities, cataloguing, bibliographic material conservation, projects, etc. An administrative office specialised in libraries-related duties supports all their needs.

Information literacy

Users' training is ensured not only by individual libraries but also centrally, through services and projects.

The University also offers a tutorial in Italian and English to ensure the skills necessary to locate, evaluate, and use information effectively and to learn how to use the information resources available on the Internet and in libraries, as suggested by Jesús Lau (2015) in "Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning." This tutorial is available at <https://sba.unibo.it/en/services/training/tutorial-di-information-literacy-1>. It includes five units: "Defining and formulating your research project," "Identifying what resources to use," "Research strategies," "Assessing the resources," and "Using your research results."

Recently, it has been decided to provide all students who choose to attend seminars about information literacy with some basic skills. Should the University Governing Bodies wish so, these seminars will become compulsory. The seminars aim at teaching students how to select the most suitable bibliographic resource (catalogues, databases, repositories, search engines) and use the services the University offers them (off-campus access to e-resources, local loans, interlibrary loans, booking services, tutorials). Practical examples are used to show how to approach and solve problems. Librarians use simulations and short videos and carry out some exercises to encourage students to participate actively.

In 2018, several editions of this seminar were offered. Librarians who were teaching students met and defined the teaching methods and shared some materials in order to offer the similar contents in all seminars.

Monitoring the quality of services

The library system monitors the quality of services: for each library, annual statistics enable vertical benchmarking (i.e. comparisons of data referring to different years) and horizontal benchmarking (i.e. comparisons of data from different libraries having similar characteristics) in order to offer evaluation tools to the libraries and the system. A statistical survey is also performed annually.

The University is a member of the national group GIM (Gruppo interuniversitario per il monitoraggio dei sistemi bibliotecari di Ateneo, i.e. The Interuniversity Group for Monitoring Academic Library Systems). Libraries upload their data onto the platform Simonlib at <http://www.simonlib.com/>. The platform allows librarians to extract data, statistics, reports, graphics, and information for benchmarking.

Projects involving several libraries

The library system supports and favours projects involving all or some libraries. One of the latest projects was a survey of user satisfaction, administered online to all University staff members, aimed at identifying strengths and weaknesses in order to offer evaluation tools to the libraries and to the system. Starting from these results, the libraries will identify actions to improve their services.

Conclusions

The library system is a living and articulated reality which coordinates 60 libraries. They work together, discuss and share information, and set up projects together, thanks to the library system. Librarians also work with their scientific boards to understand and meet professors' requirements concerning teaching and research. Collaboration between professors and technical staff is very effective.

The activities carried out centrally, such as purchases, cataloguing, management of complex contracts, etc., involve some library colleagues, since the perspective and knowledge of many individual realities is necessary. Even colleagues not directly involved in the activities are regularly informed about new activities, services, and opportunities for users and for professional staff. Important communication efforts are sustained since knowledge of contracts and licences is necessary to provide all services: loans, reference services, interlibrary loans, digital services, information literacy, etc. Only effective communication and sharing knowledge and expertise increase the cohesion of the system and guarantee the quality of services.

Bibliography

- Byrum, J.D., Jr. (2005). Recommendations for Urgently Needed Improvement of OPAC and the Role of the National Bibliographic Agency in Achieving It. Presented at the World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council "Libraries – A Voyage of Discovery," 14th–18th August 2005, Oslo. Retrieved from: www.ifla.org/IV/ifla71/papers/124e-Byrum.pdf (24.08.2018).
- Citti, A. (2003). Serials Control for the Italian Union Catalog of Serials. *Serials Review*, 29(3), 169–178. DOI: 10.1016/S0098-7913(03)00049-2.
- Citti, A., Zuccoli, M. (2018). Bibliotecari nel futuro: cambiamento di servizi e di ruoli – 1. *Biblioteche oggi*, 36(1), 20–29. DOI: 10.3302/0392-8586-201801-020-1.
- Frederick, D.E. (2016). *Managing eBook Metadata in Academic Libraries: Taming the Tiger*. Amsterdam, Boston, Cambridge: Chandos Publishing.
- Gargiulo, P. (2011). I contratti per l'accesso a periodici elettronici e banche dati: standard degli editori e clausole irrinunciabili. Slides. Retrieved from: <http://slideplayer.it/slide/10209075/> (24.08.2018).
- Giordano, T. (2001). Consorzi per la condivisione di risorse informative elettroniche: nuovi scenari e nuovi modelli. *Biblioteche Oggi*, 19(7), 16–26.

- Retrieved from: <http://www.bibliotecheoggi.it/2001/20010701601.pdf> (24.08.2018).
- Hazen, D. (2010). Rethinking Research Library Collections. A Policy Framework for Straitened Times, and Beyond. *Library Resources & Technical Services*, 54(2), 115–121. DOI: 10.5860/lrts.54n2.115.
- IFLA (2002). Digital Reference Guidelines. Retrieved from: <https://www.ifla.org/publications/ifla-digital-reference-guidelines> (24.08.2018).
- Lau, J. (2015). Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning. Retrieved from: <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf> (24.08.2018).
- McClure, C.R., Lankes, R.D., Gross M., Choltco-Devlin, B. (2002), *Statistics, Measures and Quality Standards for Assessing Digital Reference Library Services, Guidelines and Procedures*. Syracuse, New York: Syracuse University.
- Sacchi, S. (2005). L'Open Access negli atenei italiani. *Biblioteche Oggi*, 23(4), 44–58. Retrieved from: <http://www.bibliotecheoggi.it/pdf.php?filepdf=20050404401.pdf> (24.08.2018).
- Turner, C.N. (2014). E-resource Acquisitions in Academic Library Consortia. *Library Resources & Technical Services*, 58(1), 33–48. DOI: 10.5860/lrts.58n1.33.
- Vedaldi, M. (2002). Periodici elettronici: come collaborare tra sistemi bibliotecari? *Biblioteche Oggi*, 20(9), 28–31. Retrieved from: <http://www.bibliotecheoggi.it/pdf.php?filepdf=20020902801.pdf> (24.08.2018).
- van der Velde, W., Ernst, O. (2009). The Future of eBooks? Will Print Disappear? An End-user Perspective. *Library Hi Tech*, 27(4), 570–583. DOI: 10.1108/07378830911007673.
- Verniti, V. (2017, 9th November). *I servizi del Catalogo ACNP e la presentazione del nuovo OPAC Acnpsearch*. Retrieved from: <http://acnp.sba.unibo.it/corsi-convegni-e-pubblicazioni/docs/pubblicazioni-e-paper> (24.08.2018).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 21 lutego 2019 r.

Alessandra Citti

Biblioteca del Dipartimento di Storia Culture Civiltà

Uniwersytet Boloński

e-mail: alessandra.citti@unibo.it

 <https://orcid.org/0000-0002-5124-6946>

System biblioteczny na Uniwersytecie Bolońskim: rola współpracy

Abstrakt: Celem artykułu jest zarysowanie misji, zarządzania i działania systemu bibliotecznego na Uniwersytecie Bolońskim. Pieczę nad systemem ma komitet naukowy składający się z profesorów i bibliotekarzy, którym przyświecają wspólne cele i którzy wspólnie podejmują decyzje. Z jednej strony, współpraca ta umożliwia bibliotekarzom lepsze zrozumienie potrzeb nauczycieli akademickich związanych z pracą naukową i dydaktyczną. Z drugiej strony, profesorowie mają szansę wyrazić swoje potrzeby i zrozumieć różne wybory natury technicznej.

Niektóre działania podejmowane są centralnie (nabywanie i katalogowanie źródeł elektronicznych czy zarządzanie włoskim systemem OPAC przeznaczonym do wydawnictw ciągłych i bolońskim systemem OPAC do monografii). Do innych działań centralnych zaliczają się usługa cyfrowa „Ask a librarian” („Spytaj bibliotekarza”) oraz uniwersytecka biblioteka cyfrowa. Co więcej, system umożliwia bibliotekarzom dostęp do szkoleń i telefonicznego centrum pomocy, a przysposobienie czytelnicze wspierane jest przez konkretne projekty. Monitorowanie systemu to kolejne ważne działanie zapewnione przez system. W końcu system biblioteczny na Uniwersytecie Bolońskim ma własny zespół pracowników, którzy nie tylko komunikują się z bibliotekarzami, ale również angażują pracowników z innych dziedzin, tak, aby rozwijali umiejętności i poszerzali swoją wiedzę. Dzięki tym działaniom system zyskuje na spójności, a tym samym utrzymuje wysoką jakość usług.

Słowa kluczowe: System biblioteczny. Uniwersytet Boloński

Monika Colbecka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
e-mail: mcolb@doktorant.umk.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-6494-2115>

Usługi informacyjne archiwów – próba definicji

Abstrakt: Usługi informacyjne archiwów to pojęcie, które dotąd w archiwistyce nie funkcjonowało. Próbę jego zdefiniowania i określenia zakresu wymuszają zachodzące zmiany społeczne. W dobie formowania się społeczeństwa informacyjnego szczególnej wagi nabiera szybki i efektywny dostęp do informacji. W tekście analizie poddane zostały wprowadzone przez informatologów definicje usług informacyjnych, akty prawne międzynarodowe i polskie, a także piśmiennictwo archiwistyczne.

Słowa kluczowe: Poszukiwania dokumentacyjne. Potrzeby informacyjne. System informacji archiwalnej. Szkolenia użytkowników. Udostępnianie. Usługi informacyjne archiwów. Usługi informacyjne bibliotek. Zachowania informacyjne użytkowników

Wstęp

Pojęcie usług informacyjnych w archiwach dotąd nie funkcjonowało lub było stosowane bardzo rzadko, w kontekście działalności informacyjnej. W dalszej części artykułu będę próbowała dokonać podziału pojęć związanych z szeroko pojętym informowaniem użytkowników (o danym archiwum, o zasobie, o usługach), dokonam także próby zdefiniowania terminu „usługi informacyjne w archiwach”. W pierwszej kolejności zasadne będzie jednak rozwianie wątpliwości (mogących pojawić się w środowisku archiwalnym) dotyczących celowości mnożenia pojęć, zapożyczania ich z innych nauk. Może to rodzić obawy o tworzenie chaosu terminologicznego w archiwistyce – nauce, która ma bardzo praktyczny wymiar.

W literaturze od wielu lat funkcjonuje termin „społeczeństwo informacyjne” – uznaje się, że po raz pierwszy użył go Tadao Umesao w roku 1963 (Golka, 2005, s. 253). Obecnie nie budzi większych wątpliwości stwierdzenie, że żyjemy w epoce społeczeństwa informacyjnego. Na poparcie tej tezy przytoczę fragmenty kilku dokumentów. Pierwszy w kolejności chronologicznej, pt. *Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce*, został sporządzony przez Komitet Badań Naukowych Ministerstwa Łączności w roku 2000, a następnie przyjęty przez Radę Ministrów:

Proces formowania się cywilizacji informacyjnej postępuje nieuchronnie w skali globalnej i niedoceniając go jest krótkowzrocznością. Aktualne tendencje światowej gospodarki wskazują, że warunkiem rozwoju gospodarczego jest powszechny dostęp do informacji. [...] Dlatego też dostęp do informacji nabiera coraz większego znaczenia w gospodarce i w życiu społecznym, a rządy wielu państw starają się wykorzystywać możliwości teleinformatyki do wspomagania gospodarki i poprawy jakości życia społeczeństwa (CKRSI, 2000).

Środek ciężkości został przeniesiony z towarów materialnych (społeczeństwo produkcyjne) na towary niematerialne – usługi (społeczeństwo informacyjne). Kolejne dwa dokumenty nie dotyczą już przyszłych procesów formowania społeczności informacyjnej, lecz opisują stan aktualny. Są to: raport *Społeczeństwo informacyjne w liczbach (Społeczeństwo, 2015)* opublikowany w roku 2015 przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz coroczne opracowania GUS *Społeczeństwo informacyjne w Polsce*. Z ostatniego, przygotowanego w 2017 r. wynika, że w prawie 82% gospodarstw domowych był w tym roku przynajmniej jeden komputer, a 78% z nich posiadało dostęp do internetu szerokopasmowego (*Społeczeństwo, 2017*).

Funkcjonowanie instytucji w dobie społeczeństwa informacyjnego musi być dostosowywane do zmieniającego się otoczenia. Dotyczy to również archiwów posiadających określony zasób, który bez efektywnego informowania o nim staje się „informacją jałową”. A efektywny proces informowania powinien obecnie spełniać kilka kryteriów: musi przebiegać szybko, instytucja informacyjna powinna wychodzić naprzeciw potrzebom użytkownika, a mierzyć wspomnianą efektywność należy, uwzględniając osiągnięcia użytkowników (Chrapczyńska, 2008, s. 142).

Wpływ na funkcjonowanie archiwum ma otoczenie charakteryzujące się dynamicznie zachodzącymi zmianami (Długosz-Pysz, 2017, s. 438), takimi jak rozwój technologiczny czy zmiana zachowania osób poszukujących informacji (naturalnym i pierwszym miejscem poszukiwania informacji staje się internet). Konsekwencją tych zmian są i będą przeobrażenia organizacyjne – skierowanie uwagi na użytkownika/klienta archiwum. Pomocne w tym przypadku okazuje się czerpanie doświadczeń z dorobku innych nauk informacyjnych, z praktyki bibliologów i informatologów, którzy wcześniej od archiwistów podjęli trud przeobrażeń bibliotek zgodnie z oczekiwaniami użytkowników księgozbiorów. Choć funkcjonowania biblioteki i archiwum nie można w większości aspektów sprowadzić do wspólnego mianownika, to podstawowe funkcje tych instytucji są zbieżne, dlatego korzystanie z doświadczeń bibliotekarzy wydaje się jak najbardziej uzasadnione.

Kolejnym argumentem za wprowadzeniem pojęcia usług informacyjnych do słownika archiwistów jest pojawianie się w leksykonie informatologów nowych pojęć dotyczących realiów funkcjonowania biblioteki w dobie społeczeństwa informacyjnego. Poszerzanie wachlarza pojęć powinno następować stopniowo, przez naturalną adaptację nowych terminów w słowniku danej nauki. Słownik ten dla bibliotekarzy w aspekcie pojęć związanych z działalnością usługową bibliotek jest dużo szerszy niż dla archiwistów, dlatego warto śledzić osiągnięcia nauk pokrewnych i swego rodzaju trendy naukowe – nowe problemy i pojęcia.

W piśmiennictwie informatologicznym dominuje obecnie problematyka usług informacyjnych oraz m.in. zarządzania informacją, jakością, instytucją uczącą się czy satysfakcją użytkowników. Podałam jedynie kilka przykładów, które z perspektywy archiwistyki mogą mieć znaczenie poznawcze dla tej nauki. Potrzebę przenikania trendów informatologicznych do archiwów zauważyła Agnieszka Długosz-Pysz:

[...] punktem wyjścia do tworzenia kultury oceny w archiwach jest stawianie w centrum uwagi użytkowników, czego wyrazem jest stałe aktualizowanie wiedzy o ich bieżących oraz potencjalnych potrzebach i oczekiwaniach, a także stopniu ich zaspokojenia. Wymaga to podejmowania systematycznych badań w tym obszarze, a następnie wykorzystywania zdobytej wiedzy do poprawy jakości oferty (Długosz-Pysz, 2017, s. 439).

Temat archiwum jako instytucji usługowej podjęła również Marlena Jabłońska:

Archiwa i biblioteki jako niekomercyjne instytucje usługowe są nastawione na eksploatację zgromadzonych materiałów, a nie na przychody. Brak zysku nie oznacza jednak w ich przypadku braku pożytku. Pożytkiem jest bowiem zysk społeczny, w postaci m.in. lepszej wiedzy społeczeństwa, większych umiejętności, wyższej sprawności intelektualnej [...] Jest on jednak trudno mierzalny, gdyż stanowi rezultat współpracy wielu instytucji (Jabłońska, 2017, s. 73).

Usługi informacyjne bibliotek

Termin „usługi informacyjne bibliotek” istnieje i jest stosowany. Wprowadzenie definicji tego pojęcia na grunt archiwów wymaga przejrzenia literatury informatologicznej w celu ustalenia, jak się kształtowało i co oznacza obecnie. Jako archiwistka nie podejmuję się oceny podejść konkretnych badaczy do tego problemu, moim zamiarem jest natomiast przywołanie funkcjonujących w literaturze definicji, typologii oraz cech usług, co ostatecznie ma skutkować próbą adaptacji tego terminu do dziedziny archiwalnej. W przeprowadzonym badaniu wykorzystałam metodę analizy i krytyki piśmiennictwa z zakresu informatologii i bibliologii, z elementami metody porównawczej do archiwistyki, co w konsekwencji pozwoliło na wprowadzenie definicji dotyczącej dziedziny archiwalnej. Obecnie wiele tytułów tekstów informatologicznych zawiera zwrot „usługi informacyjne”, jednak wnioskuję, że termin ten stał się na tyle powszechny, iż naukowcy nie widzą już potrzeby jego tłumaczenia. Na poparcie tej tezy wymienię jedynie kilka najnowszych polskich publikacji autorstwa: Beaty Chrapczyńskiej (2008); Stanisławy Kurek-Kokocińskiej (2006); Ewy Głowackiej (2015); Magdaleny Wójcik (2015) oraz Lidii Derfert-Wolf (2006).

Analizując literaturę dotyczącą omawianego zagadnienia, można dojść do wniosku, że jednoznaczna definicja pojęcia usług informacyjnych nie istnieje. Przyczyn tego stanu jest kilka, mogą być one związane z cechami usług, zakresem, jaki obejmują, a także z bardzo szybko następującymi zmianami w efekcie rozwoju technologicznego. O samej „niestałości” usług decydować mogą właśnie ich cechy:

- niematerialne (usługi nie mają materialnego charakteru);
- heterogeniczne (usługi mają różnorodny charakter, co utrudnia m.in. ich systematyzację);
- nierozdzielne (usługa jest nierozdzielnym procesem obejmującym wytworzenie usługi, jej dystrybucję i konsumpcję);

- nietrwale (usługi mają charakter bezpośredni i nie mogą być magazynowane) (Mazurkiewicz, Giesko, Karsznia, Belina, 2011, s. 63).

Większość prób scharakteryzowania usług informacyjnych sprowadza się do wymienienia właśnie tych świadczonych przez biblioteki. B. Chrapczyńska po przeanalizowaniu oferty bibliotek naukowych dostępnej na ich stronach internetowych wymienia następujące usługi:

- działalność informacyjna (informacje dotyczące zasobów bibliotecznych, baz danych, zasad pisania prac naukowych);
- działalność dokumentacyjna (redagowanie stron internetowych bibliotek, dokumentowanie i udostępnianie online dorobku naukowego pracowników);
- działalność edukacyjna (szkolenia, organizacja zwiedzania biblioteki) (Chrapczyńska, 2008, s. 143–144).

M. Wójcik do świadczonych usług zalicza realizację kwerend, prowadzenie doradztwa informacyjnego oraz udzielanie informacji katalogowej i rzeczowej na życzenie użytkownika (Wójcik, 2015, s. 565). S. Kurek-Kokocińska przedstawia podział usług na podstawie tekstu Christine Ollendorff (Kurek-Kokocińska, 2016, s. 167, za: Ollendorff, 1999, s. 47–54), podkreślając jednak, że w praktyce podziały takie nie mają większego sensu, ponieważ często zachodzą między nimi interakcje. Autorka wymienia: poszukiwania dokumentacyjne (usługi informowania), udostępnianie (dostarczanie tekstów) oraz szkolenia użytkowników (poradnictwo i konsultacje). Z jeszcze większą szczegółowością podeszły do tematu Anna Sokołowska-Gogut i Teresa Wildhardt, dzieląc usługi świadczone przez biblioteki szkół wyższych na podstawowe i zaawansowane. Do pierwszej grupy zaliczyły: katalogi komputerowe, zamawianie, rezerwację, prolongatę, wypożyczanie międzybiblioteczne, dostarczanie dokumentów, zapytania ogólne (FAQ), usługi reprograficzne. Do grupy drugiej: stronę WWW biblioteki jako rozszerzenie oferty informacyjnej, kwerendy online, wybrane linki, SDI, dostęp do e-źródeł, usługi bibliometryczne, prowadzenie szkoleń dla grup seminaryjnych i pracowników naukowo-dydaktycznych (Sokołowska-Gogut, Wildhardt).

Na podstawie przeanalizowanej literatury pięciostopniową typologię usług informacyjnych wyprowadziła M. Wójcik. Autorka podzieliła je na informację katalogową oraz rzeczową, a w ich obrębie wyróżniła formy realizacji usług, takie jak: doradztwo, usługi typu pytanie–odpowiedź, kwerendy. Wymienione usługi mogą być świadczone zdalnie (za pomo-

cą internetu lub innych środków przekazu) lub lokalnie. Dalej następuje podział na usługi synchroniczne i asynchroniczne (ich charakterystyka znajduje się w dalszej części artykułu), a ostatni stopień podziału dotyczy wykorzystanych narzędzi (np. komunikatory internetowe, aplikacje mobilne, poczta elektroniczna) (Wójcik, 2015, s. 566–574).

Własną definicję usług informacyjnych podała S. Kurek-Kokocińska. Zdaniem badaczki jest to: „specyficzna dziedzina działalności, której przedmiotem (towarem) jest informacja: wyselekcjonowana, zebrana, opracowana i przedstawiona w określony sposób, dostarczona do użytkownika” (Kurek-Kokocińska, 2016, s. 165). Wynika stąd, że biblioteka czy archiwum, chcąc świadczyć usługi informacyjne, powinny spełnić dwa warunki. Po pierwsze, informacja musi zostać przetworzona (zgodnie z podstawowymi funkcjami tych instytucji, takimi jak gromadzenie, przechowywanie, opracowywanie i udostępnianie informacji/księgozbioru/zasobu), a po drugie, musi zostać dostarczona do użytkownika. Tak więc usługa zawsze ma swojego konkretnego odbiorcę – osobę, do której dana informacja ma być dostarczona.

Ten „konkretny odbiorca” informacji może jednak wzbudzać wątpliwości, ponieważ jego istnienie w przypadku fizycznej wizyty w danej jednostce informacyjnej jest oczywiste, natomiast w przypadku korzystania z zasobu online czy raczej usług oferowanych online już tak nie jest. Usługi świadczone przez internet stanowią dużą część tego typu działalności bibliotek/archiwów, czego dowodem są wymienione wcześniej rodzaje usług opisane przez informatologów w literaturze. W dobie społeczeństwa informacyjnego coraz więcej działań instytucji informacyjnych (i nie tylko) przenosi się do środowiska wirtualnego, zaś nastawienie na zadowolenie użytkowników sprawia, że muszą one wychodzić naprzeciw ich wymaganiom i potrzebom, czyli działać z wyprzedzeniem.

W odpowiedzi na tę przemianę w literaturze coraz częściej spotykamy się z określeniami: „elektroniczne usługi informacyjne”, a także „usługi wirtualne”, „usługi online” i „e-usługi”. W kontekście bibliotek mogą to być usługi świadczone przez personel wykorzystujący do tego celu pocztę elektroniczną, strony WWW, czat, wideo, telefonię komórkową i inne narzędzia sieciowe; zmienną jest tu też czas, w jakim działania te powinny być wykonywane – o każdej porze oraz z każdego miejsca (Derfert-Wolf, 2006). W przypadku usług elektronicznych istnieje uwzględniający te warunki podział na usługi:

- synchroniczne, inaczej interaktywne, czyli realizowane w czasie rzeczywistym – mamy tu do czynienia z bezpośrednią interakcją między obsługą biblioteki a użytkownikiem (np. chat). Możemy je tłumaczyć

jako przeniesienie usługi tradycyjnej, wiążącej się z wizytą użytkownika w gmachu biblioteki czy archiwum, do środowiska wirtualnego; – asynchroniczne, czyli usługi, które ze względu na brak bezpośredniej komunikacji z bibliotekarzem i wydłużony czas odpowiedzi mogą odbiegać od tradycyjnych „usług informacyjnych”; do tej grupy możemy zaliczyć pocztę elektroniczną czy stronę internetową danej jednostki (Materska); w tym przypadku mamy do czynienia z użytkownikiem wirtualnym, czasem potencjalnym.

Podział usług informacyjnych, który może stanowić podstawę do wprowadzenia definicji w archiwistyce, został przeprowadzony przez Ch. Ollendorff i przywołany przez S. Kurek-Kokocińską (Kurek-Kokocińska, 2016, s. 167–184). W jego ramach wyróżnione zostały: udostępnianie, poszukiwania dokumentacyjne i szkolenie użytkowników.

Udostępnianie jest to usługa realizowana drogą tradycyjną i elektroniczną. Przed erą komputeryzacji i cyfryzacji instytucji informacyjnych odbywało się jedynie w budynku biblioteki czy archiwum. Polegało na wypożyczaniu (o ile taka możliwość była dopuszczalna) oraz udostępnianiu zasobu na miejscu, a także kopiowaniu w ramach zamówień czy samoobsługi. Obecnie zakres udostępniania uległ znacznemu poszerzeniu za sprawą dostępnych narzędzi technologicznych oraz internetu. Użytkownicy mogą korzystać z zasobu (książki, dokumentu), nie wychodząc z domu, o ile oczywiście istnieje wersja cyfrowa danej pozycji oraz opis umożliwiający dotarcie do niej poprzez określony system wyszukiwawczy. Dlatego też, żeby mówić o udostępnianiu zasobu bibliotecznego czy archiwalnego w środowisku wirtualnym, trzeba rozpatrywać tę usługę w kontekście cyfryzacji tego zasobu (możliwość odnalezienia dokumentu w internecie) oraz digitalizacji (istnienie kopii cyfrowej dokumentu w internecie). Pojęcia te, chociaż często traktowane jako synonimy, według mnie mają odrębne znaczenie. Czymś innym jest zdigitalizowana kopia danego dokumentu w internecie, a czymś innym powstała w wyniku retrokonwersji baza danych odzwierciedlająca istniejącą tradycyjną pomoc wyszukiwawczą biblioteczną czy archiwalną.

Poszukiwania dokumentacyjne to wszelkiego rodzaju systemy informacyjno-wyszukiwawcze, czyli narzędzia, za pomocą których użytkownicy mogą odnaleźć poszukiwaną informację (książkę czy dokument). W przypadku bibliotek można mówić np. o katalogach bibliotecznych, bazach danych, bibliografiach, wyszukiwarkach zasobów cyfrowych, a w przypadku archiwów – o tradycyjnym i elektronicznym systemie pomocy archiwalnych (o tym szerzej w dalszej części artykułu). Jak pisze S. Kurek-Kokocińska, do tej grupy zaliczają się również wszelkie funkcje w ramach wymienionych narzędzi elektronicznych. Analizując

systemy informacyjno-wyszukiwawcze, trzeba brać pod uwagę takie aspekty, jak: język informacyjno-wyszukiwawczy, sposób doboru haseł rzeczowych oraz przedmiotowych i ich formułowania (o ile w danym systemie są używane), dostępność, a także to, jakie formularze wyszukiwawcze są stosowane (systemy elektroniczne). Funkcje obecnie oferowane przez biblioteki to np.: możliwość sprawdzenia dostępności dokumentu, dostęp do konta, zamówienia, rezerwacje, wypożyczenia, możliwość ich przedłużeń, umieszczanie tagów i komentarzy.

Szkolenie użytkowników (poradnictwo i konsultacje) tak jak poprzednie usługi może odbywać się na miejscu lub za pośrednictwem środków komunikacji (telefon, internet). Usługa ta obejmuje: przygotowanie użytkownika do samodzielnych poszukiwań informacji, zaznajomienie z samą instytucją, pomoc techniczną w korzystaniu z różnego rodzaju narzędzi informacyjnych, pomoc w odnalezieniu informacji (publikacji, dokumentu) odpowiadającej potrzebie lub zapytaniu. Szkolenia mogą odbywać się bezpośrednio z użytkownikiem indywidualnym lub grupowym (spotkania, wycieczki, kursy) bądź z wykorzystaniem przygotowanych przez personel poradników. Ważnym aspektem szkolenia użytkowników jest ich poznanie, by wyjść naprzeciw ich potrzebom i wymaganiom. Łączy się to z badaniem takich aspektów, jak: modele i strategie poszukiwania informacji przez użytkowników, potrzeby informacyjne, bariery informacyjne, zachowania informacyjne.

Usługi informacyjne archiwów w świetle aktów prawnych

Termin „usługi informacyjne” w odniesieniu do usług świadczonych przez archiwa nie funkcjonuje w literaturze branżowej ani w aktach prawnych polskich i międzynarodowych. Jednak ich analiza może dostarczyć informacji o funkcjach i działalności archiwów pod kątem informacyjnym, a także o znaczeniu dostępu do informacji.

Unia Europejska w dyrektywach i dokumentach, a także UNESCO w przywołanym w dalszej części artykułu zaleceniu kładą nacisk na powszechny i nieograniczony dostęp do informacji. Kwestia powinności świadczenia usług informacyjnych przez biblioteki czy archiwa nie została w tych aktach wyrażona wprost, promowany jest jednak dostęp do danych w przestrzeni zarówno regionalnej, jak i globalnej. Akcentuje się możliwości, jakie niesie ze sobą rozwój technologii informacyjnej i komunikacyjnej.

We wstępie *Zalecenia UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego*

(UNESCO, 2015) napisano, że jest to pierwszy instrument prawny o charakterze globalnym poświęcony problematyce dziedzictwa dokumentacyjnego cyfrowego i analogowego. Z treści dokumentu wynika, iż dziedzictwo dokumentacyjne

powinno być w pełni zachowane i chronione z pożytkiem dla wszystkich, przy należyтым poszanowaniu i uznaniu obyczajów i praktyk kulturowych. Powinno być bez przeszkód trwale dostępne i możliwe do ponownego wykorzystania przez wszystkich.

Państwa członkowskie powinny wspierać instytucje pamięci poprzez ich wzmocnienie w

promowaniu i ułatwianiu jak najszerszego dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego i jego wykorzystywaniu [...] aby zapewniały one [instytucje pamięci – M.C.] – stosując międzynarodowe standardy dobrych praktyk – rzetelne i aktualne katalogi i pomoce wyszukiwacze, bezpośredni dostęp do oryginałów dokumentów na sprawiedliwych zasadach, o ile jest on niezbędny na potrzeby badań, publikacji sieciowych i portali internetowych oraz treści elektronicznych i zdigitalizowanych [...] W miarę możliwości treści powinny być ustrukturyzowane, a także możliwe do odczytania za pomocą urządzeń oraz do połączenia za pomocą linków (UNESCO, 2015).

W podobnym tonie wypowiadają się władze Unii Europejskiej. W roku 2005 wydana została *Decyzja nr 456/2005/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 marca 2005 r. ustanawiająca wieloletni program wspólnotowy mający na celu zwiększenie dostępności, użyteczności i wykorzystania zasobów cyfrowych w Europie*, dotycząca programu dostępności zasobów cyfrowych na lata 2005–2008 (*Decyzja*, 2005). W dokumencie pisano o nieuniknioności zmian w dostępie do wiedzy w efekcie zmian technologicznych, o „zrównoważonym dostępie oraz prawach użytkownika”, gdzie „rozwój technologiczny stwarza potencjał dla zwiększenia wartości zasobów w formie utrwalonej wiedzy oraz dla poprawienia interoperatywności na poziomie usług, co stanowi podstawę dla dostępu, ich użytkowania i rozpowszechniania”.

W roku 2007 wydany został *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja*. Dokument ten również dotyczy zasobów

cyfrowych, ale w kontekście informacji naukowej (INEC, 2007). Zaakcentowano w nim coraz większe wykorzystanie zasobów sieciowych na potrzeby nauki oraz możliwości natychmiastowego rozpowszechniania wiedzy w ten sposób. Nowe technologie

otwierają nowe możliwości wykorzystania ogromnych ilości danych uzyskiwanych dzięki eksperymentom i obserwacjom w procesie naukowym oraz wydobywania znaczenia z takich danych zmagazynowanych w repozytoriach w połączeniu z innymi źródłami informacji naukowej. Prowadzi to do stworzenia jednolitego obszaru informacji naukowej, obejmującego szereg społeczności naukowych i krajów oraz sięgającego od danych pierwotnych po gotowe publikacje.

W związku z tym, że w komunikacie mówi się o źródłach informacji naukowej oraz danych pierwotnych, dotyczy on także archiwów, które dzięki postępowi cyfryzacji i digitalizacji należą do instytucji oferujących informację w środowisku wirtualnym, czyli globalnym. Zagadnieniom informacji naukowej poświęcone jest również zalecenie Komisji Europejskiej z roku 2012 (DINO, 2012) – zwraca się w nim uwagę, że otwarty dostęp powinien być przedsięwzięciem ogólnoswiatowym.

Kolejnym ważnym dokumentem jest *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego* (DSIMA, 2016). Pojawia się w niej pojęcie usług świadczonych przez instytucje:

Podmioty udostępniające informacje i świadczące usługi, takie jak organy sektora publicznego, w coraz większym stopniu posługują się Internetem w celu tworzenia, gromadzenia i udostępniania szerokiego zakresu informacji i świadczenia w trybie online usług o podstawowym znaczeniu dla społeczeństwa. [...] W ramach niniejszej dyrektywy dostępność należy rozumieć jako zasady i techniki, jakie powinno się stosować przy projektowaniu, tworzeniu, utrzymywaniu i aktualizowaniu stron internetowych oraz aplikacji mobilnych, tak by były bardziej dostępne dla użytkowników [...].

O usługach przeczytać możemy również w *Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Komunikat „W kierunku wspólnej*

europiejskiej przestrzeni danych” (WEPD, 2018). Komisja proponuje pakiet środków w celu stworzenia wspólnej przestrzeni danych w Unii Europejskiej, co umożliwi „rozwój nowych produktów i usług w oparciu o dane”.

Przytoczone fragmenty aktów prawnych Unii Europejskiej i UNESCO stanowią potwierdzenie tego, że obecnie funkcjonujemy w dobie społeczeństwa informacyjnego, w którym bezpośredni i powszechny dostęp do informacji stał się podstawową wartością. Zwraca się uwagę na rozwój sieci globalnej, gdzie dostęp do informacji może mieć każdy. Ważne jest przy tym, żeby udostępniana była informacja pełna (wspólna przestrzeń danych). Jednak dotarcie do niej musi najpierw być umożliwione, zatem punkt ciężkości przechodzi na instytucje, które mogą zaoferować informację i wachlarz usług obejmujących pośredniczenie w jej przekazywaniu.

Wśród materiałów dotyczących archiwistów i archiwów wymienić należy dokument o znaczeniu międzynarodowym – *Kodeks Etyczny Archiwisty uchwalony na XIII Międzynarodowym Kongresie Archiwistów w Pekinie* (Kodeks, 1996). W punkcie szóstym mówi się o roli archiwistów w umożliwianiu jak najszerszego dostępu do materiałów archiwalnych oraz o bezstronnym obsłudze wszystkich użytkowników: „Archiwiści powinni odpowiednio zapewnić zarówno ogólne, jak i specjalne środki, pomocne w znajdowaniu wszystkich dokumentów pod ich opieką. Powinni też służyć bezstronną radą dla wszystkich oraz wykorzystywać dostępne środki dla zapewnienia jednakowego zakresu obsługi”. Idea ta pokrywa się z ideą społeczeństwa informacyjnego, demokratycznego, postulowanego w aktach prawnych wydawanych przez władze Unii Europejskiej.

O powinnościach archiwistów w stosunku do użytkowników mówią też polskie akty prawne wydawane przez władze archiwalne. W *Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (1983), w art. 16 pojawia się termin „usługa archiwalna” w kontekście działalności archiwów w zakresie wyszukiwania informacji i danych zawartych w materiałach archiwalnych, przetwarzania tych informacji i danych, a także sporządzania wyciągów, wypisów, odpisów albo odwzorowań wizualnych bądź dźwiękowych tych materiałów, włącznie z metadanymi odwzorowań cyfrowych. Podkreślono również powszechność dostępu i zobligowano archiwa państwowe do udostępniania materiałów archiwalnych. Kolejnym aktem powszechnym odnoszącym się do omawianej problematyki jest *Ustawa z dnia 25 lutego 2016 r. o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* (2016). Mówi ona o równym i bezwarunkowym dostępie do informacji

dla użytkowników (chyba że inne regulacje nakładają ograniczenia w pewnych przypadkach) oraz o trybie jej udostępniania.

Rozwinięcie założeń *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*, związanych z udostępnianiem i powszechnością odnajdziemy w *Zarządzeniu nr 24 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych*. (OUMA, 2017). W dokumencie wymieniono działania archiwistów, które powinny się mieścić w ramach udostępniania. Są to m.in.:

sukcesywne zamieszczanie cyfrowych kopii materiałów archiwalnych z zasobu archiwów, które nie zawierają treści chronionych przed powszechnym dostępem, w otwartych portalach internetowych, z zapewnieniem możliwości korzystania z mechanizmów wyszukiwawczych; przekazywanie osobom zainteresowanym, w odpowiedzi na ich zapytania, przetworzonej informacji o treści materiałów archiwalnych z zasobu archiwów albo zamówionych przez te osoby reprodukcji tych materiałów; dostęp do środków ewidencyjnych oraz pomocy archiwalnych, zarówno w pomieszczeniach archiwum, jak i przez Internet; udzielanie użytkownikom wyjaśnień dotyczących zasad udostępniania zasobu archiwalnego, a także informacji o środkach ewidencji oraz archiwalnych pomocach informacyjnych.

Założenia wymienionych polskich aktów prawnych zajmują priorytetowe miejsce w *Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020 (Strategia)*, ogłoszonej przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Już we wstępie napisano, że działania w niej przedstawione mają służyć zaspokojeniu potrzeb informacyjnych państwa i społeczeństwa oraz zwiększeniu dostępności zasobu archiwalnego online. Strategia ta nakłada na archiwa obowiązek zapewnienia powszechnego dostępu do materiałów archiwalnych poprzez zapewnienie każdemu obywatelowi „przyjaznego, ciągłego i bezpiecznego dostępu, w dowolnym miejscu i czasie, do zgromadzonych w archiwach zasobów informacji”. Dokument ten wymienia główne cele strategiczne w określonym przedziale czasowym i właśnie zaspokojenie informacyjne jest tutaj wymienione jako pierwsze, a w nim zawiera się ciągle doskonalenie jakości usług świadczonych przez archiwa. Autorzy *Strategii Archiwów Państwowych* uzasadniają to wciąż zmieniającym się otoczeniem archiwów, pojawia się tu również termin „społeczeństwo informacyjne”.

Warto jeszcze wspomnieć, że o powinnościach archiwów względem użytkowników możemy dowiedzieć się z dostępnych online sprawozdań rocznych archiwów państwowych. W *Sprawozdaniu z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2017 r. (Naczelna)* czytamy:

Archiwa państwowe udostępniają zasób archiwalny wszystkim zainteresowanym. Pełnią przy tym także funkcję urzędów wiary publicznej. Z tego tytułu są uprawnione do wydawania zaświadczeń, uwierzytelnionych kopii i odpisów z przechowywanych materiałów archiwalnych. Z dokumentów można korzystać samodzielnie w czytelnich oraz za pośrednictwem serwisów internetowych, m.in. szukajwarchiwach.pl, genealogiawarchiwach.pl, zawierających zdigitalizowaną część zasobu. Poszukiwania dokumentów lub informacji można również zlecić archiwum.

Ponadto:

Archiwa państwowe na zlecenie użytkowników prowadziły we własnym zakresie poszukiwania informacji dotyczących określonego zagadnienia lub konkretnych osób.

W przytoczonych fragmentach dokumentu decydujące znaczenie w podejmowanych przez archiwa działaniach ma inicjowanie ich przez użytkownika – zlecenie wykonania usługi.

Z przeanalizowanych aktów prawnych międzynarodowych i polskich wyłania się wizja archiwum jako instytucji nowoczesnej, dostosowującej swoją ofertę do wciąż zmieniającego się otoczenia, w którym informacja stała się towarem szczególnej wagi. Nakładany na archiwistów, często podkreślany obowiązek umożliwienia każdemu użytkownikowi równego dostępu do materiałów archiwalnych musi być realizowany za pomocą określonych środków. Środki te to nic innego, jak właśnie usługi informacyjne, ponieważ poprzez procedury udostępniania i szkolenia, a także poszukiwania dokumentacyjne (czyli system informacji archiwalnej), mogą zapewnić demokratyczny dostęp do informacji.

Usługi informacyjne a działalność i funkcja informacyjna archiwów

Analiza literatury archiwistycznej nie pozwala na wprowadzenie definicji usług informacyjnych archiwów. Dotychczas naukowcy skupiali się na problematyce działalności informacyjnej, ewentualnie na funkcji informacyjnej archiwów. W celu zbudowania teoretycznej podstawy usługi informacyjnej niezbędne jest zdefiniowanie tych terminów wraz z przeprowadzeniem podziału między nimi. Nieobecność zagadnień dotyczących usług informacyjnych archiwów w literaturze sprawiła, że temat ten został w niniejszym artykule pominięty.

Działania informacyjne archiwów są podporządkowane jednej z czterech głównych funkcji archiwum, wynikającej z podstawowej definicji tej instytucji, mianowicie funkcji udostępniania. Trzeba jednak podkreślić, że udostępnianie zaczęto postrzegać również jako system obsługi informacyjnej, system informacyjno-wyszukiawczy i ten, którego zadaniem jest rozpowszechnianie informacji (Robótka, Ryszewski, Tomczak, 1989, s. 10). Za to funkcja informacyjna archiwów jest realizowana nie tylko w ramach funkcji udostępniania, ale obejmuje też działania w ramach wszystkich czterech podstawowych funkcji archiwów: gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania, czasem bez świadomości wykonywania tego rodzaju działań. Dwie typologie funkcji archiwów krzyżują się – jedna dotyczy zakresu prac, druga różnorodności celów. Dopiero kiedy dostrzeżono powiązania archiwistyki z informatologią, zaczęto czerpać z dorobku informacji naukowej. Jeszcze w *Polskim słowniku archiwalnym* z 1974 r. nie uwzględniono takich terminów, jak „działalność informacyjna” czy „funkcja informacyjna” archiwum, a „udostępnianie” zostało zdefiniowane nie jako jedna z zasadniczych funkcji archiwów, ale jako czynność *sensu stricto*, „udostępnianie materiałów archiwalnych”, czyli organizowanie przez archiwum form korzystania z materiałów archiwalnych na podstawie obowiązujących przepisów (*Polski słownik archiwalny*, 1974, s. 84). Można owym formom przypisywać tu rozbudowane cechy (związane właśnie z formami obsługi informacyjnej), jednak w moim odczuciu z tej definicji, która, doprecyzowana, odnosi się jedynie do materiałów archiwalnych, wynikają „działania mechaniczne” w pracowni naukowej, a owymi przepisami są głównie jej regulaminy, stworzone na podstawie obowiązujących aktów prawnych odnoszących się do udostępniania.

Problematyka działalności informacyjnej archiwów została dostrzeżona w latach osiemdziesiątych XX w. W książce Bohdana Ryszewskiego *Problemy i metody badawcze archiwistyki* (Ryszewski, 1985,

s. 104–158) znajduje się rozdział traktujący o związku tej nauki z informacją naukową. W 1985 r. Maciej Gołębowski stworzył podstawę teoretyczną łączącą informację naukową z archiwistyką, szczegółowo omawiając funkcjonowanie systemu informacji archiwalnej. Archiwum (tu rozumiane poprzez pryzmat czterech głównych funkcji jego działalności) scharakteryzował następująco: „Celem organizacji zbiorów jest ich przystosowanie do użytkowania, tj. udostępniania. Zachodzi więc bardzo ścisły związek między organizacją zbiorów a ich użytkownikami i informacją, gdyż tylko zbiory odpowiednio zorganizowane mogą być wykorzystywane” (Gołębowski, 1985, s. 31).

Temat usług świadczonych pojawił się w monografii M. Jabłońskiej z roku 2016 (2016, s. 87). W rozdziale dotyczącym marketingu w archiwach autorka wymieniła usługi obecnie świadczone przez archiwa. Zaliczyła do nich: działalność przechowalniczą (świadczoną przede wszystkim przez podmioty komercyjne), porządkowanie, opracowywanie, przeprowadzanie kwerend archiwalnych, ekspertyzy, szkolenia, wydawanie zaświadczeń, merytoryczne wsparcie podmiotów zewnętrznych, prace konserwatorskie, działania edukacyjno-popularyzatorskie i działalność infobrokerską. M. Jabłońska nie wprowadziła żadnego rozgraniczenia na usługi wynikające z potrzeb użytkowników, podstawowej działalności statutowej, a także działalności komercyjnej na rzecz podmiotów prywatnych. Jest to jednak pierwsza wzmianka na temat nie tylko informacyjnych usług archiwów.

W celu rozgraniczenia zakresu działalności i usługi posłużę się słowami M. Wójcik (2015, s. 565). Autorka zdefiniowała usługę jako wszystkie czynności realizowane przez bibliotekarzy w ramach ich obowiązków zawodowych, zmierzające do zaspokojenia potrzeb użytkowników, które nie muszą przybierać postaci materialnych produktów (Wójcik, 2013, s. 28). Jest to zatem pośredniczenie między użytkownikiem a dobrem kultury i nauki. Zakres działalności informacyjnej jest szerszy, w jej ramach mieszczą się czynności niezwiązane bezpośrednio z użytkownikiem, takie jak opracowywanie źródeł prowadzone z inicjatywy danej instytucji (biblioteki lub archiwum). Oznacza to, że prace w ramach działalności informacyjnej nie są wykonywane jako odpowiedź na konkretną potrzebę/zapytanie użytkownika. M. Wójcik podkreśliła jednak, że w literaturze pojęcia te używane są w różnych kontekstach.

Podobnego zdania jest Agnieszka Rosa, która omówiła znaczenie pojęcia działalności informacyjnej w kontekście archiwów (Rosa, 2012, s. 39). Zdefiniowała jej szerszy i węższy zakres, z którym możemy się zetknąć w literaturze przedmiotu. I tak w znaczeniu szerszym działal-

ność taka obejmuje wszystkie funkcje archiwów, ponieważ jako instytucje informacyjne gromadzą, przechowują, opracowują i udostępniają zasób w celu rozpowszechniania informacji. Działalność informacyjna archiwów w tym ujęciu to wszelkie działania przez nie podejmowane, dlatego termin ten jest bardzo szeroki i nieprecyzyjny. Działalność informacyjna w węższym zakresie to działalność, której celem jest rozpowszechnianie informacji o archiwum i jego zasobie. Autorka podała przykłady takiej działalności: pomoce archiwalne, publikacje popularne, naukowe, konferencje, informacje zamieszczone w internecie.

Na podstawie dokonanego przeglądu piśmiennictwa archiwistycznego i informatologicznego można dokonać rozgraniczenia między funkcją, działalnością a usługami informacyjnymi w archiwum. Funkcja informacyjna archiwów jest pojęciem najszerszym – realizuje się w ramach wszystkich statutowych funkcji archiwów: gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zasobu. Możemy ją rozpatrywać na płaszczyźnie zakresu prac archiwów i różnorodności celów. Działalność informacyjna to wszelkie prowadzone przez archiwa działania, podejmowane z inicjatywy samych archiwów, określone w ich statucie, takie, które mogą, ale nie muszą wynikać z konkretnych potrzeb użytkowników. Usługi wykonywane są również w ramach działań statutowych, jednak w odpowiedzi na zapytanie/potrzebę użytkownika.

Usługi informacyjne archiwów – definicja i zakres

Definicja usług informacyjnych świadczonych przez biblioteki i archiwa nie może się różnić, ponieważ w jednym i drugim przypadku „towarem” jest informacja, musi także istnieć odbiorca tej informacji (potrzebujący jej) – użytkownik danej instytucji. Zakres świadczonych usług również jest zbieżny, co wynika z podstawowych funkcji działalności archiwów i bibliotek. Inny jest natomiast charakter świadczonych usług w efekcie różnic w przedmiocie badań archiwistyki i informacji naukowej. I właśnie omówienie zakresu usług informacyjnych archiwów jest istotą problemu i podstawą zrozumienia owego pojęcia odnoszącego się do dziedziny archiwalnej.

Usługa informacyjna w odniesieniu do archiwum to dziedzina działalności, której przedmiot stanowi informacja przetworzona – wyselekcjonowana, zgromadzona, opracowana i przedstawiona w określony sposób oraz dostarczona do użytkownika. Podkreślenia wymaga fakt, że usługa informacyjna świadczona jest w odpowiedzi na potrzebę użytkownika (Wójcik, 2015, s. 565). I tak jak w przypadku bibliotek

zakres świadczonych przez archiwa usług obejmuje udostępnianie, poszukiwania dokumentacyjne oraz szkolenia użytkowników dostosowane do działalności archiwalnej.

Funkcja udostępniania w archiwach jest realizowana w dwojaki sposób – użytkownik może wybrać tradycyjną lub elektroniczną ścieżkę poszukiwania informacji. Usługi udostępniania materiałów archiwalnych w archiwum wiążą się z wizytą w danej instytucji, w pracowni naukowej/czytelni. Elektroniczne udostępnianie z kolei polega na wizycie na stronie internetowej danego archiwum i skorzystaniu z dostępnych baz danych i systemów wyszukiwawczych. Na obecny kształt funkcji udostępniania wpływ miały przemiany w otoczeniu archiwów – stopniowa ich demokratyzacja – zgodnie z zasadą upubliczniania archiwów dążenie do zapewnienia dostępu do informacji każdemu w równym stopniu. Badaniom powinno być tu poddane funkcjonowanie pracowni naukowej, zaś przy wyborze drogi elektronicznej – cyfryzacja i digitalizacja zasobu.

Poszukiwanie dokumentacyjne w kontekście archiwów to system informacji archiwalnej – tradycyjny i elektroniczny. Ścieżka tradycyjna została już niejednokrotnie opisana w literaturze archiwistycznej (np. Robótka, 2011; Robótka, Ryszewski, Tomczak, 1989), opis funkcjonowania elektronicznych systemów wyszukiwawczych nie ma jeszcze tak bogatej literatury ze względu na krótki czas dzielący nas od ich powstania, a także częste zmiany. System pomocy ewidencyjno-informacyjnych oraz wyszukiwarki wirtualne mogą być badane pod kątem ich efektywności wyszukiwawczej: na ile informacja wyszukana przez użytkownika odpowiada jego potrzebie czy też zapytaniu (tutaj badacz musi odpowiedzieć na pytanie, jakie kryteria są brane pod uwagę), w jakim stopniu informacja ta jest trafna i kompletna.

Szkolenie użytkowników ma wpływ na późniejszą ocenę dwóch omówionych usług świadczonych przez archiwa. Może odbywać się w kontakcie bezpośrednim lub wirtualnym, przybierać postać kursów indywidualnych lub grupowych. Może polegać na zaznajomieniu z samymi archiwami, ale też z zasobem, i przede wszystkim dotyczy poszukiwania materiałów w zasobie archiwalnym. Przygotowanie programów szkoleniowych powinno być poprzedzone poznaniem potrzeb i zachowań użytkowników, barier, na jakie natrafiają oni, poszukując informacji.

Podsumowanie

Zdefiniowanie pojęcia usług informacyjnych oraz scharakteryzowanie ich zakresu pozwala spojrzeć na działania archiwów z perspektywy użytkownika i osiąganego przez niego zadowolenia, czyli tego, czy odszukał interesującą go informację. Dzięki temu, że problematyka ta znalazła się już wcześniej w kręgu zainteresowań informatologów, archiwiści mogą korzystać z ich badań dotyczących udostępniania, poszukiwań dokumentacyjnych oraz szkolenia użytkowników. Innowacją jest tu stawianie użytkownika na pierwszym miejscu, a więc osiągnięcie przez niego satysfakcji decydować będzie, czy wykonanie danej usługi zostanie ocenione pozytywnie czy negatywnie.

Literatura

- Chrapczyńska, B. (2008). Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników, stan obecny i perspektywy. *Biblioteka – klucz do sukcesu użytkowników. ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa*, 5, 142–149.
- CKRSI (2000). Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce, Warszawa, 28 listopada 2000 r. Pobrane z: <http://kbn.icm.edu.pl/cele/index1.html> (18.08.2018).
- Decyzja (2005). Decyzja nr 456/2005/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 marca 2005 r. ustanawiająca wieloletni program wspólnotowy mający na celu zwiększenie dostępności, użyteczności i wykorzystania zasobów cyfrowych w Europie. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:079:0001:0008:PL:PDF> (19.08.2018).
- Derfert-Wolf, L. (2006). Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie-odpowiedź – światowe trendy i doświadczenia bibliotek. *Biuletyn EBIB*, (1). Pobrane z: http://eprints.rclis.org/7134/1/derfert_uslugi.pdf (20.08.2018).
- DINO (2012). Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:194:0039:0043:PL:PDF> (19.08.2018).
- Długosz-Pysz, A. (2017). *Badania satysfakcji użytkowników archiwów w świetle projektu ArchivalMetrics*. W: R. Sapa (red.), *Diagnostyka w zarządzaniu informacją, perspektywa informatologiczna* (s. 437–447). Kraków: Biblioteka Jagiellońska.
- DSIMA (2016). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych

- i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Tekst mający znaczenie dla EOG). Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=PL>. (19.08.2018).
- Golka, M. (2005). Czym jest społeczeństwo informacyjne? *Ruch, prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, (4), 253–265.
- Głowacka, E. (2015). *Kultura oceny w bibliotekach: obszary, modele i metody badań jakości zasobów oraz usług biblioteczno-informacyjnych*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Gołombowski, M. (1985). *System informacji archiwalnej*. Warszawa; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grot, D. (2015). *Ku przeszłości otwartej, dostępność archiwów państwowych w Polsce w latach 1918–2014*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Departament Organizacji i Udostępniania. Wydział Popularyzacji i Wydawnictw.
- INEC (2007). Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej, dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja, Bruksela, dnia 14.2.2007. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0056&from=PL> (19.08.2018).
- Jabłońska, M. (2016). *Nowe wyzwania archiwów, komunikacja społeczna i public relations*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- KBNŁ (2000). Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Łączności – Raport – Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce, Warszawa 2000. Pobrane z: <http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/Poland%20eGov7.pdf>. (21.08.2018).
- Kodeks Etyczny Archiwisty uchwalony na XIII Międzynarodowym Kongresie Archiwów w Pekinie (1996). Pobrane z: <http://sap.waw.pl/wp-content/uploads/ul/kodeks.pdf>. (25.08.2018).
- Kurek-Kokocińska, S. (2016). Usługi informacyjne. W: W. Babik (red.), *Nauka o informacji*, (s. 157–188). Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Maciejewska, W. (red.). (1974). *Polski słownik archiwalny*. Warszawa; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Materska, K., Nowoczesne usługi informacyjne w bibliotekach. Pobrane z: https://bg.uwb.edu.pl/?pid=PFB_Nowoczesne_uslugi_informacyjne_w_bibliotekach. (20.08.2018).
- Mazurkiewicz, A., Giesko, T., Karsznia, W., Belina, B. (2011). System operacyjny oceny stopnia dojrzałości wdrożeniowej innowacyjnych rozwiązań w zakresie usług. *Problemy eksploatacji*, 3, 61–73.

- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych (2017) Sprawozdanie z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2017 r. Pobrane z: https://www.archiwa.gov.pl/files/SPRAWOZDANIE_2017.PDF (18.02.2019).
- Ollendorff, Ch. (1999). L'offre de service enbibliothèqueacadémique: un essai de modélisation. *Bulletin des bibliothèques de France*, 4, 47–54.
- OUMA (2017). Zarządzenie nr 24 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych. Pobrane z: https://www.archiwa.gov.pl/files/Zarzdzenie_NDAP_18_5_2017_2.pdf (19.08.2018).
- Robótka, H. (2011). *Opracowanie i opis archiwaliów*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Robótka, H., Ryszewski, B., Tomczak, A. (1989). *Archiwistyka*. Warszawa: PWN.
- Rosa, A. (2012). *Funkcja edukacyjna archiwów*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych.
- Ryszewski, B. (1985). *Problemy i metody badawcze archiwistyki*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Spółeczeństwo (2015). Spółeczeństwo informacyjne w liczbach 2015. Pobrane z: https://www.gov.pl/documents/31305/0/spoleczenstwo_informacyjne_w_liczbach_2015+%281%29+%281%29.pdf/bf8ad0ef-7c12-c60a-6bcl-f679a-612ba74 (18.02.2019).
- Spółeczeństwo (2017). Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2017 r. Pobrane z: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/2/7/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_w_2017.pdf.
- Sokołowska-Gogut, A., Wildhardt, T. Usługi informacyjne w polskich bibliotekach szkół wyższych na tle usług bibliotek zachodnioeuropejskich, studium porównawcze. Pobrane z: <http://bg.p.lodz.pl/images/PDF/sokolowska.pdf> (22.08.2018).
- Stępnia W. (2016). Pierwszy akt normatywny UNESCO w sprawie ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego. *Archeion*, 117, 55–71.
- Strategia Archiwów Państwowych na lata 2010–2020. Pobrane z: https://www.archiwa.gov.pl/images/docs/Strategia_archiw_w_pastwowych_na_lata_2010_2020.pdf (22.08.2018).
- UNESCO (2015). Zalecenie UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego. Pobrane z: https://www.archiwa.gov.pl/files/broszura_ZALECENIA_UNESCO.pdf (19.08.2018).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (1983). (Dz.U. 2018 r., poz. 217, 357, 398, 650, z 2019 r. poz. 55).

- Ustawa z dnia 25 lutego 2016 r. o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (2016). (Dz.U. 2018 r., poz. 1243, 1669).
- WEPD (2018). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Komunikat „W kierunku wspólnej europejskiej przestrzeni danych”, Bruksela, dnia 25.4.2018 r. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0232&from=PL> (19.08.2018).
- Wójcik, M. (2015). Typologia współczesnych usług informacyjnych. *Przełąd Biblioteczny*, 83(4), 563–578.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 20 lutego 2019 r.

Monika Colbecka

Nicolaus Copernicus University in Toruń

Pedagogical University of Cracow

e-mail: mcolb@doktorant.umk.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-6494-2115>

Archival information services – an attempt at definition

Abstract: Archival information services is a concept that has not yet been operationalized in archive studies. An attempt to define it and delineate its scope results from the requirements imposed on archives by the social changes which are currently taking place. In the era of the formation of information society, fast and effective access to information becomes particularly important. The text analyses the definitions of information services, which were introduced by information scientists, international and Polish legal acts, as well as archival literature.

Keywords: Archival information services. Archival information system. Documentary searches. Information needs. Informational behaviour of users. Library information services. Sharing. User trainings

Justyna Adamus-Kowalska

Zakład Zarządzania Informacją
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: justyna.adamus@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-8245-7631>

Polityka państwa polskiego w zakresie postępowania z dokumentacją elektroniczną oraz wdrażanie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD) w kontekście informatyzacji

Abstrakt: Zarządzanie dokumentacją elektroniczną to jedno z istotnych zadań współczesnej administracji publicznej. W artykule wskazano na konieczność stosowania przepisów prawnych z zakresu informatyzacji oraz instrukcji kancelaryjnej określającej sposób prowadzenia dokumentacji urzędowej w podmiotach publicznych. Opisano narzędzia teleinformatyczne w postaci systemu EZD, by pokazać, jak kształtowany jest obecnie narodowy zasób archiwalny. W celu usprawnienia procesu informatyzacji administracji publicznej przyjmuje się programy rządowe, np. omówiony w artykule Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa. Zaprezentowane badania dowodzą, że pełna realizacja elektronicznych usług administracji publicznej wymaga ujednoczenia zasad funkcjonowania systemu kancelaryjnego, w tym przyjęcia odpowiednich założeń i wdrożenia systemu EZD RP oraz szerszego wykorzystania ogólnopolskiej platformy komunikacji z administracją publiczną (ePUAP).

Słowa kluczowe: Administracja. Dokument elektroniczny. Informatyzacja. Kancelaria. System EZD

Wprowadzenie

Postępowanie z dokumentacją w urzędach administracji publicznej polega na stosowaniu odpowiednich standardów i przepisów prawnych. Najważniejsze w tym kontekście jest przedstawienie przepisów z zakresu administracji publicznej, które mają bezpośredni wpływ na kształtowanie narastającego zasobu archiwalnego¹, a tym samym warunkują to, jak w przyszłości organizowana będzie informacja archiwalna. Ogólne ramy rozwoju informatyzacji w państwie tworzone są poprzez przepisy prawne – w ten sposób wprowadzone zostały rozwiązania obowiązujące w polskich urzędach. Przede wszystkim obowiązkowe jest stosowanie odpowiednich narzędzi teleinformatycznych w prowadzeniu spraw urzędowych. Polityka państwa znajduje swoje odzwierciedlenie w programach rządowych, stąd też istotne jest wskazanie na zapisy obejmujące informatyzację i elektroniczne zarządzanie dokumentacją (EZD).

Informacja archiwalna stanowi jeden z istotnych typów specjalistycznej informacji naukowej. Informacja o dokumentacji gromadzonej w archiwach to rodzaj informacji naukowej mającej umożliwić prowadzenie badań nad różnymi aspektami funkcjonowania państwa i społeczeństwa. Równie istotna jest wartość dowodowa tejże informacji. W niniejszym artykule skupiono się na informacji bieżącej, powstającej współcześnie w administracji.

Rozwój informacji archiwalnej uzależniony jest od zmian, jakie dokonują się na tzw. przedpolu archiwalnym, czyli w obszarze funkcjonowania kancelarii. W szerszym ujęciu jest to element rozwoju społeczno-gospodarczego państwa, w zakresie którego na uwagę zasługuje w pierwszej kolejności system kancelaryjny, a następnie proces informatyzacji państwa.

System elektronicznego zarządzania dokumentacją (dalej: EZD)² powstał w efekcie rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Najistotniejszą cechą tego systemu jest silne umocowanie prawne wszystkich zasad i narzędzi, które mają gwarantować zachowanie dokumentów w toku prowadzenia i załatwiania spraw urzędowych.

¹ Według *Polskiego słownika archiwalnego* narastający zasób archiwalny to „materiały archiwalne wytwarzane i gromadzone w wyniku aktualnej działalności twórców zespołów” (Maciejewska, 1974, s. 55).

² System EZD to system teleinformatyczny do elektronicznego zarządzania dokumentacją, umożliwiający wykonywanie w nim czynności kancelaryjnych, dokumentowanie przebiegu załatwiania spraw oraz gromadzenie i tworzenie dokumentów elektronicznych (*Rozporządzenie*, 2011, § 2, pkt 13).

W tym kontekście rozpatrzenia wymagają następujące problemy badawcze: w jaki sposób odbywa się proces informatyzacji w administracji publicznej przy wykorzystaniu narzędzi teleinformatycznych w postaci systemu EZD; jakie są przepisy prawne regulujące postępowanie z dokumentacją; jak powstaje dokument elektroniczny i jakie otrzymuje metadane; czym jest dokument w postaci elektronicznej oraz jak są przetwarzane informacje w nim zawarte. Konieczne jest też zwrócenie uwagi na możliwości zarządzania zmianą w procesie wdrażania EZD. Badania mają na celu wskazanie kierunków rozwoju systemu EZD oraz nadzoru archiwalnego, aby narodowy zasób archiwalny będący efektem działania systemu EZD był kompletny, wiarygodny, trwały, aby informacje i dane zgromadzone przy użyciu tego systemu były użyteczne i zgodne z najlepszą praktyką zarządzania informacją.

Metody i narzędzia badawcze wykorzystane w przedstawionej pracy to analiza literatury, badania prowadzone przez Ministra Cyfryzacji w zakresie informatyzacji administracji publicznej, analiza dokumentów programowych, w tym w szczególności Programu Zintegrowanej Informatyzacji Państwa (wersja z września 2016 r.) jako strategicznego dokumentu opisującego działania rządu zmierzające do dostarczenia społeczeństwu wysokiej jakości elektronicznych usług publicznych.

System kancelaryjny

W celu omówienia systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD) niezbędne jest wskazanie, czym jest kancelaria i jak postępuje się z dokumentacją w systemie kancelaryjnym. W *Polskim słowniku archiwalnym* kancelaria została zdefiniowana jako „komórka organizacyjna lub zespół komórek organizacyjnych w urzędzie (instytucji) zajmujących się przyjmowaniem, rejestracją i rozdzielaniem pism wpływających, przygotowaniem, rejestracją i wysyłaniem pism wychodzących oraz przechowywaniem akt danego urzędu” (Maciejewska, 1974, s. 40). Z kolei system kancelaryjny to „sposób rejestracji, obiegu i układu akt powstających w toku bieżącej działalności twórcy zespołu” (Maciejewska, 1974, s. 80). Halina Robótka wskazała, że funkcje kancelaryjne zawsze związane są z utwaleniem informacji, jaka wpływa do aktotwórcy oraz znajduje się wewnątrz obiegu (Robótka, 2010, s. 15). Informacja taka musi być w odpowiedni sposób utrwalana i gromadzona oraz udostępniana. Niemniej w rozwoju pracy biurowej i administracyjnej pojęcie kancelarii i pracy kancelaryjnej coraz częściej zastępuje się pojęciem zarządzania dokumentacją.

Podstawowym normatywem z zakresu zarządzania dokumentacją jest instrukcja kancelaryjna, określana jako „przepisy normujące zasady i tryb wykonywania czynności kancelaryjnych oraz postępowania z aktami do momentu przekazania ich do archiwum” (Maciejewska, 1974, s. 37). Samo pojęcie czynności kancelaryjnych obejmuje czynności związane z przyjmowaniem pism przychodzących, ich rejestrowaniem i nadawaniem pismom i sprawom znaków (sygnatur) kancelaryjnych, rozdziałem pism między referentów, łączeniem pism w sprawy, przygotowaniem pism wychodzących, rejestrowaniem i wysyłką pism, a także przechowywaniem akt spraw zakończonych (Robótka, 2010, s. 17).

W niniejszym artykule omawiany jest system kancelaryjny dla podmiotów wymienionych w art. 1.1 *Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych* (Dz. U. 2011, nr 14, poz. 67). Podmioty te stanowią organy gmin i związki międzygminne, organy powiatu, organy samorządu województwa i organy zespolonej administracji rządowej w województwie, a także urzędy obsługujące te organy. System kancelaryjny wskazany dla ww. podmiotów to system bezdziennikowy, w którym podstawą rejestracji i gromadzenia dokumentacji jest rejestracja spraw – wskazuje na to §3 ww. rozporządzenia. System ten jest oparty na wykazie akt (*Rozporządzenie*, 2011, załącznik nr 1, s. 5). Wykaz akt stanowi załącznik do instrukcji kancelaryjnej i jest to wykaz haseł rzeczowych oznaczonych symbolami klasyfikacyjnymi oraz kwalifikacją archiwalną (*Rozporządzenie*, 2011, załącznik nr 2–5, s. 5). Wykaz akt wyraża rzeczową klasyfikację akt twórcy zespołu (Maciejewska, 1974, s. 88). Istotne jest wskazanie przez kierownika podmiotu, jaki system kancelaryjny stosuje się w urzędzie: tradycyjny czy EZD. Postępowanie z dokumentacją obejmuje wykonywanie czynności kancelaryjnych zgodnie z zapisami instrukcji kancelaryjnej zarówno w systemie EZD, jak i w systemie tradycyjnym.

System EZD

System elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD) jest narzędziem stosowanym w procesie informatyzacji³. To system teleinformatyczny, który warunkuje funkcjonowanie elektronicznej administracji

³ Podstawę dla procesu informatyzacji w Polsce stanowi *Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (Dz.U. 2005, nr 64, poz. 565).

w Polsce. Produktem systemu EZD jest dokument elektroniczny⁴. Praca w tym systemie polega na odpowiednim postępowaniu z dokumentacją, zmierzającym do tego, aby cały przebieg załatwiania spraw znajdował swoje odwzorowanie w systemie teleinformatycznym. W obiegu elektronicznym znajdują się wszystkie dokumenty wpływające i wychodzące, a także dokumentacja będąca elementem sprawy. Oryginał papierowy otrzymuje przy tym odwzorowanie cyfrowe i również musi zostać zachowany dla celów dowodowych. Podstawowym narzędziem pracy w systemie EZD jest odpowiednio zaprojektowany system teleinformatyczny, służący do rejestracji i obiegu dokumentów oraz ich gromadzenia w postaci elektronicznych akt spraw, a następnie ich archiwizacji. W systemie tym prowadzone są wszystkie czynności kancelaryjne, w szczególności rejestr przesyłek wpływających i wychodzących oraz spisy spraw, dekretacja, a także akceptacja poprzez podpisanie dokumentów elektronicznych odpowiednim podpisem elektronicznym. Dokonywane są rejestry lub ewidencje, z wyłączeniem rejestrów lub ewidencji prowadzonych w przeznaczonych do załatwiania określonych rodzajów spraw systemach teleinformatycznych innych niż EZD. Ponadto gromadzi się wszelkie dokumenty elektroniczne mające znaczenie dla udokumentowania przebiegu załatwiania i rozstrzygania tych spraw (*Rozporządzenie*, 2011, załącznik nr 1, art. 10).

Na podstawie ww. instrukcji kancelaryjnej przesyłki wpływające otrzymują metadane zgodnie z zestawem zawartym w części A załącznika nr 1 do instrukcji kancelaryjnej (*Rozporządzenie*, 2011, załącznik nr 1, art. 13.7).

Do systemu EZD włącza się także przesyłki, które wpływają do urzędu w formie papierowej – wykonuje się pełne odwzorowanie cyfrowe wszystkich stron wraz z załącznikami i ewentualnie kopertą. Nie dotyczy to przesyłek, których nie skanuje się ze względu na:

- rozmiar strony (np. A3 i większe);
- dużą liczbę stron;
- treść, formę lub postać (*Rozporządzenie*, 2011, załącznik nr 1, art. 17.4).

W celu zachowania oryginalnych przesyłek na nośnikach papierowych tworzy się tzw. składy chronologiczne. Ich liczbę i rodzaje określają podmioty publiczne w odrębnych przepisach wewnętrznych. Problem, jaki się z tym wiąże, to przede wszystkim brak możliwości selekcji dokumentów gromadzonych w składach. Narastanie dokumentacji polega na ich chronologicznym dołączaniu do kolejnych pudeł w składach, bez

⁴ Dokument elektroniczny jest to „stanowiący odrębną całość znaczeniową zbiór danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej i zapisany na informatycznym nośniku danych” (*Ustawa*, 2005, art. 3).

nadawania im kategorii archiwalnych. W tradycyjnym systemie kancelaryjnym akta papierowe otrzymują swoje miejsce w teczkach aktowych tworzonych zgodnie z kategorią archiwalną. Następnie wydzielane są teuczki do brakowania. W przypadku systemu EZD i dokumentacji w składach chronologicznych nie jest możliwe szybkie wydzielenie dokumentów podlegających brakowaniu.

Proces informatyzacji

Przepisy z zakresu informatyzacji zostały zawarte w *Ustawie z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (Dz. U. 2005, nr 64, poz. 565). W ustawie określono minimalne wymagania dla systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych oraz dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej z podmiotami publicznymi. Ustalono także Krajowe Ramy Interoperacyjności systemów teleinformatycznych w sposób gwarantujący neutralność technologiczną i jawność używanych standardów i specyfikacji (*Ustawa*, 2005, art. 1). Przyjęcie jednolitej polityki w zakresie informatyzacji ma na celu usprawnienie dotychczasowego procesu, który charakteryzował się rozwiązaniami „wyspowymi”. Takie cząstkowe, niejednokrotnie resortowe czy też dziedzinowe podejście odpowiadało zapotrzebowaniu poszczególnych sektorów administracji publicznej, jednak nie zapewniało dostatecznej interoperacyjności systemów, co mogło mieć negatywny wpływ na realizację e-usług publicznych. Ministerstwo Cyfryzacji przygotowało Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa. Wersję zaktualizowaną, wzbogacony o Plan Działań Ministra Cyfryzacji (*Ministerstwo Cyfryzacji*, 2016). Ten dokument programowy ma umożliwić realizację następujących celów:

- rozwój społeczno-gospodarczy poprzez zapewnienie obywatelom, w tym przedsiębiorcom, efektywnych e-usług publicznych. Usługi mają być świadczone na wysokim poziomie i dostarczane przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań informatycznych wspierających logiczny i spójny system informacyjny państwa, zbudowany i utrzymywany przy współpracy wszystkich resortów;
- przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, m.in. poprzez wprowadzenie spójnej strategii zarządzania informacją oraz jednolitych zasad i standardów budowy i eksploatacji rozwiązań IT w elektronicznej administracji, ponadto zwiększenie zarówno podaży wysokiej jakości e-usług publicznych w Polsce, jak i poziomu ich

wykorzystania, mierzonego odsetkiem obywateli i przedsiębiorców (cel strategiczny);

- zwiększenie liczby obywateli korzystających z internetu w relacjach z administracją publiczną, zgodnie z celami strategii Sprawne Państwo;
- stworzenie spójnego, logicznego i sprawnego systemu informacyjnego państwa, zapewniającego przejrzystość funkcjonowania administracji, dostarczanie na poziomie wewnątrz krajowym i europejskim usług kluczowych dla obywateli i przedsiębiorców w sposób efektywny kosztowo i jakościowo oraz zapewnienie interoperacyjności (cel operacyjny);
- zwiększenie udziału obywateli w Jednolitym Rynku Cyfrowym poprzez stworzenie spójnego systemu informacyjnego państwa, dostarczającego e-usługi na poziomie krajowym i europejskim w sposób najbardziej efektywny;
- budowanie większego zaufania do rynku cyfrowego, na co bez wątpienia wpływa zapewnienie należytej ochrony danych osobowych (Ministerstwo Cyfryzacji, 2016, s. 19).

Diagnoza wdrożenia systemu EZD

Stopień informatyzacji i wdrożenia EZD można badać m.in. poprzez wpływ dokumentacji elektronicznej na elektroniczną skrynkę podawczą (ESP). Według badań prowadzonych przez Ministerstwo Cyfryzacji w Polsce poziom wykorzystania dokumentów elektronicznych jest dosyć niski – w 2014 r. wynosił on 11% w stosunku do całości dokumentacji (Ministerstwo, 2014, s. 15). Liczba dokumentów wysyłanych za pomocą ESP z urzędów w pierwszej połowie 2014 r. stanowiła 9% całości dokumentacji. Podstawowe bariery utrudniające rezygnację z dokumentacji papierowej w kontaktach pomiędzy urzędami to: traktowanie postaci elektronicznej dokumentów jako nierównoważnej papierowej (61% urzędów), przyzwyczajenie (46% urzędów), decyzja kierownictwa urzędu (20% urzędów) oraz inne powody (19% urzędów).

Według opublikowanego w 2016 r. raportu Najwyższej Izby Kontroli (NIK) platformy usług publicznych, jakie funkcjonują w urzędach w Polsce, charakteryzują się bardzo znikomym wykorzystaniem. Odsetek osób posiadających profil zaufany jest niewielki. Według ówczesnego raportu NIK było to nieco ponad 1%. Kontrola wykazała, że platforma ePUAP służyła przede wszystkim do wymiany informacji pomiędzy urzędami, a w niewielkim stopniu do świadczenia e-usług dla obywateli (Najwyższa, 2016).

Istotnym narzędziem w procesie informatyzacji jest rozwój metod uwierzytelniania i potwierdzania tożsamości obywateli w kontaktach z administracją publiczną. W Polsce metody uwierzytelniania rozwinęły się w kierunku utworzenia tzw. profilu zaufanego, stanowiącego bezpłatne narzędzie, dzięki któremu obywatele mogą potwierdzać swoją tożsamość w internecie przy realizacji usług publicznych. Profil zaufany służy jako elektroniczny podpis (Ministerstwo Cyfryzacji, 2018b). Obecnie obowiązuje w tym zakresie *Rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 10 września 2018 r. w sprawie profilu zaufanego i podpisu zaufanego* (Dz.U. 2018, poz. 1760).

Całość usług publicznych jest realizowana poprzez ogólnopolską platformę ePUAP. Stanowi ona narzędzie teleinformatyczne wykorzystywane do komunikacji obywateli i przedsiębiorców z jednostkami administracji publicznej w ujednolicony, standardowy sposób. Służy również do komunikacji pomiędzy jednostkami administracji publicznej (zob. art. 16. 1a, art. 19a 1. *Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne*, Dz.U. 2005, nr 64, poz. 565).

Rozwój systemu EZD

Polska administracja publiczna przeprowadziła wdrożenie systemu EZD zgodnie z wymogami prawnymi zawartymi w instrukcji kancelaryjnej z 2011 r. (*Rozporządzenie*, 2011). Jednakże ze względu na dużą różnorodność systemów różnych urzędów i brak współpracy między nimi obecnie projektuje się system EZD RP jako ogólnopolski system elektronicznego zarządzania dokumentacją w administracji publicznej. Projekt wchodzi w skład działań przewidzianych w Programie Zintegrowanej Informatyzacji Państwa (Ministerstwo Cyfryzacji, 2016, s. 23), wśród których wymienia się:

- rozbudowę Systemu Rejestrów Państwowych;
- budowę eID⁵ jako systemu identyfikacji i uwierzytelniania obywateli;
- budowę jednolitego systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją w administracji rządowej (EZD RP);
- zapewnienie Wspólnej Infrastruktury Państwa;

⁵ eID to koncepcja użytkownika elektronicznego dowodu osobistego, który w sposób jednoznaczny i niezaprzeczalny potwierdza tożsamość obywatela i służy do uwierzytelnienia w e-usługach administracji publicznej oraz do podpisywania dokumentów w cyfrowym świecie.

- dostęp do informacji o działaniach administracji i rejestrów państwowych;
- możliwość korzystania z pełnej oferty usług publicznych za pośrednictwem jednolitej bramy informacyjno-usługowej administracji poprzez Portal Rzeczypospolitej Polskiej.

W programach rządowych ważną rolę przypisuje się cyfryzacji administracji publicznej. Ministerstwo Cyfryzacji dąży do informatyzacji usług publicznych. W tym celu przyjęty został standard elektronicznego obiegu dokumentów w administracji. Według deklaracji rządowych budowa, rozwój i utrzymanie jednolitego systemu klasy EZD, stosowanego powszechnie w administracji rządowej RP, jako fundamentu sprawnej e-administracji, to jeden z filarów działań Ministra Cyfryzacji. Założenia dla projektu EZD RP powstały w roku 2016. Ma on na celu ustanowienie jednolitego systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją w administracji rządowej oraz standardu systemów klasy EZD w administracji publicznej RP. W Programie Zintegrowanej Informatyzacji Państwa brano pod uwagę kluczowe znaczenie systemów EZD jako naturalnego integratora systemów teleinformatycznych wykorzystywanych przez urzędników w codziennej pracy oraz cyfryzacji procesów administracyjnych. Zwrócono uwagę na fakt, że projekt EZD RP powinien stanowić podstawę wszelkich działań związanych z usprawnianiem polskiej administracji, wprowadzając transparentność i otwartość w polskich urzędach (Ministerstwo Cyfryzacji, 2016, s. 41).

Realizacja projektu EZD RP ma polegać na fuzji dotychczasowego przedsięwzięcia Wojewody Podlaskiego – który na bazie darmowego systemu EZD PUW stworzył sieć współpracujących ze sobą urzędów rządowych, samorządowych oraz uczelni wyższych – z działaniami Centralnego Ośrodka Informatyki (dalej: COI). System teleinformatyczny do obsługi EZD, stworzony przez COI, stanowił eDOK. Ministerstwo Cyfryzacji uznało, że włączenie COI i Zespołu Wojewody Podlaskiego w przedsięwzięcie EZD RP uwolni potencjał i pozwoli stworzyć jednolity system teleinformatyczny, będący podstawą funkcjonowania polskiej administracji. Charakter niekomercyjny systemu EZD RP ma być gwarancją jego rozpowszechnienia jako własności Skarbu Państwa, a także jego utrzymywania i rozwijania na rzecz podmiotów realizujących zadania publiczne. Dysponentem odpowiedzialnym za finansowanie z budżetu państwa, bezpieczeństwo i stały rozwój systemu jest Minister Cyfryzacji. Przedsięwzięcie prowadzone jest w oparciu o wartości i filozofię współpracy jednostek administracji publicznej, wypracowaną w trakcie przedsięwzięcia Wojewody Podlaskiego (Ministerstwo Cyfryzacji, 2018a).

Projektowanie systemu EZD RP powstaje w efekcie współpracy partnerów na wszystkich etapach jego wdrażania i utrzymania. Współpraca zakłada także dostosowanie systemu do specyfiki pracy partnerów. Jednym z etapów wdrożenia projektu będzie migracja danych z dotychczasowych systemów, m.in. EZD PUW (Elektroniczne Zarządzanie Dokumentacją Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego) i eDOK do EZD RP. Architektura Informacyjna Państwa zakłada, że w rozwoju systemu EZD RP istotna jest warstwa integracyjna na czterech poziomach:

- udostępniania dokumentów i informacji publicznej w postaci elektronicznej, gromadzonych w systemach EZD w sposób zautomatyzowany (udostępnianie poprzez Portal Rzeczypospolitej Polskiej), z możliwością przetwarzania udostępnianych danych przez systemy zewnętrzne;
- w obszarze Architektury Informacyjnej Państwa;
- dostępu do zasobów informacyjnych państwa (rejestrów) w sposób bezpieczny i możliwy do rozliczenia, celem upraszczania procedur administracyjnych i spraw prowadzonych w systemach EZD;
- systemów dziedzinowych urzędów, które mają zostać zintegrowane poprzez EZD RP, w myśl realizacji zasady, że w urzędzie jest jeden rejestr pism wpływających.

Partnerzy uczestniczący w projekcie będą mogli uzyskać dodatkowe moduły w systemie EZD RP poprzez uruchomienie własnych zasobów albo poprzez firmy komercyjne.

Kody źródłowe EZD RP mają zostać udostępnione, aby do rozwoju systemu włączyło się wiele instytucji, przedsiębiorców, osób fizycznych, tworząc dodatkową otwartą ścieżkę (*open-source*) rozwoju EZD RP. Współpraca w modelu *open-source* to możliwość zbudowania fundamentu dla polskiej e-administracji. Taki sposób postępowania daje szansę na rozbudowę systemu w kierunku realizacji szeregu zadań publicznych (*Ministerstwo Cyfryzacji, 2018a*).

Architektura EZD RP projektowana jest jako model SaaS, czyli Software as a Service. Architektura usługowa ma zapewnić dostępność systemu i możliwość jego wdrożenia oraz migracji pomiędzy urzędami. Zakładano, że projekt będzie udostępniony w 2018 r. w architekturze usługowej do wykorzystywania bez inwestowania przez urzędy w infrastrukturę serwerową. Utrzymanie i udostępnienie systemu powierzono COI w formie zadania zleconego przez Ministerstwo Cyfryzacji. Zakłada się także referencyjność EZD RP dla innych systemów klasy EZD. Narzędzia EZD zostaną na tyle ujednolicone, aby sprostać potrzebom poszczególnych urzędów i umożliwić realizację procesów administracyjnych. Taki rozwój systemu EZD ma wpłynąć na wdrażanie nowo-

czesnych założeń społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy. Równocześnie ma umożliwić realizację indywidualnych potrzeb i zadań urzędów. Procesowość polega na realizacji usług administracji publicznej w sposób uwzględniający logiczne ciągi powtarzalnych czynności, prowadzące do osiągnięcia konkretnego rezultatu. Skuteczność zarządzania procesami w konsekwencji zapewnia wysoką jakość świadczonych usług.

Archiwizacja dokumentów w systemie EZD

Archiwizacja dokumentów uzależniona jest od struktury procesów archiwotwórczych. Bohdan Ryszewski wskazał na tę strukturę i badał ją poprzez sam zespół archiwalny. Twórca zespołu realizuje określone funkcje i działa w określonej strukturze organizacyjnej (Ryszewski, 1985, s. 86; Ryszewski, 1969, s. 104). Działalność twórcy jest możliwa dzięki prowadzeniu określonego obiegu informacji. Obieg informacji determinuje formę i zawartość powstającej dokumentacji. Dokumenty występują w określonej relacji, wynikającej z ustalonego obiegu informacji. Relacje te wyznaczają miejsce dokumentu w układzie kancelaryjnym, który w całym urzędzie dawniej nazywany był registraturą. W skład registratury wchodziły dokumenty, ale też pomoce kancelaryjne stanowiące narzędzie ewidencjonowania i zapisywania informacji o dokumencie. Współczesne tendencje w biurowości wskazują na skrócenie ścieżek obiegu informacji i ich przepływu. Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne sprawiają, że dotarcie do informacji, ich wyszukiwanie i przetwarzanie jest bardzo szybkie. Usprawniony został także przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi szczeblami zarządzania, a także pomiędzy pracownikami wykonującymi czynności służbowe i wytwarzającymi dokumenty. Coraz częściej bezpośrednie kontakty osobiste zastępuje wymiana poczty elektronicznej (Ryszewski, 1985, s. 86; Ryszewski, 1969, s. 104).

Informatyzacja w procesie aktotwórczym dotyczy przede wszystkim kancelarii. Jest to proces, który polega na wprowadzaniu nowoczesnych metod i narzędzi informacyjno-komunikacyjnych do pracy kancelaryjnej. Informatyzacja związana jest także z wprowadzaniem zmian w zakresie funkcjonowania organizacji w jej sferze wewnętrznej oraz na zewnątrz. W wyniku wdrożenia zmian w administracji publicznej we wszelkich kontaktach wewnątrz organizacji oraz na zewnątrz odbywa się elektroniczne przetwarzanie danych, informacji i dokumentów. Akcentuje się zwłaszcza konieczne zmiany wewnątrz organizacji. Dopiero

po osiągnięciu odpowiedniego poziomu informatyzacji w zarządzaniu informacją wewnętrzną i komunikacją wewnętrzną można przystąpić do informatyzacji na zewnątrz. Agnieszka Gryszczyńska we wstępie do publikacji *Nowa Księga Wieczysta. Informatyzacja rejestru publicznego* wskazała, że informatyzacja jest metodą zwiększania efektywności przetwarzania danych (Gryszczyńska, 2011). W procesie informatyzacji rośnie znaczenie powiązań między zasobami, wzajemna wymiana i weryfikacja spójności danych, norm i reguł referencyjności i interoperacyjności, ponadto prowadzi się dobór odpowiednich rozwiązań organizacyjno-technicznych.

Jednym z bardziej znaczących efektów informatyzacji dotyczących selekcji i wartościowania dokumentacji jest wprowadzenie nowego modelu publicznych zasobów informacyjnych. W wyniku wdrożenia tego modelu powstaje infrastruktura informacyjna państwa. Forma i postać publicznych zasobów informacyjnych stanowią wyzwanie na gruncie wartościowania i selekcji dokumentacji historycznej. Pojęcie publicznych zasobów informacyjnych nie jest tożsame z narodowym zasobem archiwalnym. Nie sposób zdecydować odgórnie, czy publiczny zasób informacyjny stanowią materiały archiwalne godne wieczystego przechowywania w archiwach. Zasób ten może być traktowany jako forma prezentacji dokumentów, jest to jakościowo nowa forma dokumentacji bieżącej (Gryszczyńska, 2011, s. 13).

Zgodnie z *Ustawą z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz. U. 1983, nr 38, poz. 173) narodowy zasób archiwalny powinien służyć: nauce, kulturze, gospodarce narodowej i potrzebom obywateli (art. 2 ust. 1). Materiały archiwalne określone w art. 1 ww. ustawy stanowią dokumentację, bez względu na formę kancelaryjną i sposób jej wytwarzania, mającą znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej, czyli o działalności państwa polskiego, poszczególnych organów państwowych, innych jednostek organizacyjnych, o stosunkach państwa polskiego z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji oraz rozwoju nauki, kultury i sztuki. Według ustawy aktotwórcy mają obowiązek przekazywania dokumentacji stanowiącej materiały archiwalne do właściwego archiwum państwowego, pozostała dokumentacja może ulec brakowaniu, zgodnie z art. 5 ust. 1.

Specyfika dokumentu elektronicznego polega na tym, że składa się na niego tekst elektroniczny i informacje oraz dane w formie elektronicznej, które opisują kontekst powstania i istnienia dokumentu

elektronicznego w systemie. Odwzorowanie cyfrowe, jakie ma miejsce w systemie EZD, sprawia, że dokument elektroniczny nie jest oryginałem. Stąd też niejednokrotnie nie uznaje się jego formy elektronicznej w obrocie prawnym.

Zakończenie

EZD RP stanowi nową perspektywę dla informatyzacji nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym oraz stwarza nowe możliwości w zakresie archiwizacji dokumentów. System ten nie jest jednak pozbawiony problemów wynikających z próby stosowania zaawansowanych technologii informacyjnych do automatyzacji nadzoru oraz do kontroli jakości informacji archiwalnej, zarówno na poziomie warstwy semantycznej i syntaktycznej, jak i na poziomie prezentacji tej informacji. Następuje przeformułowanie archiwalnego paradygmatu zachowania dokumentacji. Dąży się do zachowania informacji i danych, wreszcie do archiwizacji wiedzy.

Istotne zagadnienia wymagające dalszych badań to: konsekwencje decentralizacji czynności kancelaryjnych, nowe zasady przekazywania dokumentacji elektronicznej do Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz centralizacja archiwizacji elektronicznych dokumentów.

Konieczne jest odejście od postępowania z dokumentacją w sposób uwzględniający prowadzenie sprawy w kierunku postępowania zakładającego myślenie transakcyjne. Dokumentowanie spraw uwzględnia wówczas tworzenie rekordów, baz danych, które są konsekwencją podejmowanych decyzji.

Zidentyfikowane problemy skutkują koniecznością zmian organizacyjnych w ramach procesów nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Przeprowadzenie tych zmian wiąże się z decyzją o reorganizacji, co z kolei wymaga należytego uzasadnienia, wskazania celów i przygotowania oraz wdrożenia odpowiednich etapów postępowania.

Problem, jaki został tu naświetlony, oraz jego skutki i przyczyny nie pozostawiają wątpliwości, że właściwy kierunek zmian to przeprowadzenie informatyzacji nadzoru. Celem planowanych zmian jest dostosowanie obecnego nadzoru do poziomu rozwoju informatyzacji w kraju, a także do poziomu informatyzacji, jaki urzędy prowadzą w swojej wewnętrznej pracy.

Literatura

- Gryszczyńska, A. (2011). *Nowa Księga Wieczysta, informatyzacja rejestru publicznego*. Warszawa: LexisNexis.
- Maciejewska, W. (red.) (1974). *Polski słownik archiwalny*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych.
- Ministerstwo Cyfryzacji (2014). Wpływ cyfryzacji na działanie urzędów administracji publicznej w Polsce w 2014 roku. Pobrane z: https://www.gov.pl/documents/31305/0/wplyw_cyfryzacji_2014_wersja_zaadaptowana.pdf/1ae462ab-b74a-a9c1-5772-dae95a40c741 (28.01.2019).
- Ministerstwo Cyfryzacji (2016). Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa. Pobrane z: <https://www.gov.pl/documents/31305/0/PZIP+wrzesie%C5%84+2016+r..pdf/9be4a5fe-2395-8904-5dbc-73e46deb284a> (28.01.2019).
- Ministerstwo Cyfryzacji (2018a). EZD RP – elektroniczne zarządzane dokumentacją w administracji publicznej RP. Wspólny projekt NASK i Wojewody Podlaskiego. Pobrane z: <https://ezd.gov.pl/assets/ezdrp/Warsztaty%20EZD%20RP%20-%2023%20kwietnia%202018.pdfv> (28.01.2019).
- Ministerstwo Cyfryzacji (2018b). Obywatel.gov.pl. Pobrane z: <https://obywatel.gov.pl/zaloz-profil-zaufany> (28.01.2019).
- Najwyższa Izba Kontroli (2016). *NIK o usługach elektronicznych w administracji publicznej*. Pobrane z: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/niko-uslugach-elektronicznych-w-administracji-publicznej.html> (28.01.2019).
- Robótka, H. (2010). *Współczesna biurowość, zagadnienia ogólne*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 10 września 2018 r. w sprawie profilu zaufanego i podpisu zaufanego (2018). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, poz. 1760.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (2011). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 14, poz. 67.
- Ryszewski, B. (1969). O niektórych podstawowych pojęciach archiwalnych. *Zeszyty Naukowe UMK. Historia* t. 5, s. 93–120.
- Ryszewski, B. (1985). *Problemy i metody badawcze archiwistyki*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (1983). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 38, poz. 173. Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (2005). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 64, poz. 565.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 24 marca 2019 r.

Justyna Adamus-Kowalska

Department of Information Management

The Institute of Library Science and Scientific Information

University of Silesia in Katowice

e-mail: justyna.adamus@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-8245-7631>

**Polish state policy in the field
of handling electronic documentation and implementation
of electronic documentation management system (EZD)
in the context of computerization**

Abstract: Managing electronic documentation is one of the most important tasks of modern public administration. The article points out the need to apply legal regulations in the field of computerization and office instruction, determining the way of maintaining official documentation in public entities. The ICT tools described in the article in the form of the EZD system are intended to demonstrate how the national archival resource is currently shaped. In order to improve the process of computerization of public administration, government programs are adopted, e.g. the Integrated State Computerization Program discussed in the article. The presented research proves that for the full implementation of electronic public administration services it is necessary to unify the principles governing the functioning of the office system, including the adoption of appropriate assumptions and implementation of the EZD RP system and wider use of the nationwide platform for communication with public administration (ePUAP).

Keywords: Administration. Administrative office. Computerisation. Electronic document. EZD system

Aleksandra E. Adamczyk

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: aleksandra.adamczyk@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-6513-171X>

Renata Mateusiak

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: renata.mateusiak@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0001-5835-6243>

Michał Tomaszek

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: michal.tomaszek@us.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-0130-380X>

Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – zmiany systemowe i techniczne

Abstrakt: Artykuł dotyczy Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego w ostatnich kilku latach. Omówiono zmiany zaistniałe w bazie bibliograficznej będącej źródłem referencyjnym i wskazano, że jej obecny kształt wynika z powiązań z systemami zewnętrznymi: uczelnianymi (Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) i krajowymi (ministerialnymi). Na kształt bazy mają wpływ: Portal Pracownika, Polska Bibliografia Naukowa (PBN), a w ostatnim czasie Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego RE-BUŚ. Przedstawiono zastosowanie formatu MARC21, umożliwienie zastosowania punktacji ministerialnej w rekordzie bibliograficznym, procedury eksportu do Polskiej Bibliografii Narodowej, a także do Portalu Pracownika. Zaprezentowano, w jaki sposób odbywa się rejestrowanie numeru profilowego z systemu

ORCID i eksport dorobku w formacie BibTeX. Wskazano na sposób dodawania linku do repozytorium uniwersyteckiego.

Słowa kluczowe: Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Format MARC21. Polska Bibliografia Narodowa (PBN). Portal Pracownika Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Procedury eksportowe. Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego RE-BUŚ. System ORCID

Wstęp

Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego powstała w formie kartoteki już w latach siedemdziesiątych XX w. Od lat dziewięćdziesiątych dorobek uczelni rejestrowany jest w systemie informatycznym, a od roku 2005 publikowany w sieci (Adamczyk, 2008, s. 59–68) i aktualnie dostępny na stronie internetowej CiNiBA, w zakładce *Źródła elektroniczne*. Ostatnie lata były szczególnie obfite w nowatorskie rozwiązania, których wdrożenie okazało się niezwykle istotne nie tyle ze względu na upowszechnienie informacji o aktywności publikacyjnej naukowców Uniwersytetu Śląskiego (dalej: UŚ) w systemie bibliotecznym, ile w związku z przeorganizowaniem systemowym i technicznym pracy nad zasobem pod kątem nowych potrzeb uczelni. Zmiany te wyniknęły z faktu, że od roku 2016 baza bibliograficzna stała się źródłem referencyjnym dla systemów uczelni i państwa, z których najważniejsze to: uniwersytecki system Portal Pracownika i baza ministerialna Polska Bibliografia Narodowa (dalej: PBN) (Adamczyk, 2018, s. 245–255).

Polska Bibliografia Naukowa

Najważniejsze procedury organizacyjne i technologiczne wdrożone w Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego jako referencyjnym źródle danych bibliograficznych dla Modułu Sprawozdawczego Polskiej Bibliografii Naukowej zostały szczegółowo opisane w kontekście ewaluacji jednostek naukowych w Polsce za lata 2013–2016 (Adamczyk, Tomaszek, Koziara, 2016, s. 167–178).

Po zakończeniu procesów parametryzacyjnych i przekazaniu przez jednostki do PBN informacji wymaganych *Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Systemu Informacji o Nauce* z 2015 r. (MNiSW, 2015) zadania Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego wynikające z Zarządzenia nr 63 Rektora Uniwersytetu Śląskiego nie uległy zmianie (UŚ, 2015). Biblioteka UŚ w kolejnych okresach sprawozdawczych (MNiSW, 2016) nadal wspiera

Importerów Publikacji, będących oficjalnymi przedstawicielami wydziałów w Module Sprawozdawczym PBN (OPI, 2019), przekazując pliki .xml z wygenerowanymi z Bibliografii (najpierw z bazy PROMAX, a od lata 2017 r. z bazy ROSA) listami publikacji (artykuły, książki i rozdziały) oraz na bieżąco reagując na zmiany w bazie ministerialnej.

Najistotniejsze prace prowadzone w Bibliografii od końca 2016 r., dotyczące przekazywania informacji o dorobku w celach sprawozdawczych w PBN, obejmują:

- wprowadzenie oraz kontrolę poprawności zapisów w identyfikatorach PBN pracowników UŚ;
- konsultacje z pracownikami na temat ich dorobku w PBN oraz obiegu informacji o publikacjach na UŚ;
- testowanie wyeksportowanych plików .xml – usuwanie usterek i poprawki w rekordach zatrzymanych w trakcie masowego importu (OPI, 2019);
- opracowywanie list tytułów, które ze względów formalnych zostaną zatrzymane przy masowym imporcie danych do PBN;
- modyfikowanie rekordów opisów bibliograficznych publikacji w porozumieniu z Importerami Publikacji na wydziałach oraz szkolenia nowo powołanych przedstawicieli jednostek w PBN;
- testowanie poprawek wprowadzanych w procedurze eksportowej z Bibliografii.

W sprawozdawczości ministerialnej istotny jest numer PBN ID. Ma on postać liczby całkowitej i stanowi unikatowy identyfikator osoby (autora, redaktora) w Polskiej Bibliografii Naukowej (OPI, 2019). W strukturze pliku importowego .xml PBN ID osoby jest zawsze zagnieżdżony w opisie publikacji w elemencie węzła <author> jako <system-identifier system="PBN-ID">.

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" standalone="yes"?>
<works xmlns="http://pbn.nauka.gov.pl/-/ns/bibliography" pbnunit-id="41">
  <article>
    <title>F1T1P2A nowy artykuł</title>
    <author>
      <given-names>Imię</given-names>
      <family-name>Nazwisko</family-name>
      <system-identifier system="PBN-ID">1709728</system-identifier>
      <affiliated-to-unit>true</affiliated-to-unit>
      <employed-in-unit>true</employed-in-unit>
      <area>OB07</area>
    </author>
  </article>
</works>
```

Rys. 1. Przykładowy opis fragmentu struktury pliku .xml

Źródło: (OPI, 2019).

Kontrola poprawności plików .xml obejmuje wgranie danych na środowisko testowe Modułu Sprawozdawczego, analizę komunikatów oraz wprowadzanie niezbędnych korekt. Po wgraniu pliku otrzymujemy raport zawierający procentową liczbę publikacji zaimportowanych pomyślnie, wykaz prac z błędami i możliwość pobrania tych informacji w pliku .csv. Podczas próby zaimportowania plików niezgodnych ze specyfikacją zamiast raportu pojawi się ostrzeżenie. System zatrzymuje opisy publikacji z powodu uchybień formalnych m.in. w postaci:

- braku obowiązkowych identyfikatorów dla publikacji (ISSN, e-ISSN, ISBN, ISMN, DOI)¹;
- niepodania informacji o autorach, redaktorach;
- luk w wypełnianiu danych bibliograficznych (objętość publikacji) oraz rubryk dotyczących parametrów (brak dat rozpoczęcia i zakończenia konferencji czy kodu kraju) (MNiSW, 2015).

Na rys. 2 zaprezentowano przykład komunikatu PBN dla tytułów z pliku .xml zatrzymanych w trakcie testów importu masowego:

Import z pliku > Szczegóły Pozostały czas sesji: 42:42

95%

publikacji zaimportowano pomyślnie

Raport z importu

Raport zawiera informacje o dodanych publikacjach oraz błędach. W przypadku poprawnie dodanych publikacji w kolumnie ID znajduje się identyfikator pracy z systemu PBN, w przypadku błędów ID oznacza identyfikator w systemie zewnętrznym.

POBIERZ RAPORT W CSV

Prace z błędami

1 2

	3343000152513	W publikacji o tytule "Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii", ID systemu zewn. 3343000152513 wykryto niezgodności (błąd) względem rozporządzenia: Koniec konferencji
	3343000152492	W publikacji o tytule "Ugaszanie duchów : Europa Janion, Europa Derridy", ID systemu zewn. 3343000152492 wykryto niezgodności (błąd) względem rozporządzenia: ISBN/ISSN/ISMN/DOI
	3343000152411	W publikacji o tytule "Bóg osamotniony : [recenzja]", ID systemu zewn. 3343000152411 wykryto niezgodności (błąd) względem rozporządzenia: DOI/ISSN/eISSN (Czasopismo)

Rys. 2. Komunikat PBN z importu masowego

Źródło: Opracowanie własne.

¹ ISSN (ang. International Standard Serial Number) – Międzynarodowy Znormalizowany Numer Wydawnictwa Ciągłego, e-ISSN – dla elektronicznych wersji czasopism, ISBN (ang. International Standard Book Number) – Międzynarodowy Znormalizowany Numer Książki, ISMN (ang. International Standard Music Number) – Międzynarodowy Znormalizowany Numer Druku Muzycznego, DOI (ang. Digital Object Identifier) – Cyfrowy Identyfikator Dokumentu Elektronicznego.

Korektę danych ułatwia podany w wykazie prac z błędami identyfikator publikacji z systemu lokalnego, znajdujący się w schemacie .xml w elemencie <system-identifier>. W przypadku Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego jest to numer kontrolny każdego rekordu bibliograficznego (pole 001 szablonu MARC). W przypadku części publikacji zatrzymywanych przez PBN w trakcie testów Biblioteka UŚ sporządza osobny raport, przesyłany Importerom Publikacji w jednostkach. Dotyczy to dorobku, który jest rejestrowany w Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego, ale nie spełnia wymagań formalnych do umieszczenia w Module Sprawozdawczym. Są to m.in.:

- publikacje niespełniające definicji dzieła naukowego (m.in. abstrakty, postery, streszczenia);
- artykuły z czasopism, którym nie nadano ISSN;
- publikacje online pozbawione wymaganych identyfikatorów;
- materiały bez wystarczającej liczby arkuszy wydawniczych;
- dorobek artystyczny.

Portal Pracownika

Kolejne narzędzie, którego jedno z podstawowych źródeł danych stanowi Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego, to Portal Pracownika. Jest to system wewnętrzny uczelni, a logowanie do niego odbywa się poprzez wprowadzenie loginu i hasła w Centralnym Systemie Uwierzytelniania Uniwersytetu Śląskiego (CAS) (UŚ, 2019). Ta nowa funkcjonalność została wdrożona pod koniec 2016 r. jako jeden z Systemów Informatycznych Uniwersytetu Śląskiego. Jej celem jest umożliwienie kierownikom jednostek monitorowanie postępów podległych im naukowców w obszarach takich jak:

- dorobek publikacyjny (wraz z rankingami oraz danymi pobieranymi z PBN);
- działalność badawczo-rozwojowa (informacja o zadeklarowanych dyscyplinach wiedzy);
- projekty wynalazcze;
- projekty badawcze oraz wnioski o granty;
- informacja o widzialności w sieci (konta ORCID, Google Scholar, ResearchGate).

Osoba zalogowana do Portalu Pracownika ma wgląd w swój dorobek naukowy w zakładce *Publikacje* (zob. rys. 3).

Portal Pracownika
Uniwersytet Śląski w Katowicach

KATALOG PUBLIKACJI
Bibliografia UŚ
PEN
Statystyki
POMOC

Data ostatniej aktualizacji: 18.02.2019

Op.	Kategoria	Data	OA	ISSN	Pkt.	P/A
1	Artykuły	System bibliograficzny Uniwersytetu Śląskiego jako źródło danych referencyjnych dla systemów informacyjnych uczelni i partnerów / Aleksandra E. Adamczyk, Michał Tomaszek, Andrzej Kozłara // Forum Bibl. Med. - 2016, nr 1, s. 167-178	✓ III	1899-5829	7	2,33
Suma					7	2,33

Rys. 3. Okno Portalu Pracownika

Źródło: Opracowanie własne.

Dane dotyczące publikacji pobierane są tylko i wyłącznie z Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego. Eksport z bazy bibliotecznej odbywa się w odstępach tygodniowych, a pliki eksportowe w formacie .txt są pobierane i wgrywane automatycznie do Portalu Pracownika.

Od lipca do września 2018 r. Biblioteka UŚ zgodnie z załącznikiem do pisma Prorektora ds. Badań Naukowych z dnia 17 lipca 2018 r. przypisała punktację do artykułów, książek i rozdziałów opublikowanych w latach 2017–2018. Dzięki temu administratorzy Portalu Pracownika mogli go rozbudować o dodatkowe informacje, w tym o raport Działalność Naukowa Pracowników, oraz stworzyć Ranking Publikacji – wykaz dorobku o minimalnej liczbie punktów, określonej za pomocą parametru wejściowego (tzw. punkt odcięcia). Raporty dostępne są m.in. dla rektorów i dziekanów i pozwalają na bieżący wgląd w wyniki pracowników, którzy złożyli oświadczenie o zaliczeniu do liczby N oraz zadeklarowali prowadzenie działalności naukowej w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej (MNiSW, 2018).

ORCID

W Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego na początku 2019 r. rozpoczęto prace nad umożliwieniem eksportu danych o publikacjach w formacie BibTeX (Wikipedia, 2019) w celu przygotowania wgrywania plików z dorobkiem do profili w systemie ORCID (Open Researcher and Contributor ID). Jest to otwarta i bezpłatna platforma utrzymująca rejestr unikatowych identyfikatorów dla naukowców i instytucji z całego świata, bez względu na reprezentowaną dyscyplinę. Wdrażany od 2012 r. ORCID pozwala na jednoznaczną identyfikację pracowników nauki i ich dorobku publikacyjnego w obrębie specjali-

stycznych baz danych, repozytoriów oraz serwisów społecznościowych (Przyłuska, Ortman, Radomska, 2013, s. 223–230). W przeciwieństwie do identyfikatorów stosowanych lokalnie w elektronicznych źródłach informacji (np. ResearcherID w Web of Science Core Collection) ORCID jest narzędziem uniwersalnym, pozwalającym na zintegrowanie w obrębie jednego systemu kompletu danych na temat prowadzonej działalności naukowo-badawczej (Kulczycki, 2017)².

Zgodnie z pierwszą wersją *Projektu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej* (MNiSW, 2018) każdy pracownik prowadzący działalność naukową, składając wymagane oświadczenia (m.in. o dyscyplinie), musi posiadać profil w ORCID. Profil ten można uzupełnić m.in. o informację dotyczącą dorobku publikacyjnego, którą wprowadza się na kilka sposobów:

- przez integrację z bazami danych (m.in. Scopus, Web of Science, MLA International Bibliography, CrossRef);
- przez ręczne dodanie poszczególnych tytułów;
- przez import plików za pomocą formatu BibTeX (ORCID, 2019).

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom środowiska naukowego, Biblioteka UŚ zaprojektowała w module graficznym Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego konfigurowalne narzędzie umożliwiające eksport publikacji do formatu BibTeX. Konwerter dostępny jest jako jedna z *Opcji* w module *Pracownik*. Po wybraniu konkretnego nazwiska w *Opcjach* uruchamiamy narzędzie, w którym mamy możliwość konfigurowania eksportu poprzez m.in.:

- wybór rodzaju publikacji (artykuły, książki, rozdziały) z możliwością zaznaczenia wszystkich naraz;
- zakres lat (według pola 090 r).

Ze względu na specyfikę ORCID dostępna jest opcja wyboru wyeksportowania publikacji do plików zawierających nie więcej niż 50 tytułów oraz możliwość eksportu do jednego pliku.

Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego RE-BUŚ

Kolejnym projektem w ramach Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego, jest Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego RE-BUŚ – otwarta baza danych zawierająca pełne teksty publikacji pracowników, doktorantów i studentów UŚ (UŚ, 2019). Utworzona

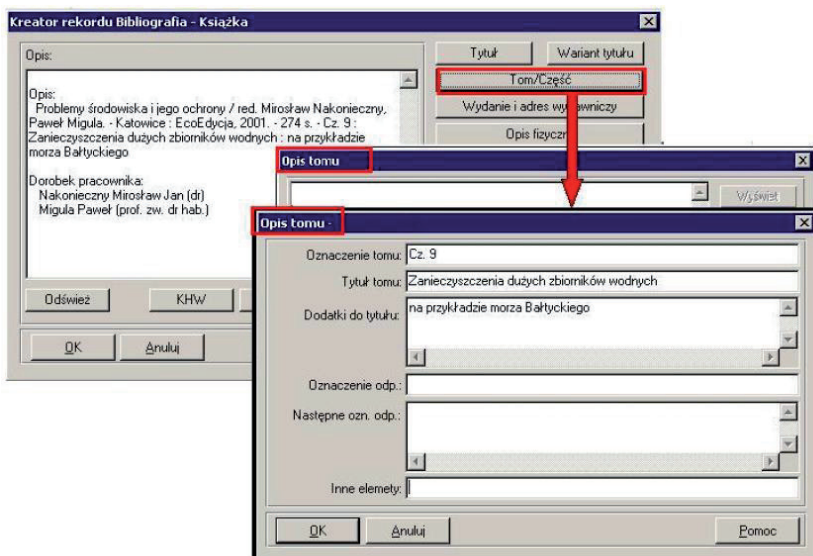
² ORCID – identyfikator, który powinien mieć każdy naukowiec. Dostępny w: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/orcid-identyfikator-ktory-kazdy-naukowiec-powinien-miec/ (1.02.2019).

w celu propagowania dorobku naukowego afiliowanego do uczelni, promowania badań naukowych i wspomagania procesów dydaktycznych, obejmuje już około 8000 rekordów zdeponowanych na podstawie *Zarządzenia nr 21/2018 z dnia 19 lutego 2018 r. Rektora UŚ* (UŚ, 2018).

Każda publikacja w otwartym dostępie (np. na licencji Creative Commons), zgłaszana do Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego, zostaje przekazana redaktorom Repozytorium, którzy deponują tytuł, nadając mu unikatowy identyfikator Handle System (DSpace, 2019). I odwrotnie – każdy tytuł zdeponowany przez pracownika w RE-BUŚ nie wymaga osobnego zgłoszenia do operatorów Bibliografii, jest przesyłany przez redaktorów RE-BUŚ. W celu szybszej rejestracji odnośników do Repozytorium w Bibliografii zaprojektowano i wdrożono rozwiązanie umożliwiające dodawanie linków bez ściągnięcia autoryzacji z rekordów bibliograficznych.

Standardy normalizacyjne Wprowadzanie danych w bazie PROMAX

Przed wdrożeniem Bibliografii ROSA wprowadzanie danych do bazy bibliograficznej polegało na wypełnianiu konkretnych rubryk w formularzu kreatora dla danego typu dokumentu (w dalszej części artykułu przykłady opisu książki). Poszczególne rubryki odpowiadały kolejnym strefom (polom) opisu bibliograficznego. Dodatkowe udogodnienie polegało na tym, że nie trzeba było stosować znaków oddzielających poszczególne strefy, gdyż generowały się one automatycznie. Po użyciu klawiszy Ctrl+Enter powstawał kolejny dodatek do tytułu oraz kolejne oznaczenie odpowiedzialności. Podstawowymi elementami do wypełnienia w opisie książki były: Tytuł, Wydanie i Adres Wydawniczy, Opis Fizyczny (tylko objętość), następnie – jeśli były w rejestrowanym dokumencie – Seria, Tom/Część. W kreatorze rozdziału (niesamoistnej części wydawnictwa) opis książki, z której pochodził rozdział, powstawał po wprowadzeniu podstawowych danych w rubryce „Tytuł całości”, natomiast tytuł czasopisma (właściwie jego skrót) był pobierany ze słownika czasopism. W parametrach należało obowiązkowo podać rok bibliografii i zaznaczyć wartość „aktywny”, by opis znalazł się w raporcie.

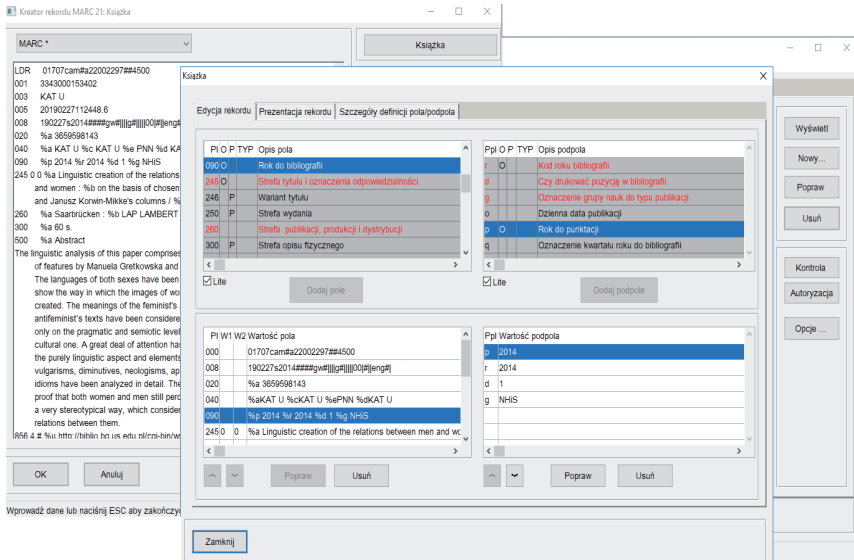

Rys. 4. Kreator rekordu bibliograficznego w systemie PROMAX

Źródło: (Adameczyk, Tomaszek, 2006, s. 40).

Zastosowanie formatu MARC21 w bibliografii ROSA

Zasadnicza zmiana dotycząca metody wprowadzania danych do bazy bibliograficznej polegała na zastosowaniu formatu MARC21, który jest obecny na każdym etapie rejestracji danych. Przy wprowadzaniu opisu wyświetlają się pola formatu MARC21 – na rys. 5 przedstawiono przykład rejestracji książki.

Rys. 5. Kreator opisu bibliograficznego w formacie MARC21 w systemie ROSA
Źródło: Opracowanie własne.

Rejestracją bibliograficzną dorobku pracowników zajmowały się w dużej mierze osoby niezwiązane z opracowaniem zbiorów (prace bibliograficzne należały do obowiązków pracowników Działu Udostępniania i Informacji Naukowej Biblioteki UŚ), a dodatkowo korzystanie z bazy PROMAX nie wymagało znajomości terminologii formatu MARC21.

Format MARC21

Format MARC stanowi standard używany do zapisywania i wymiany informacji bibliograficznych i im pokrewnych w formie czytelnej maszynowo. MARC21 powstał z ujednoczenia formatów USMARC, UKMARC i CAN/MARC. Struktura rekordu³ w formacie MARC21 odpowiada wymaganiom normy PN-ISO 2709:2010 *Informacja i dokumentacja – Format do wymiany informacji*. Zgodnie z nią składa się z etykiety rekordu, tablicy adresów i pól danych.

³ Rekord jest elementarną formą organizacji danych w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym lub informacyjnym i zawiera informacje identyfikujące konkretny obiekt bibliograficzny.

Etykieta rekordu jest pierwszym elementem złożonym z 24 znaków. Zawiera ona dane niezbędne do właściwego przetwarzania rekordu. Tablica adresów składa się z jednostek zbudowanych z etykiet, oznaczenia długości i lokalizacji poszczególnych pól danych występujących w rekordzie. Dane wprowadzane do rekordu zgrupowane są w polach. Pola te identyfikowane są za pomocą trzycyfrowych etykiet (zapisanych w tablicy adresów), dzielą się na pola danych kontrolnych (które są polami stałej długości bez wyodrębnionych podpól i wskaźników) oraz pola zmiennej długości. Na początku każdego pola zmiennej długości znajdują się dwa jednoznakowe wskaźniki, którymi mogą być cyfra lub spacja [...]. Pola zmiennej długości składają się z podpól identyfikowanych za pomocą dwuznakowych kodów podpól. Pierwszym znakiem kodu podpola jest separator podpól [...], drugim znakiem jest identyfikator podpola; identyfikatorem może być mała litera lub cyfra (Grzędzińska, 2012, s. 1).

Pola/podpola mogą być powtarzalne albo niepowtarzalne.

Format MARC21 opracowano dla dokumentów bibliograficznych różnych typów. Dokumentacja tego formatu dostępna jest w internecie, na stronie Biblioteki Kongresu, pod adresem: <http://www.loc.gov/marc/marcdoch.html>. Materiały metodyczne, instrukcje i podręczniki na temat wprowadzania danych w formacie MARC21 przygotowywane są głównie przez Centrum Formatów i Kartotek Hasel Wzorcowych przy Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. W serii „Formaty i Kartoteki” ukazały się dotychczas instrukcje w zakresie tworzenia rekordu bibliograficznego dla książek, wydawnictw ciągłych, druków muzycznych, dokumentów kartograficznych, starych druków, dokumentów dźwiękowych, ikonograficznych, elektronicznych, filmów, rekordu kartoteki hasel wzorcowych i rekordu zasobu⁴. Z kolei instrukcje dotyczące tworzenia artykułu

⁴ Wybrane instrukcje formatu MARC21: E. Chrzan, A. Padziński: *Format MARC 21 rekordu zasobu*. Warszawa: SBP, 2001; A. Drożdż, M. Stachyra: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu dźwiękowego*. Warszawa: SBP, 2002; G. Dudzicka, D. Gazička-Wójtowicz, I. Grzybowska: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu kartograficznego*. Warszawa: SBP, 2009; *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ikonograficznego*. Oprac. K. Sanetra, B. Górecka, A. Graff. Warszawa: SBP, 2013; *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*. Oprac. zespół pod red. K. Grzędzińskiej. Wyd. 3 zm. i popr. Warszawa: SBP, 2012; *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*. Oprac. zespół pod red.: M. Rowińskiej i I. Wiśniewskiej. Warszawa: SBP, 2017; H. Mieczkowska: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starego druku*. Warszawa: SBP, 2017; B. Nałęcz: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla wydawnictwa ciągłego*.

w formacie MARC21 opracował i wydał zespół pracowników Biblioteki Narodowej (Jaroszewicz, Krynicka, Wieczorkowska, 2008).

W instrukcjach przygotowanych przez administratorów bazy bibliograficznej ROSA⁵ przedstawiono m.in. rodzaj używanych pól, które trzeba wypełniać (podstawowe to 008, 090, 245 oraz powtarzalne 910), a także podpól, takich jak: **a**, **b**, **n**, **p**, **c** (w polu 245), i wymaganych znaków umownych. Głównym celem bibliografii jest rejestrowanie dorobku pracowników US – przyjęcie wszystkich elementów stosowanych w formacie MARC21 nie jest zasadne, dlatego zoptymalizowano opis bibliograficzny. Zawartość pól zależy od rodzaju rejestrowanego dokumentu, np. pole 260 jest obowiązkowe dla książek, filmów, działalności artystycznej, pole 362 dla czasopism, a pole 773 dla artykułów i rozdziałów. Na charakterystykę treściową przeznaczono powtarzalne pola 690 zawierające słowa kluczowe, jednak nie są one obowiązkowe.

Elementy generowane automatycznie

Schemat przekonwertowanego rekordu bibliograficznego dokumentów z wcześniej stosowanej bazy PROMAX do bazy ROSA odpowiada założeniom formatu MARC21. Do elementów generowanych automatycznie, które nie są wypełniane przez wprowadzającego dane, należą: etykieta rekordu, czyli tzw. LDR (pole 000), a także pola niepowtarzalne: 001 – numer kontrolny rekordu, 005 – data ostatniej modyfikacji rekordu, 040 – instytucja sporządzająca opis (KAT U) oraz 999 (stopka rekordu dokumentująca czynności wykonywane przez operatorów).

W module administratora częściowo ustawiono wartości dla pola 008, operator może wypełniać bądź zmieniać niektóre dane w tym polu, np. datę, kod języka i kraju publikacji, w zależności od wprowadzanego opisu. Jeśli zdarzy się, że brak potrzebnego kodu – języka i kraju, jest on dodawany przez administratorów bazy według MARC CodeLists (Library of Congress, 2019). Nie ma konieczności wypełniania pola 090, wystarczy wpisać rok publikacji do 008. Zawartość 090 tworzy

Warszawa: SBP, 2001; A. Paluszkiwicz: *Format MARC 21 rekordu kartoteki hasel wzorcowych: zastosowanie w Centralnej Kartotece Hasel Wzorcowych NUKAT*. Wyd. 2 zm. Warszawa: SBP, 2009; K. Sanetra: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu elektronicznego*. Warszawa: SBP, 2003.

⁵ Opracowano instrukcje dla sześciu rodzajów dokumentów (artykuł, książka, rozdział, czasopismo, działalność artystyczna, film). Są to materiały do użytku wewnętrznego, zamieszczone na stronie internetowej Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej, w zakładce *Źródła elektroniczne*, wymagającej logowania uprawnionych bibliotekarzy.

się przez wypełnienie pierwszej zakładki parametrów – dla publikacji wydanych od 2014 r. ważna jest tzw. grupa nauk (podpole **g** w 090).

Zastosowanie parametrów odzwierciedla się także w polach lokalnych 900⁶, m.in. takich jak:

- 901 – Dane uzupełniające (w nowych rekordach **h** – listy rankingowe, mogą to być także uwagi opracowującego, oznaczone podpolem **0**, bądź dane o publikacji **z**);
- 902 – Cechy PBN publikacji (podpole **c** – zależne od typu dokumentu);
- 903 – Cytata i punktacja (**a** – typ publikacji, **b** – punktacja ministerialna, **d** – punktacja lokalna, czyli wprowadzana przez operatorów na podstawie zaleceń Rektora UŚ, podpole **9** – objętość w arkuszach wydawniczych, **p** – parametr „uwzględnij do punktacji”, **s** – prześlij do PBN);
- 906 – Konferencja (**a** – nazwa konferencji, **c d** – daty rozpoczęcia i zakończenia, **e** – miejsce, **f** – kod kraju, **s** – indeksacja w Scopus, **w** – indeksacja w Web of Science);
- 907 – Open Access (**a** wartość **1** – tekst jest w otwartym dostępie, **b** – wersja tekstu, **c** – rodzaj licencji, **d** – moment udostępnienia, **f** – sposób udostępnienia publikacji);
- 908 – nagrody (podpola **a c**).

Automatycznie generuje się także pierwsze pole 856, będące adresem internetowym rekordu, czyli tzw. link OPAC. W strukturze pola są dwa wskaźniki (4, #) oraz dwa podpola: **u** (konkretny adres http), **z** (stałe określenie: LinkOPAC...). Poza tym do rekordów można dodawać kolejne pola 856, by opisy uzupełnić numerem DOI, linkiem do pełnego tekstu, a w ostatnim czasie także Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego RE-BUŚ. Wskaźniki tych pól to: 4, 1, a podpola: **u** – adres http, **y**⁷ – tekst odnośnika (Pełny tekst, Repozytorium RE-BUŚ).

Rekord przekonwertowany

W bazie bibliograficznej współlistnieją zarówno rekordy przekonwertowane (z datą autoryzacji 18.05.2017), mające dodatkowe pole 035 (numer systemowy rekordu w bazie PROMAX zob. rys. 6), jak i zaadaptowane (wprowadzone od czerwca 2017 r.). Nie wszystkie pola zostały zaadaptowane na potrzeby rejestracji dorobku pracowników UŚ.

⁶ Wyjątkowo wpisanie w parametrach informacji dotyczących sposobu finansowania publikacji powoduje powstanie pola 536.

⁷ W przekonwertowanych rekordach to podpole **z**. W takich przypadkach pole zawierające link do pełnego tekstu wyświetla się jako pierwsze podpole 856.

Rekord przekonwertowany ma elementy, z których później zrezygnowano – w podanych przykładach rekordu książki i recenzji widać pola 700, 520 oraz rozbudowane 901. W trakcie konsultacji administratorzy postanowili zostawić tylko pierwsze pole 500 (w starszych rekordach w tym polu mogą znajdować się informacje dotyczące tego, że publikacja jest materiałem z konferencji albo że zawiera załączniki, a w nowych wprowadza się tutaj m.in. streszczenie artykułu, ale także opis książki recenzowanej) i zmodyfikować pole 901. Oprócz tego zdecydowano, by nie używać pól 700, gdyż ich zawartość jest tożsama z hasłami osobowymi zaimportowanymi w polach 910.

```
LDR 01312nam||22002897i|4500
001 3342800094328
003 KAT U, KAT 001
005 20180803135616.7
008 130702s2012####pl#####|###|###|pol#|
035 %a (PROMAX)0192400097552
090 %r 2012 %p 2012 %g NHIS
245 0 0 %a Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła
katolickiego w województwie śląskim (1922-1939) / %c Bogumiła
Warzachowska.
246 3 # %iTyt. ang. %a The book, press and library in the acti-
vity of Catholic Church in the Silesian Voivodeship (1922-1939)
260 %a Katowice : %b Księgarnia św. Jacka, %c 2012.
300 %a 316 s.
490 1 %a Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu
Śląskiego w Katowicach; %v nr 72
690 %a biblioteka kościelna
690 %a Kościół katolicki
690 %a książka
690 %a prasa
690 %a województwo śląskie
700 1 %a Warzachowska, Bogumiła.
856 4 # %u http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo_
ropis.p?IDRek=3342800094328 %z Rekord w katalogu OPAC WWW biblio-
teki %9 LinkOPAC
901 %1 P %a I %b K %c NA %d Pr %e NA
903 %n 1
910 %a Warzachowska, Bogumiła %e dr %w (W Teolog.) / (BWydz.)
Biblioteka Wydziałowa %u Praca afiliowana %0 1212 %1 1000002
999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110,
111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)
```

```
LDR 01130nab||22002177i|4500
001 3342800095070
003 KAT U, KAT 001
005 20180803135631.6
```

```

008 130828s2013####pl#####|###|###pol#|
035 %a (PROMAX)0192400098282
090 %r 2013 %p 2013 %g NHiS
245 0 0 %a [Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła
katolickiego w województwie śląskim (1922-1939) - recenzja] /
%c Barbara Kołodziej.
520 8 %a Zawiera rec. książki: Książka, prasa i biblioteka
w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-
1939) / Bogumiła Warzachowska. - Katow., 2012.
520 8 %a Rec.: Barbara Kołodziej. - Fides. - 2013, nr 2, s. 175-180.
700 1 %a Kołodziej, Barbara.
773 0 %i // %t Fides %g 2013, nr 2, s. 175-180 %x 1426-3777
856 4 # %u http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo_
ropis.p?IDRek=3342800095070 %z Rekord w katalogu OPAC WWW biblio-
teki %9 LinkOPAC
901 %1 P %a Rc %b K %c NA %d Pr %e NA
903 %a Inne publikacje %b 5,00 %n 1 %9 0,30
910 %a Kołodziej, Barbara %w (W Teolog.) / (BWydz.) Biblioteka Wy-
działowa %u Praca afiliowana
999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110,
111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)

```

Rys. 6. Schemat rekordu przekonwertowanego w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

Kreator 100 w module PRACOWNIK-OSOBA

Aby hasła mogły zostać pobrane do rekordu bibliograficznego (jako pole 910), muszą być wcześniej wprowadzone jako formalny rekord osobowy. Podobnie jak w bazie PROMAX, w bazie ROSA pracowników i osoby afiliujące do UŚ wprowadza się w oddzielnym module ROSA-PRACOWNIK. Hasło pracownicze w bibliografii ROSA jest zbudowane w konwencji formatu MARC21, jednak nie ma na celu wymiany informacji między systemami bibliotecznymi. Jedynym polem kontrolnym jest tutaj pole zawierające numery identyfikujące pracownika na uczelni i w systemach ministerialnych (PBN, ORCID). Pola 100 (niepowtarzalne) i 400 (powtarzalne) nie kończą się kropką. Pole 110, przejęte z oryginalnego „Hasła rekordu – nazwa ciała zbiorowego”, w bibliografii jest polem powtarzalnym, przeznaczonym do oznaczenia miejsca i czasu zatrudnienia, gdyż zdarza się, że pracownicy zmieniają pracę.


```

010 %a numer pracowniczy (sekwencja cyfr arabskich) %b numer
PBN (cyfry arabskie) %e numer ORCID uzupełniony podpołem u
100 %a Nazwisko, Imię (może występować podpole g - specjal-
ność naukowa)
110 %wWydział i daty zatrudnienia (podpole w - Wydział, daty
zatrudnienia, rok zaczynający i kończący pracę: h, i, w podpolu
g Doktorant, student)
112 %a Dyscyplina nauki (pobierana ze słownika)
400 %aNazwisko2, Imię Wariant1
400 %a Nazwisko3, Imię Wariant2
667 %a Uwaga do użytku wewnętrznego
999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110,
111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)

```

Rys. 7. Schemat rekordu pracowniczego w systemie ROSA (znak % to separator pola)
Źródło: Opracowanie własne.

W dalszej części artykułu zostanie omówiona adaptacja formatu MARC21 dla kreatorów najważniejszych z punktu widzenia obowiązku krajowej sprawozdawczości ministerialnej (książki, rozdziału i artykułu). W opisie tych typów dokumentów wspólnymi obowiązkowymi elementami (niegenerowanymi automatycznie) są pola 245 i 910. Inne, jak 246 (wariant tytułu – tytuł równoległy), 500 czy 690, to pola nieobowiązkowe.

Książki (Monografie)

Od samego początku rejestracja książek odbywała się zgodnie z wytycznymi normy PN-N-01152-1:1982 *Opis bibliograficzny – książki*, przepisami katalogowania zawartymi w książce Marii Lenartowicz *Przepisy katalogowania książek. Cz. 1, Opis bibliograficzny* (wyd. 2, Warszawa 1987) oraz wewnętrznymi ustaleniami administratorów bazy. Równocześnie brano pod uwagę zasady stosowane w katalogu centralnym NUKAT. Przyjęto drugi stopień szczegółowości opisu. Skróty umowne w adresie wydawniczym podawano w języku łacińskim, przy oznaczeniu odpowiedzialności stosowano skróty według PN-N-01158:1985 *Skróty wyrazów i wyrażeń w opisie bibliograficznym*. Tytuły nielacińskie rejestrowano, wykorzystując transliterację (według obowiązujących norm). Format MARC21 książek był już tematem opracowań, do tej pory ukazały się cztery wydania.

```

LDR 01135cam#a22002417##4500
001 3342900141543
003 KAT U
005 20180803141502.9
008 180226s2017###pl####g#|||||0||#|pol#|
020 %a 9788322631478
040 %a KAT U %c KAT U %e PNN %d KAT U %d KAT U
090 %p 2017 %r 2017 %q Q1 %d 1 %g NHIS
245 0 0 %a Wielkie tematy literatury amerykańskiej. %n T. 7, %p
Miłość / %c pod red. Soni Caputy i Agnieszki Woźniakowskiej.
260 %a Katowice : %b Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, %c 2017.
300 %a 190 s.
490 0 %a Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach;
%v nr 3619
856 4 # %u http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo_
ropis.p?IDRek=3342900141543 %z Rekord w katalogu OPAC WWW bi-
blioteki %9 LinkOPAC
902 %c scholarly-monograph
903 %9 9,50 %a Redakcja monografii %b 5,00 %p 1 %s 1
910 %a Caputa, Sonia %e dr %w (W Filologiczny) / (IKult.iLit.
Bryt.iAmer.) Instytut Kultury i Literatury Brytyjskiej i Ame-
rykańskiej %u Praca afiliowana %0 1212 %1 1000002%1 redaktor
910 %a Woźniakowska, Agnieszka %e dr %w (W Filologiczny)
Wydział Filologiczny %u Praca afiliowana %0 1212 %1 1000002%1
redaktor
920 %a ISBN 978-83-226-3147-8
999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110,
111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)

```

Rys. 8. Schemat rekordu opracowanego w kreatorze „Książka” w systemie ROSA
Źródło: Opracowanie własne.

Celem pełniejszej identyfikacji publikacji w bibliografii ROSA postanowiono wpisywać do rekordu numer ISBN książki, czego nie wprowadzono w bazie PROMAX. Zgodnie z formatem MARC w polu 020 pomija się łączniki między częściami numeru, a pełny numer powtarza w 920. W bazie ROSA przyjęto zasadę zamieszczania tylko jednego numeru ISBN, przypisanego do konkretnego tomu, przede wszystkim wersji drukowanej (jeśli jest także elektroniczna), dla publikacji nowszych przyjmuje się numer 13-cyfrowy (020) oraz 17-znakowy (920).

W przypadku wprowadzania jednego tomu książki wielotomowej pole 245 jest rozbudowane, zawiera pięć podpól (w kolejności występowania są to: **a**, **b**, **n**, **p**, **c**)⁸. Tytuł równoległy umieszczano głównie w polu 246, niekoniecznie zaś w polu 245 (podpolu **b**, po znaku =).

⁸ W nowej bazie, w rekordach rejestrujących książki elektroniczne początkowo było także podpole **h**, jednak zrezygnowano z niego i nie wyświetla się ono także w rekordach przekonwertowanych. Określenie [Dokument elektroniczny] wyświetla się bezpośrednio po tytule właściwym. Podpole **h** zostało zachowane w kreatorze Filmy.

Zdecydowano się zachować większość wcześniejszych reguł, np. podawanie w opisie fizycznym tylko objętości, czyli liczby stron (w polu 300 wypełniamy tylko podpole **a**), i używanie tylko cyfr arabskich. Zachowano podawanie tylko jednej serii (jej tytuł **a** i numerację **v**, jeśli jest) w polu 490, a ewentualny tytuł podserii zalecono wpisywać do uwag w 500. Postanowiono zrezygnować z wykorzystywanego wcześniej skrótu „Pr. Nauk. UŚl.” w odniesieniu do „Prac Naukowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”. W przypadku książki pod redakcją do pola 910 pobierane jest podpole **1** (relacja/rola – redaktor). Od roli autora zależą punkty widoczne w polu 903, dla publikacji wydanych od 2017 r. zgodnie z pismem Rektora *Zasady oceny punktowej publikacji pracowników Uniwersytetu Śląskiego z dnia 17 lipca 2018 r.* w razie redakcji wybieramy 5 punktów, a autorstwo zapewnia 25 punktów. Punktacja byłaby niemożliwa bez wybrania oznaczenia grup nauki, które z kolei pojawia się w polu 090. Widok przykładowego rekordu książki w szablonie MARC załączono na rys. 8.

Rozdziały (części niesamoistne wydawniczo)

Opis rozdziałów jest zgodny z wytycznymi PN-N-01152-1:1982. *Opis bibliograficzny – książki.* Zaczepnięto stamtąd oznaczenie stronic dla części niesamoistnych wydawniczo w polu 773 (stosowanie wersalika). W bibliografii ROSA zachowano zasadę skróconego opisu książki w cytacie wydawniczej (podawanie tylko tytułu, bez oznaczenia odpowiedzialności). Pole 773 składa się z pięciu podpól: **i** – Treść wyrażenia wprowadzającego, tutaj oznaczenie //W, **t** – Tytuł, **d** – Adres wydawniczy, **g** – Informacje dotyczące relacji, **z** – numer ISBN. Ostatnie podpole widoczne jest w szablonie MARC i w parametrach.

Charakterystyczne dla rozdziałów jest podpole **a** pola 903, zawsze w tym typie dokumentów znajduje się informacja „Rozdziały w monografii”, a zalecanym elementem w 902 „chapter-in-a-book”. W szczególności sposób traktowane są materiały z konferencji. W formacie MARC21 obowiązkowo należy wybrać wartość 1 w 29 kodzie pola 008, a szczegóły wypełniać w parametrach – obrazuje to pole 906 zawierające podpola: **a** – nazwa konferencji, **c**, **d** – daty rozpoczęcia i zakończenia imprezy, **e** – miejsce, **f** – kod państwa, **s**, **w** – informacja o indeksowaniu materiałów w bazie Scopus i Web of Science. Rekord zaprezentowany na rys. 10 stanowi przykład materiału konferencyjnego indeksowanego w bazie Web of Science.

Kreator rekordu MARC 21: Rozdział z książki

MARC *

LDR 00924caa#a2200181###4500
001 3343000153428
003 KAT U
005 20190227140608.2
008 190227s2018###p|||||###000|||pol#|
040 %a KAT U %c KAT U %e PNN %d KAT U
090 %p 2018 %r 2018 %q Q1 %d 1 %g NHIS
245 0 0 %a Od czepca do stringów i z powrotem : %b o tradycyjnej koronka koniakowskiej i jej współczesnych odsłonach / %c Kinga Czerwińska
773 0 %t // W: %t Współczesna problematyka badań nad strojami ludowymi %d Wrocław : Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2018 %g S. 73-83 %z 978-83-64466-31-4

Rozdział z książki

Pole 008

Parametry publikacji

Opis

Słowa kluczowe

Pracownik

Rozdział z książki : Opis bibliograficzny

Edycja rekordu | Prezentacja rekordu | Szczegóły definicji pola/podpola

PI	O	P	TYP	Opis pola
245	0			Strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności
246	P			Wariant tytułu
490	P			Strefa serii i dokumentu wieloczęściowego - forma nie d
500	P			Uwaga ogólna
773	P			Cytata wydawnicza
856	P			Lokalizacja i dostęp elektroniczny

Lite Dodaj pole

Ppl	O	P	TYP	Opis podpola
I				Treść wyrażenia wprowadzającego
t	O			Tytuł
d				Adres wydawniczy
g	P			Informacje dotyczące relacji
w	P			Numer rekordu

Lite Dodaj podpole

PI	W1	W2	Wartość pola
245	0		%a Od czepca do stringów i z powrotem : %b o tradycyjnej
773	0		%i // W: %t Współczesna problematyka badań nad strojami
856	4	#	%uhttp://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd.cgi.sh/wo_ropis.p

Ppl	Wartość podpola
I // W:	Współczesna problematyka badań nad strojami ludowymi
d	Wrocław : Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2018
g	S. 73-83

Rys. 9. Pole 773 dla rozdziału w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

```
LDR 02655caa#a2200241###4500
001 3342900149623
003 KAT U
005 20190221104018.6
008 181129s2018###xxk|||||###10#||eng#|
040 %a KAT U %c KAT U %e PNN %d KAT U
090 %p 2018 %r 2018 %q Q4 %d 1 %g NSiI
245 0 0 %a DBSCAN Algorithm as a means to protect the ATM
Systems / %c Michal Maliszewski, Steffen Pristerjahn, Urszu-
laBoryczka.
500 %a Abstract
Automated teller machines are affected by two kinds of atta-
cks: physical attacks, and software-based attacks, whereas the
latter is becoming more and more popular every day. Most banks
tend to look for a day-zero protection in order to secure
their devices. Two most popular mechanisms are whitelisting and
sandboxing. However, this kind of protection is not only hard
to configure, but it also requires a deeper knowledge about
```

software security as well as the information about the software currently installed on the device. The goal of this article is to present a possibility of using a modified DBSCAN algorithm to solve a complex configuration problem which is clustering programs within operating system. Results of the experimental studies show that this kind of automatic configuration can be even more precise than the basic clustering algorithms. As the results show great promise, it is all right to believe that the algorithms could be used in security products if additional security rules are taken into account.

773 0 %i // W: %t 2018 IEEE International Conference on Innovations in Intelligent Systems and Applications, INISTA 2018 %d New York : IEEE Xplore, 2018 %g S. 1-6 %z 978-1-5386-5151-3

856 4 1 # %u http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo_ropis.p?IDrek=3342900149623 %z Rekord w katalogu OPAC WWW biblioteki %9 LinkOPAC

856 4 1 %u DOI:10.1109/INISTA.2018.8466322

856 4 1 %u http://itnas.civil.duth.gr/inista2018/proceedings/inista2018_CLO2.pdf %y Pełny tekst

902 %c chapter-in-a-book

903 %p 1 %s 0 %9 0,30 %d 15,00

906 %a INISTA 2018 : IEEE International Conference on Innovations in Intelligent Systems and Applications, Thessaloniki, Greece %c 03/07/2018 %d 05/07/2018 %e Thessaloniki %s 1 %w 0 %f GR

910 %a Boryczka, Urszula %e prof. nadzw. dr hab. %w (W IiNoM) Wydział Informatyki i Nauki o Materiałach %u Praca afiliowana %0 1212 %1 1000002

910 %a Maliszewski, Michał %w (W IiNoM) Wydział Informatyki i Nauki o Materiałach %u Praca afiliowana

999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110, 111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)

Rys. 10. Schemat rekordu rozdziału w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

Artykuły

Artykuły są zapewne najliczniejszą grupą dokumentów piśmienniczych rejestrowanych w bibliografii. Tak jak rozdziały, zawierają one pole 773 (cytatę wydawniczą i lokalizację). W jego strukturze (zob. rys. 11) wyróżnić można następujące elementy: **i** – Treść wyrażenia wprowadzającego (znak //), **t** – Tytuł (skrót tytułu), **g** – Informacje dotyczące relacji (lokalizacja), **z** – numer ISSN (analogicznie jak w kreatorze rozdziału zawartość ostatniego podpoła widać w formacie MARC rekordu oraz w parametrach). Aby nie zmieniać już wcześniej istniejących zasad, do podpoła **t** przyjęto skrót tytułu czasopisma. Jest to zgodne z normą opisu bibliograficznego (PKN, 1997, s. 27–32, 36–38). Zdecydowano się nie używać strefy cyklu (poła 490), aczkolwiek w starszych rekordach,

zwłaszcza w artykułach z „Gazety Uniwersyteckiej UŚ” i czasopiśmie „Śląsk”, pole 490 może wystąpić.

The screenshot shows the ROSA system interface for editing a MARC record. The main window displays the following MARC fields:

- 000 \$p 2017 \$m 2017 \$q Q1 \$d 1 \$g NHS
- 245 0 0 \$a \$a Święta zwierzęćość Tatarsy Gortyczewej przyczynek do przesłowej etnologii / Nc. Alina Mitek-Dziemba.
- 500 \$a \$a Śmiezczenie
- 773 0 \$f // \$f \$f Zoonologia \$g Nr 3 (2017), s. 56-74 \$x 2451-3849

The right-hand pane shows the 'Edycja rekordu' (Record Edit) window with the following sub-panels:

- Opis pola:**
 - 245 D \$a \$a Święta zwierzęćość Tatarsy Gortyczewej przyczynek do przesłowej etnologii
 - 246 P \$a \$a Wariant tytułu
 - 500 P \$a \$a Śmieć i dokumenty wleczęćowego - forma nie d
 - 600 P \$a \$a Uwaga ogólna
 - 773 P \$a \$a Cytata wyonawicza
 - 856 P \$a \$a Lokalizacja i dostęć elektroniczny
- Wartość pola:**
 - 245 0 0 \$a \$a Święta zwierzęćość Tatarsy Gortyczewej przyczynek do
 - 500 \$a \$a Śmiezczenie The aim of the publication is to acquaint
 - 773 0 \$f // \$f \$f Zoonologia \$g Nr 3 (2017), s. 56-74 \$x 2451-3849
 - 856 4 \$ \$a \$a http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wsped.cgi/show_image.p
 - 856 4 1 \$a \$a http://hdl.handle.net/20.500.12128/6161 \$f \$f Rejzporty

Rys. 11. Pole 773 dla artykułu w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

W bibliografii ważne było wpisywanie wszystkich autorów uczestniczących w powstaniu artykułu, jednak w naukach ścisłych zdarzają się kolektywne autorskie liczące kilkaset osób. W tym przypadku do pola c 245 wprowadza się tylko autorów afiliujących do UŚ (czyli tyle samo pobiera się pól 910), a pozostałych twórców zlicza się i zaznacza ich formułą: „[pozostali autorzy: 304 osób]”, zob. rys. 12.

Pole 500, jak w przypadku wcześniej omawianych rodzajów dokumentu, przeznaczone jest na streszczenie. Zasadniczo jest to pole powtarzalne, ale coraz częściej stosuje się jedno pole, do którego trafiają abstrakty (najczęściej w języku polskim i angielskim). W polu 500 pojawia się również skrócony opis książki recenzowanej w przypadku rejestrowania recenzji – wówczas pole to traktujemy jako obowiązkowe i do pola 245 dodajemy określenie [recenzja].

W załączonych przykładach występują także słowa kluczowe – pola 690. W kreatorze dla artykułu w polu 901 (podpolu h) od kwietnia 2018 r. mają zastosowanie tzw. listy rankingowe. Gdy znana jest pierwsza data opublikowania artykułu (online), w formacie MARC wyświetla się ona w podpolu o pola 090.

```

LDR 01776cab#a2200241###4500
001 3342900147023
003 KAT U
005 20180828135810.1
008 180828s2018###xxu||||#||||#00#||eng#|
040 %a KAT U %c KAT U %e PNN %d KAT U
090 %p 2018 %r 2018 %q Q3 %d 1 %g NŚiI %o 30/07/2018
245 0 0 %a Measurement of inclusive double-differential  $\nu\mu$  charged-current cross section with improved acceptance in the T2K off-axis near detector / %c Jacek Holeczek, Jan Kisiel [pozostali autrzy T2K Collaboration : 304]
500 %a Abstract
We report a measurement of the flux-integrated cross section for inclusive muon neutrino charged-current interactions on carbon. The double-differential measurements are given as a function of the muon momentum and angle. Relative to our previous publication on this topic, these results have an increased angular acceptance and higher statistics. The data sample presented here corresponds to  $5.7 \times 10^{20}$  protons on target. The total flux-integrated cross section is measured to be  $(6.950 \pm 0.662) \times 10^{-39}$  cm2 nucleon-1 and is consistent with our simulation.
773 0 %i // %t Phys. Rev. D %g Vol. 98, iss. 1 (2018), art. no. 012004, s. 1-18 %x 2470-0010
856 4 # %u http://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo_ropis.p?IDRek=3342900147023 %z Rekord w katalogu OPAC WWW biblioteki %9 LinkOPAC
856 4 1 %u https://journals.aps.org/prd/pdf/10.1103/PhysRevD.98.012004
004 %y Pełny tekst
856 4 1 %u DOI:10.1103/PhysRevD.98.012004
901 %h Scopus / WoS
902 %c original-article
903 %a Publikacje z IF %b 35,00 %9 0,90 %p 1 %s 1
910 %a Holeczek, Jacek %w (W MFiCH) / (IFiz.) Instytut Fizyki %u Praca afiliowana %0 3042
910 %a Kisiel, Jan %e prof. nadzw. dr hab. %w (W MFiCH) / (IFiz.) Instytut Fizyki %u Praca afiliowana %0 1212 %1 1000002
999 %b operator (18/02/2018) %c operator (18/02/2018 ; 010, 110, 111-, 112-, 112+, 400, 400+) %e Administrator (19/02/2018)

```

Rys. 12. Schemat rekordu w systemie ROSA z rozbudowanym zespołem autorskim
Źródło: Opracowanie własne.

Niniejszy przegląd adaptacji formatu MARC21 w trzech typach dokumentów nie wyczerpuje tematyki, stanowi jednak przykład zastosowania formatu w bazie bibliograficznej.

Nowe funkcjonalności w systemie ROSA

Realizacja wszystkich zadań opisanych we wstępie wymagała przygotowania środowiska teleinformatycznego odpowiedniego dla potrzeb akademickich. Nowe elementy opisu zostały częściowo sprzężone ze standardami wewnętrznymi systemu, inne funkcjonalności po konsultacji zostały zaprojektowane przez pracowników Biblioteki UŚ, a następnie wdrożone do informatycznego systemu bibliograficznego przez programistów firmy Sygnity Business Solutions S.A.

Dodatkowe funkcjonalności w systemie ROSA obejmują następujące elementy:

Procedura eksportu publikacji do bazy ministerialnej PBN

Procedura ta jest zestawem poleceń, którymi można operować za pomocą odrębnego interfejsu (zob. rys. 13). Umożliwia on m.in. określenie zasięgu chronologicznego dla rekordów wprowadzonych do bazy, ograniczenie generowanego zasobu do lat wydania publikacji, wskazanie miejsca docelowego dla wygenerowanego pliku, typu rekordów uwzględnianych do eksportu i datę publikacji.

Export do modułu sprawozdawczego PBN

Data autoryzacji od: 05/02/2019 do: 25/02/2019
 Data ostatniej autoryzacji Data pierwszej autoryzacji

Lata publikacji od: 2017 do: 2019

Ścieżka do plików: c:\openedge\WRKV Zmień

Podbazy: Operatoryz autoryzujący do pominięcia:

Ścieżka do plików (Transkodowanie): Zmień

Plik	Język	Jednostka	Osoba	E-issn
Status				

Inny autor <other-contributors>:
 Pomiń analizę podpola 245c
 Pomiń wartości po średniku w 245c
 Wyliczaj wartość <other-contributors>, gdy podpole 903n = 0

Typ rekordu:
 autoryzowane
 nieautoryzowane

Data ostatniego eksportu: 04/02/2019
 Generuj listę rekordów

Typ dokumentów: Książka Pole: 245 Podpole: b
 Artykuł Pole: 245 Podpole: b ISSN (022a)
 Rozdział z książki Pole: 245 Podpole: b
 Abstrakt (520a)

Dodatki do tytułów:

Ścieżka do plików (Export jednostek do transkodowania): c:\openedge\WRKV Zmień Export

Data publikacji:
 090%o (090%p) 008.07-10 090%o (090%p) (008.07-10)
 Pomiń analizę znacznika wysłania do PBN z 903 %s

v.2018.08.13 OK Anuluj

Rys. 13. Interfejs eksportu bibliografii do Modułu Sprawozdawczego PBN

Źródło: Opracowanie własne.

Podział na grupy nauk i punktacja ministerialna

System łączy opis z tabelą wyboru grup nauk, których klasyfikacja wynika z *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych*.

Klasyfikację tworzą kolejno:

- grupa nauk humanistycznych i społecznych;
- grupa nauk ścisłych;
- grupa nauk o życiu;
- grupa nauk o sztuce i twórczości artystycznej.

Okno **Grup nauk** zawiera tabelę połączoną z ministerialną listą czasopism oraz pole umożliwiające wskazanie typu publikacji i podpięcie należącej punktacji. Wysokość punktacji pobierana jest automatycznie i wynika z regulacji prawnych opisanych w założeniach niniejszego artykułu. Prezentacja graficzna omawianych funkcjonalności znajduje się na rys. 14:

Artykuł : Parametry publikacji

Kod języka: pol

Rok do punktacji: 2017

Rok do bibliografii: 2017

Grupa nauk: NHIS

Dzienna data publikacji: / /

Drukować pozycję w bibliografii

Numer pozycji w bazie: _____

Data publikacji wykazu: 27/12/2016

Tylko aktywne grupy

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których

D	L.p.	Oznaczenie	Nazwa
	1	NHIS	Grupa nauk humanistycznych i społecznych
	2	NSiA	Grupa nauk ścisłych i inżynierskich
	3	NoZ	Grupa nauk o życiu
	4	NoSiTA	Grupa nauk o sztuce i twórczości artystycznej

Dotyczy nauk humanistycznych, nauk teologicznych, nauk społecznych, nauk ekonomicznych i nauk prawnych.

Anuluj Wybierz

Rys. 14. Interfejs wyboru parametrów publikacji (grupy nauk)

Źródło: Opracowanie własne.

Artykuł: Parametry publikacji

Rok do punktacji: 2017 Kod języka: eng

1. Dane podstawowe | **2. Cytata i punktacja** | 3. Dane uzupełniające | 4. Open access | 5. Konferencja | 6. Finansowanie | 7. Nagrody | 8. Inne dane

Cytata i lokalizacja

// DOI: DOI:10.1039/c7cp00823f

PCCP: Phys. Chem. Chem. Phys. (Print)

x

Wydanie: Strefa wydania:

Lokalizacja: 2017, iss. 15, s. 9879-9888 ISSN: 1463-9076 e-ISSN:

Typ publikacji i punktacja:

Uwzględnij publikację do punktacji Przesyłaj do PBN Liczba autorów publikacji: ? Objętość w arkuszach wydawniczych: 0,45

Typ publikacji: Publikacje z IF

MNISW	40,00	Punktacja ministerialna
Lokalna MNISW		Lokalna punktacja ministerialna
IF		Impact Factor
IF5		Impact factor 5-letni
Lokalna		Punktacja lokalna

40,00

Rys. 15. Interfejs wyboru parametrów publikacji (punktacja ministerialna dla czasopism)

Źródło: Opracowanie własne.

Książka: Parametry publikacji

Rok do punktacji: 2018 Kod języka: pol

1. Dane podstawowe | **2. Cytata i punktacja** | 3. Dane uzupełniające | 4. Open access | 5. Konferencja | 6. Finansowanie | 7. Nagrody | 8. Inne dane

Cytata i lokalizacja

// DOI:

x

Wydanie: Strefa wydania:

Lokalizacja: ISSN/ISBN: e-ISSN:

Typ publikacji i punktacja:

Uwzględnij publikację do punktacji Przesyłaj do PBN Liczba autorów publikacji: ? Objętość w arkuszach wydawniczych: 14,70

Typ publikacji: Monografie

MNISW	50,00	Punktacja ministerialna
Lokalna MNISW		Lokalna punktacja ministerialna
IF		Impact Factor
IF5		Impact factor 5-letni
Lokalna		Punktacja lokalna

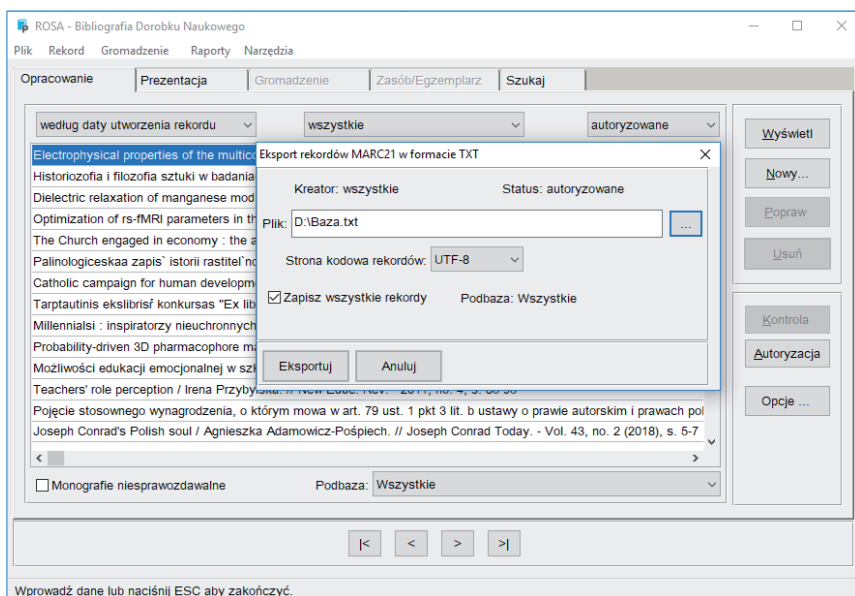
50,00

Rys. 16. Interfejs wyboru parametrów publikacji (punktacja ministerialna dla monografii)

Źródło: Opracowanie własne.

Eksport dorobku naukowego do systemu uczelnianego Portal Pracownika

Przygotowanie pliku dla administratora systemu uczelnianego odbywa się poprzez formularz eksportowy rekordów MARC21, zapisywany w postaci pliku .txt. Rekordy zamknięte (zautoryzowane) zapisywane są w formacie UTF-8. Tak przygotowane dane zostają zaimportowane do Portalu Pracownika i dołączone do katalogu informacji o aktywności pracowników i jednostek w uczelni. Na rys. 17 zaprezentowano interfejs umożliwiający eksport dorobku do uniwersyteckiego Portalu Pracownika.

Rys. 17. Opcja eksportu rekordów bibliograficznych do Portalu Pracownika
Źródło: Opracowanie własne.

Rejestrowanie numeru profilowego z systemu ORCID i eksport dorobku w formacie BibTeX

Funkcja eksportowa dla dorobku poszczególnych autorów w formacie BibTeX odbywa się za pośrednictwem opcji o nazwie BibTeX. Funkcja ta obejmuje eksport danych: ID Pracownika i numeru ORCID. Pozwala na wyznaczenie zasięgu chronologicznego dla generowanych publikacji, umożliwia generowanie pliku w całości lub jego dzielenie (podziału dokonuje się, wprowadzając liczbę publikacji dla jednego

wygenerowanego pliku). Pliki można generować w różnych formatach. Na potrzeby US są one generowane przy użyciu strony kodowej UTF-8. Obsługa eksportu pozwala na wytypowanie rodzajów publikacji i pól (w formularzu eksportowym domyślnie zaznaczone są wszystkie typy i pola). Prawa strona formularza eksportowego została przeznaczona na listę publikacji wraz z podaniem ich liczby oraz liczby końcowej określającej liczbę wygenerowanych plików. Na rys. 18 przedstawiono interfejs eksportowy konwertujący dorobek pracownika do formatu BibTeX, a na rys. 19 przykładowy plik wynikowy w tym formacie.

Rys. 18. Konwerter BibTeX opisów bibliograficznych

Źródło: Opracowanie własne.

```

adamczyk-bibTeX-1 - Notatnik
Plik Edycja Format Widok Pomoc
@article{ID, author={Agnieszka Bajor and Aleksandra E. Adamczyk}, title=
{Polskie bibliografie zespołów osobowych w Internecie :systemy udostępniania i
wyszukiwania informacji}, journal={PTINT, Prakt. Teor. Inf. Nauk. Tech},
year={2005}, volume={2005, nr 3}, pages={s. 21-47}, key={Polskie
bibliografie zespołów osobowych w Internecie :}, issn={1230-5529},}

@inbook{ID, author={Aleksandra E. Adamczyk and Agnieszka Bajor}, title=
{Etyczne aspekty zastosowania TQM w bibliotekach}, pages={S. 1-15},
publisher={Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP we Wrocławiu}, year={2006},
booktitle={Zarządzanie kadrami w bibliotekach : Łądek Zdrój, 11-13 października
2006}, address={Wrocław : Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP we Wrocławiu,
2006}, key={Etyczne aspekty zastosowania TQM w bibliotekach},}

@inbook{ID, author={Aleksandra E. Adamczyk and Agnieszka Bajor}, title=
{Etyczne aspekty zastosowania TQM w bibliotekach}, pages={S. 124-137},
publisher={Wydawnictwo SBP}, year={2008}, booktitle={Zarządzanie kadrami w
bibliotece}, address={Warszawa : Wydawnictwo SBP, 2008}, key={Etyczne
aspekty zastosowania TQM w bibliotekach},}

```

Rys. 19. Przykładowy plik wynikowy w formacie BibTeX

Źródło: Opracowanie własne.

Biography ✎ 👤 ⚙️ 🔒

▼ Employment (1) ?
+ Add employment
⇅ Sort

University of Silesia: Katowice, Upper Silesia, PL 📄 👤 ⚙️ 🔒

1998-12-01 to present | Curator of the library (Library of the University of the Silesia (CINiBA / Circulation and Information Science Department))

Employment

Source: Aleksandra E. Adamczyk ★ Preferred source ✎ 🗑️

▼ Education and qualifications (0) ?
+ Add qualification
+ Add education
⇅ Sort

▼ Invited positions and distinctions (0) ?
+ Add invited position
+ Add distinction
⇅ Sort

▼ Membership and service (0) ?
+ Add service
+ Add membership
⇅ Sort

▼ Funding (0) ?
+ Add funding
⇅ Sort

▼ Works (17 of 17) ?
+ Add works
📄 Export works
✎ Bulk edit
⇅ Sort

Bibliografia Dorobku Pracowników Naukowych Uniwersytetu Śląskiego - doświadczenia ostatniej dekady 📄 👤 ⚙️ 🔒

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w pięćdziesięciolecie istnienia

2018 | book-chapter

Part of ISBN: 978-83-6569-458-4

Source: Aleksandra E. Adamczyk ★ Preferred source ✎ 🗑️

Rola Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w procesie włączania społecznego 📄 👤 ⚙️ 🔒

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w pięćdziesięciolecie istnienia

2018 | book-chapter

Part of ISBN: 978-83-6569-458-4

Source: Aleksandra E. Adamczyk ★ Preferred source ✎ 🗑️

Rys. 20. Formularz zgłoszeniowy profilu autorskiego w systemie ORCID
 Źródło: Opracowanie własne.

System bibliograficzny Uniwersytetu Śląskiego jako źródło danych referencyjnych dla systemów informacyjnych uczelni i państwa

Forum Bibl. Med
2016 | journal-article

URL
<http://forum.bg.umed.lodz.pl/images/forum/F17/ForumNr17.pdf>

Citation (bibtex) [Switch view]
@article{ID, author= {Aleksandra E. Adamczyk and Michał Tomaszek and Andrzej Koziara}, title= {System bibliograficzny Uniwersytetu Śląskiego jako źródło danych referencyjnych dla systemów informacyjnych uczelni i państwa}, journal= {Forum Bibl. Med}, year= {2016}, volume= {2016, nr 1}, pages= {s. 167-178}, key= {System bibliograficzny Uniwersytetu Śląskiego jako źródło danych referencyjnych dla systemów informacyjnych uczelni i państwa}, url= {http://forum.bg.umed.lodz.pl/images/forum/F17/ForumNr17.pdf}, issn= {1899-5829}}

Added
2019-02-12

Last modified
2019-02-12

Source: Aleksandra E. Adamczyk ★ Preferred source

Rys. 21. Przykład rekordu publikacji w systemie ORCID

Źródło: Opracowanie własne.

Dodawanie linku do repozytorium uniwersyteckiego

Oryginalny system bibliograficzny jest wyposażony w funkcjonalność, dzięki której można dodawać linki do rekordu bibliograficznego. Zgodnie z formatem MARC21 do odnotowania tego typu danych służy pole 856. W bazie wykorzystywany jest standard wyznaczający możliwość powtarzalności tego pola. W pierwszej kolejności jest ono automatycznie generowane przez system i służy do oznaczenia linku opisu bibliograficznego w samej bazie. Następnie do pola 856 wprowadza się numer DOI, a do kolejnych powtórzonych pól linki do pełnych tekstów, ze szczególnym uwzględnieniem adresów internetowych kierujących do repozytorium uczelnianego RE-BUŚ. W celu uporządkowania opisu określona została składnia dla wszystkich rodzajów danych typu URL⁹.

⁹ Skrót URL oznacza ujednolicony format adresowania (określenia lokalizacji) zasobów (informacji, danych i usług), stosowany w internecie oraz sieciach lokalnych (ang. Uniform Resource Locator).

Artykuł : Opis bibliograficzny

Edycja rekordu | Prezentacja rekordu | Szczegóły definicji pola/podpola

PI	O	P	TYP	Opis pola
245	O			Strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności
246	P			Wariant tytułu
490	P			Strefa serii i dokumentu wieloczęściowego - forma nie d
500	P			Uwaga ogólna
773	P			Cytata wydawnicza
856	P			Lokalizacja i dostęp elektroniczny

Lite

Ppl	O	P	TYP	Opis podpole
u		P		URI
y				Tekst odnośnika wyświetlany zamiast podpole u

Lite

PI	W1	W2	Wartość pola
245	0		%aEffect of the Boron Addition on the structure of the Ni-M
773	0		%// %tActa Phys. Pol., A %gVol. 130, no. 4 (2016), s. 102
856	4	#	%uhttp://dx.doi.org/10.12693/APhysPolA.130.1023
856	4	#	%uhttp://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd.cgi.sh/wo_ropis.p
856	4	1	%uhttp://hdl.handle.net/20.500.12128/8039 %yRepozytoriu

Ppl	Wartość podpole
u	http://dx.doi.org/10.12693/APhysPolA.130.1023

Rys. 22. Dodawanie numeru DOI w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

Artykuł : Opis bibliograficzny

Edycja rekordu | Prezentacja rekordu | Szczegóły definicji pola/podpola

PI	O	P	TYP	Opis pola
245	O			Strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności
246	P			Wariant tytułu
490	P			Strefa serii i dokumentu wieloczęściowego - forma nie d
500	P			Uwaga ogólna
773	P			Cytata wydawnicza
856	P			Lokalizacja i dostęp elektroniczny

Lite

Ppl	O	P	TYP	Opis podpole
u		P		URI
y				Tekst odnośnika wyświetlany zamiast podpole u

Lite

PI	W1	W2	Wartość pola
245	0		%aEffect of the Boron Addition on the structure of the Ni-M
773	0		%// %tActa Phys. Pol., A %gVol. 130, no. 4 (2016), s. 102
856	4	#	%uhttp://dx.doi.org/10.12693/APhysPolA.130.1023
856	4	#	%uhttp://biblio.bg.us.edu.pl/cgi-bin/wspd.cgi.sh/wo_ropis.p
856	4	1	%uhttp://hdl.handle.net/20.500.12128/8039 %yRepozytoriu

Ppl	Wartość podpole
u	http://hdl.handle.net/20.500.12128/8039
y	Repozytorium RE-BUS

Rys. 23. Dodawanie linku repozytoryjnego w systemie ROSA

Źródło: Opracowanie własne.

Zakończenie

Najważniejsze funkcjonalności związane z obsługą systemów zewnętrznych zostały zaprojektowane i zaproponowane przez Bibliotekę UŚ jeszcze przed wdrożeniem nowego systemu bibliograficznego. Inne opracowano z chwilą wejścia w życie nowych unormowań w uczelni i państwie. Kluczowym rozwiązaniem systemowym i technicznym dla projektu bibliograficznego agregującego i upubliczniającego dorobek naukowy pracowników Uniwersytetu Śląskiego było wdrożenie systemu ROSA. Obecny model bazy spełnia wymogi obowiązujących regulacji prawnych, ponadto dzięki zastosowanym zmianom aktualna wersja bazy bibliograficznej jest ważnym narzędziem wzmacniającym widoczność dorobku publikacyjnego w sieci.

Literatura

- Adamczyk, A.E., Tomaszek, M. (2006). *Instrukcja dla operatorów bazy „Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego”*. Katowice: Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego.
- Adamczyk, A.E. (2008). Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – od kartoteki do bazy on-line : doświadczenia i perspektywy. W: M. Kycler, D. Pawelec (red.): *Biblioteka otwarta : wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego* (s. 59–68). Katowice: Waław Walasek.
- Adamczyk, A.E. (2018). Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – doświadczenia ostatniej dekady. W: M. Kycler, D. Pawelec, M. Warząchowska (red.): *Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w pięćdziesięciolecie istnienia*. (s. 245–255). Katowice: Waław Walasek.
- Adamczyk, A.E., Tomaszek, M., Koziara, A. (2016). System bibliograficzny Uniwersytetu Śląskiego jako źródło danych referencyjnych dla systemów informacyjnych uczelni i państwa. *Forum Bibliotek Medycznych*, 1 (17), s. 167–178.
- Functional Overview. DSpace 6.x Documentation (2019). Pobrane z: <https://wiki.duraspace.org/display/DSDOC6x/Functional+Overview#FunctionalOverview-Handles> (15.01.2019).
- Importing works roma BibTeX file. Add works to your ORCID record (2019). Pobrane z: <https://support.orcid.org/hc/en-us/articles/360006973133> (15.01.2019).
- Informacje dodatkowe Centralnego Systemu Uwierzytelniania. (2019). Pobrane z: <https://logowanie.us.edu.pl/cas/login> (15.01.2019).

- Instrukcja Ośrodka Przetwarzania Informacji. Definicje schematów importu XML. (2019). Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/help_pbn/doku.php/import/start (15.01.2019).
- Instrukcja Ośrodka Przetwarzania Informacji. Import XML. (2019). Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/help_pbn/doku.php/import/start (15.01.2019).
- Instrukcja Ośrodka Przetwarzania Informacji. Importer Publikacji. Zestawienie uprawnień w Nowej Aplikacji PBN (2019). Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/help_pbn/doku.php/informacje/konta_w_systemie/struktura_rol (15.01.2019).
- Instrukcja Ośrodka Przetwarzania Informacji. Osoby w Klasycznej Aplikacji. (2019). Pobrane z: https://polon.nauka.gov.pl/help_pbn/doku.php/opis_klasycznej_aplikacji/test/start (15.01.2019).
- Jaroszewicz, G., Krynicka, M., Wieczorkowska, B. (oprac.). (2008). *Format MARC21 rekordu bibliograficznego dla artykułu z czasopisma : wersja 2008*. Warszawa: BN.
- Kulczycki, E. (2017). ORCID – identyfikator, który każdy naukowiec powinien mieć. Pobrane z: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/orcid-identyfikator-ktory-kazdy-naukowiec-powinien-miec/ (15.01.2019).
- MARC Code Listfor Countries. (2019). Pobrane z: https://www.loc.gov/marc/countries/countries_code.html (15.01.2019).
- MARC Code Listfor Languages. (2019). Pobrane z: https://www.loc.gov/marc/languages/language_code.html (15.01.2019).
- O repozytorium RE-BUŚ. Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego (RE-BUŚ) (2019). Pobrane z: <http://ciniba.edu.pl/zrodla-elektroniczne-przeglad/102-re-bus/1867-o-repozytorium-re-bu> (15.01.2019).
- Opis artykułu (1997). W: *Opis bibliograficzny – Wydawnictwa ciągle PN-N-01152-2* (s. 27–32, 36–38). Warszawa: PKN.
- Projekt rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej. (2019). Pobrane z: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12314505> (15.01.2019).
- Przyłuska, J., Ortman, J., Radomska, A. (2013). Identyfikacja autorów w serwisach dla naukowców. *Forum Bibliotek Medycznych*, 2 (12), s. 223–230.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie Systemu Informacji o Nauce (2015). *Dziennik Urzędowy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego*, poz. 944.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lutego 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Systemu Informacji o Nauce (2016). *Dziennik Urzędowy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego*, poz. 309.

- Struktura plików bazy bibliograficznej BibTeX. (2019). Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/BibTeX> (15.01.2019).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (2018). *Dziennik Ustaw*, poz. 1668.
- Wstęp (2012). W: Grzędzińska K. (red.), *Format MARC21 rekordu bibliograficznego dla książki* (s. 1). Warszawa: SBP.
- Zarządzenia nr 21/2018 z dnia 19 lutego 2018 r. Rektora UŚ w sprawie utworzenia Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (RE-BUŚ) (2018). Pobrane z: <http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-212018> (15.01.2019).
- Zarządzenie nr 63 Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 17 kwietnia 2015 r. w sprawie dokumentowania i upowszechniania dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2015). Pobrane z: <http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-632015> (15.01.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 14 marca 2019 r.

Aleksandra E. Adamczyk

Library of the University of Silesia in Katowice
aleksandra.adamczyk@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-6513-171X>

Renata Mateusiak

Library of the University of Silesia in Katowice
renata.mateusiak@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5835-6243>

Michał Tomaszek

Library of the University of Silesia in Katowice
michal.tomaszek@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0130-380X>

Bibliography of Publications of Scientific Staff of the University of Silesia – systemic and technical changes

Abstract: The article concerns the Bibliography of the Achievements of Employees of the University of Silesia in Katowice in the last few years. Changes in the bibliographic database resulting from cooperation with external systems (local and government systems) are presented. Discussed Systems that affect the current shape of the database: Employee Portal, Polish National Bibliography (PBN) and Repository of the University of Silesia in Katowice RE-BUŚ. The following changes were

presented: implementation of the MARC21 Format, application of the ministerial publication points in the bibliographic record, export procedures to databases (Polish National Bibliography and Employee Portal). The way of registering the ORCID number is presented and export of publications in the BibTeX format. The method of adding a link to the university's Repository of the University of Silesia in Katowice RE-BUŚ was indicated.

Keywords: Bibliography of the Achievements of Employees of the University of Silesia in Katowice. Employee Portal. Export Procedures. MARC21 Format. ORCID System. Polish National Bibliography (PBN). Repository of the University of Silesia in Katowice RE-BUŚ

ARTYKUŁY RECENZYJNE, RECENZJE I OMÓWIENIA

Katarzyna Janczulewicz

Biblioteka Główna
Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach
Zakład Zarządzania Informacją
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: k.janczulewicz@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0001-9321-3192>

**Między kartką a ekranem : cyfrowe eksperymenty
z medium książki w Polsce / Piotr Marecki. – Kraków :
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego,
cop. 2018. – 186, [1] s. : il. ; 25 cm. –
(Biblioteka XXII-Wieku). – ISBN 978-83-233-4491-9. –
ISBN 978-83-233-9857-8**

Proces rozwoju technologii cyfrowych zrewolucjonizował wszystkie aspekty życia społecznego, w tym kulturę i jej artefakty. Materialność wytworów kultury oraz przemiany jej form coraz częściej stanowią przedmiot badań i dociekań przedstawicieli licznych nauk humanistycznych i artystycznych. Zagadnienie przemiany książki pod wpływem mediów cyfrowych sytuuje się na pograniczu literaturoznawstwa, bibliologii, wiedzy o mediach i kulturoznawstwa. Wśród autorów rozważań o materialności literatury i wykorzystywaniu nośnika książki można wskazać Piotra Mareckiego i jego książkę *Między kartką a ekranem. Cyfrowe eksperymenty z medium książki w Polsce*. Jest to druga – po *Gatunkach cyfrowych. Instrukcji obsługi* – publikacja tego Autora, która ukazała się w serii Biblioteka XXII wieku, nawiązującej do tytułu książki Stanisława Lema *Biblioteka XXI wieku*.

P. Marecki podejmuje refleksję na temat książek, mediów cyfrowych i eksperymentów na ich styku, a do swojej analizy wybrał sześć

polskich utworów – dzieł tekstowo-wizualnych charakterystycznych dla doby późnego druku. Ich wspólną cechą jest hybrydowość: wszystkie współlistnieją pomiędzy medium analogowym i cyfrowym, kartką i ekranem. Całość publikacji podzielona jest na sześć rozdziałów poświęconych następującym utworom: *Księga słów wszystkich* Józefa Żuka Piwkowskiego, *Æ* Roberta Szczerbowskiego, *Krótką historią przypadku* Małgorzaty Dawidek, *Big Dick* Wojciecha Bruszewskiego, *Archetyptura czasu* Andrzeja Głowackiego oraz *Powieki* Zenona Fajfera. Stanowią one swego rodzaju punkty zwrotne w kulturze literatury cyfrowej (tzw. technotekstów) i są traktowane jako dzieła kanoniczne. Każde omówienie zawiera zarys historyczny, charakterystykę publikacji oraz liczne przykłady obiegu utworu, wymykające się tradycyjnym kategoriom obiegów literackich: poza księgarskim i bibliotecznym są to również obieg niszowy czy obieg sztuk plastycznych – wystawy w galeriach sztuki. Publikację wieńczy indeks oraz bibliografia odsyłająca do innych utworów cyfrowych i literatury przedmiotu.

We wstępie autor wyjaśnia, że tytuł książki nawiązuje do wydanej w 2012 r. publikacji *Between Page and Screen* Amaranth Borsuk i Brada Bouse'a. Drugim ważnym elementem wstępu jest zdefiniowanie dzieła cyfrowego i stosowanych do jego charakterystyki pojęć technotekstu oraz liberatury. W literaturze przedmiotu pojawia się więcej określeń literatury elektronicznej, niemniej Autor posługuje się wskazanymi dwoma. Dzieło cyfrowe (elektroniczne) to publikacje w zamierzeniu twórcy wydane w formie elektronicznej, przy czym nie chodzi tyllko o publikacje wydane w formie e-booka, gdzie zmieniono jedynie medium druku na medium cyfrowe. W e-literaturze zmiana nośnika powoduje szereg przekształceń społecznych i kulturowych, a jej odbiór jest determinowany przez odpowiednie kompetencje czytelnika – odbiorcy. P. Marecki wskazuje trzy ważne cechy technotekstu: przede wszystkim to utwór totalny, który nigdy nie realizuje się w pełni. Drugą cechą jest zaznaczenie współpracy artysty, pisarza z programistą przygotowującym formalną część utworu. Trzecią – recepcja dzieła i rola odbiorcy w kształtowaniu technotekstu. Czytelnik – odbiorca jest współtwórcą kształtującym swoją własną interpretację.

Pierwszym polskim dziełem był generator *Księga słów wszystkich* Józefa Żuka Piwkowskiego (1975). Algorytm, przygotowany z myślą o polskim minikomputerze Mera 300, miał zawierać wszystkie słowa możliwe do zapisania za pomocą alfabetu łacińskiego. Jedną z inspiracji autora był Jorge Luis Borges i jego mapa świata w skali 1:1. Pierwsze wydanie *Księgi słów wszystkich* było prostym programem, drukowanym na drukarce igłowej, obecnie utwór jest dostępny w internecie.

Czytelnik może podać numer strony lub słowo, a program wskaże jego umiejscowienie w publikacji. Publikacja była wielokrotnie modyfikowana i udoskonalana. Jej ważniejsze prezentacje odbyły się w trakcie trwania Międzynarodowych Targów Książki we Frankfurcie w 2000 r. oraz w Galerii Wschodniej w Łodzi w 2002 r.

Drugą z omówionych książek jest wydana w 1991 r. w wydawnictwie Book Tranzyt *Æ* R. Szczerbowski (1991). Intencją autora było, by nie pojawiło się w niej żadne nazwisko, dlatego została wydana anonimowo, a tomik nie miał ani okładki, ani strony tytułowej. Zamiast nich wprowadzono oprawę z rastrowym tłem oraz dołączono luźną erratę informującą o braku tytułu i osoby autora. Dwa oddzielne teksty były otwierane po przeciwnych stronach książki. Kolejne wydania ukazały się w 1996 r. w wydawnictwie Pusty Obłok na dyskiecie oraz w 2002 r. w internecie, na stronie domowej autora i na stronach Techstów, jako „wydanie III poprawione”. Do ostatniego, IV wydania z 2013 r. wprowadzono drobne aktualizacje. W *Æ* narratorem i jednocześnie podmiotem jest sam tekst, którego twórca – język próbuje zrozumieć swój byt na stronach-hasłach zróżnicowanego typograficznie dwuksięgu. Redukcja z tekstu literackiego niemal wszystkich jego atrybutów sprowadziła go do formuły słownika. Dzieło R. Szczerbowski redefiniuje pojęcie książki, wcześniej rozumianej wyłącznie jako nośnik tekstu – książka poprzez swoją formę staje się przekazem. Wizualność rozszerza językowy poziom publikacji poza jej literacki wymiar. Całość została złożona z dwóch tekstów. Poruszać się po nich można, kolejno klikając numery stron u dołu, albo uruchamiając poszczególne hiperłącza – połączenia za pomocą słów oznaczonych kursywą. W słownikowej części publikacji rozmiar czcionki uzależniony jest od zawartości strony – każda została wypełniona w całości tekstem. Treść utworu w żadnym miejscu nie odwołuje się do niczego spoza książki – brak akcji i ścisłej struktury powodują, że można ją czytać w dowolny sposób.

Krótką historia przypadku M. Dawidek stanowi przykład realizacji hipertekstu w przestrzeni. Utwór powstał na przełomie 1997 i 1998 r., po raz pierwszy zaprezentowano go na Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu. Jego treścią są konsekwencje przypadkowego spotkania. Główny bohater, siedząc w autobusie, w oknie autobusu jadącego w przeciwnym kierunku zauważa kobietę, z którą był kiedyś związany. Fragmenty tekstu – instalacji artystycznej zostały usytuowane w przestrzeni galerii: na ścianach, drzwiach, podłodze, a nawigacja pomiędzy nimi przypomina przejście przez gęsty labirynt. Odbiorca utworu, by poznać treść opowiadania, podejmuje grę – wchodzi do labiryntu i podąża za linkami. Wybór drogi skutkuje różnymi wariantami tej samej opowieści. Sposób

odbioru utworu i interakcja czytelnika jest z jednej strony nawiązaniem do doświadczeń użytkownika internetu, z drugiej natomiast może kojarzyć się z mitologią grecką i niemi Ariadny.

Powieść *Big Dick* W. Bruszewskiego (2013) to monumentalne dzieło, stanowiące próbę ukazania alternatywnej historii XX i początku XXI w. Autor określił gatunek swego utworu jako fikcję dokumentalną – główny bohater powieści Richard von Hakenkreuz w ważnych momentach dziejowych pojawia się na drugim planie obok historycznych postaci. Hakenkreuz przybywa do Europy z afrykańskiej wioski wraz ze swastyką – niechcianym symbolem nazistów, a wcześniej niewinnym znakiem mającym przynieść ludziom szczęście. Integralną częścią powieści jest przygotowana przez autora strona internetowa, na której umieścił on zaszyfrowane pliki audiowizualne i fotografie. Dzieło W. Bruszewskiego zawiera 44 kody (krytycy nawiązują tu do mesjanizmu) – odsyłacze do elektronicznej biblioteki, czytelnik w konkretnych częściach przerywa lekturę tekstu drukowanego, aby skonfrontować świat przedstawiony z materiałami audiowizualnymi umieszczonymi w internecie. Absurd i ironia, zabawa symboliką i zaskoczenie formą to elementy wpływające na poszerzenie percepcji czytelnika.

Z kolei *Archetyptura czasu* Andrzeja Głowackiego (2013) to pierwsza polska publikacja wykorzystująca technologię QR kodów. Książka, nad którą autor pracował od 2009 r., została przygotowana i wydana w tradycyjnej, drukowanej formie, a jej treść umieszczono w cyberprzestrzeni. Czytelnik może zapoznać się z fabułą po skorzystaniu z aplikacji do skanowania QR kodów. Fragmentaryczność i przypadkowość lektury zmieniają jej odbiór i powodują interakcję odbiorcy z twórcą dzieła. Kody QR odsyłają do literackich tekstów i obrazów nawiązujących do różnych kultur i wierzeń. Puste strony w papierowym wydaniu pozostawiają czytelnikowi możliwość współtworzenia książki – zapisków dotyczących odczytanych ukrytych treści i dzielenia się nimi z innymi odbiorcami kultury. Tym samym każdy egzemplarz stanowi unikatową wersję dzieła.

Dla Z. Fajfera jedną z podstawowych cech literatury jest aktywność odbiorcy i jego prawo do interpretacji utworu. Przejawem takiego rozumienia relacji autor – czytelnik jest tomik poetycki *Powieki* z 2013 r. Poza tradycyjnym, papierowym wydaniem zawiera on integralną część na dołączonej płycie CD. Obie formy książki są komplementarne, tekst na płycie CD nie stanowi powielenia treści z publikacji papierowej. Tytuł wskazuje dwa pola refleksji: spojrzenie oraz czas. Czytelnik poezji Z. Fajfera znajduje się pomiędzy przeciwstawionymi przez autora kategoriami: z jednej strony jest to przemijanie i czas, z drugiej ze-

tknięcie materialnej i niematerialnej powłoki poezji. Wielowarstwowość treści pozwala każdemu odbiorcy odczytywać i rozpoznawać poezję we własny, zindywidualizowany sposób. Zewnętrzna forma wierszy i graficzne zorganizowanie treści sprawiają, że czytelnik może podjąć grę i współkształtować ostateczną treść. W zależności od wybranego sposobu lektury może zauważyć nie do końca oczywiste związki pomiędzy poszczególnymi utworami tomiku.

Forma literackich utworów cyfrowych niejednokrotnie może wydawać się Nieliteracka, a przyswojenie treści dostosowane do współczesnego odbiorcy mediów: szybkie i wizualne. Odbiorca dzieła powinien być wyposażony w umiejętności rozpoznawania warstw utworu i przyswojenia jego całego znaczenia. Tradycyjne narzędzia odbioru tekstu literackiego nie są wystarczające, aby móc zrozumieć literaturę elektroniczną.

Recenzowana publikacja została napisana przystępnym językiem, co nie odbiera jej naukowości. W Polsce brakuje jeszcze wieloaspektowych opracowań literatury czy szerzej – kultury cyfrowej. W omówionych technotekstach zaakcentowane zostały istotne problemy związane z percepcją literatury, sztuki i technologii w obecnych i przyszłych formach kulturowo-społecznych. P. Marecki usytuował te książki w szerokim kontekście zjawisk cyfrowych, a także w kontekście historycznym i kulturowym. Opisał działalność literacką i artystyczną ich twórców, powołał się także na międzynarodowe przykłady technotekstów. Lektura *Między kartką a ekranem* dostarcza czytelnikowi wiedzy o przemianach współczesnej literatury oraz skłania do refleksji nad przeszłością i kondycją książek w kulturze cyfrowej. Interdyscyplinarność badań nad literaturą z jednej strony zwiększa zainteresowanie eksperymentami prowadzonymi w tym zakresie słowa i jego wizualizacji, z drugiej powoduje poszukiwanie punktów wspólnych i ustalenia relacji i wzajemnego przenikania się dwóch płaszczyzn: słowa i obrazu.

Za sprawą publikacji P. Mareckiego obraz polskiej literatury elektronicznej jest pełniejszy i bardziej zrozumiały dla odbiorców mediów cyfrowych. Zwroć uwagę na materialność książki jako medium podkreśla jej wartość fizyczną i potrzebę nowego zdefiniowania odbioru i interpretacji tekstu kultury. Omówioną pozycję można polecić nie tylko wąskiej, wyspecjalizowanej grupie badaczy kultury cyfrowej, ale także wszystkim zainteresowanym aspektami kultury i jej przemian w społeczeństwie informacji i wiedzy.

Literatura

- Bruszewski, W. (2013). *Big Dick*. Kraków: Fundacja Korporacja Ha!art.
- Dawidek, M. (1997–1998). *A Brief Story of a Chance*. Pobrane z: <http://dawidek.art.pl/portfolio/objects/> (1.03.2019).
- Fajfer, Z. (2013). *Powieki*. Szczecin: Wydawnictwo Forma.
- Głowacki, A. (2013). *Archetyptura czasu*. Kraków: kokazone.
- Szczerbowski, R. (1991). *Æ*. Pobrane z: <http://ha.art.pl/hiperteksty/ae/E2.html> (1.03.2019).
- Żuk Piwkowski, J. (1975). *Księga słów wszystkich*. Pobrane z: <http://2b.art.pl/ksw/ksw.php> (1.03.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 6 marca 2019 r.

Anna Małgorzata Kamińska

Zakład Bibliotekoznawstwa

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5411-5426>

Hello world : jak być człowiekiem w epoce maszyn / Hannah Fry, przekład Sebastian Musielak. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, cop. 2019. – 307, [4] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-080-6819-9

Zagadnienie sztucznej inteligencji (SI) to obecnie jedna z najbardziej popularnych i najszybciej rozwijających się dziedzin badań transdyscyplinarnych. SI, zaprojektowanej do wykonywania konkretnych zadań z wykorzystaniem algorytmów, powierzane są coraz bardziej złożone zagadnienia, jak analiza wyników badań medycznych czy sterowanie autonomicznymi pojazdami.

Brytyjska matematyczka Hannah Fry w swojej książce w klarowny sposób wyjaśnia, czym są algorytmy, jak działają i jaki mają wpływ na ludzkie zachowania. Nie jest to lektura przesycona szczegółami technicznymi, a opisy działania poszczególnych algorytmów przeplatanie są przykładami zaskakujących, a czasem przerażających sytuacji i zachowań, które te narzędzia do wspomaganie podejmowania decyzji mogą wywołać.

Autorka opisuje rozmaite algorytmy, które są nam pomocne w życiu. Algorytmy, czyli ciągi instrukcji logicznych, „mówią” od początku do końca, jak wykonać określone zadanie: „niewidzialne fragmenty kodu tworzące konstrukcję i mechanikę współczesnej ery maszyn, dały światu wszystko – od subskrypcji kanałów informacyjnych w mediach społecznościowych, przez wyszukiwarki i nawigację satelitarną, aż po

systemy rekomendacji utworów muzycznych – i stanowią część naszej nowoczesnej infrastruktury na równi z mostami, budynkami i fabrykami” (s. 12–13). Algorytmy, o których mowa w książce, to niemal zawsze obiekty matematyczne, korzystające z równań, arytmetyki, analizy, algebry, rachunku prawdopodobieństwa i logiki, przetwarzające ciąg operacji matematycznych na kod maszynowy. Liczba istniejących dziś algorytmów jest trudna do oszacowania. Nie znamy metody, która pozwoliłaby na ich jednoznaczne pogrupowanie. Autorka podzieliła zadania wykonywane przez algorytmy w świecie rzeczywistym na cztery główne grupy:

- priorytetyzacja – tworzenie uporządkowanej listy;
- klasyfikacja – wybór kategorii;
- asocjacja – wyszukiwanie linków;
- filtrowanie – wyróżnianie tego, co ważne (s. 19–21).

Większość algorytmów jest budowana tak, by łączyć kilka wymienionych wcześniej funkcji. Ze względu na sposób podejścia algorytmów do treści H. Fry wyróżniła dwa wzorce:

- algorytmy regułowe – pracujące na regułach, które są możliwe do zinterpretowania przez człowieka;
- algorytmy uczenia maszynowego – sposobem uczenia się tych algorytmów jest inspiracja sposobem uczenia się istot żywych (s. 21–23).

Algorytmy regułowe operują na zbiorze utworzonych wcześniej reguł, zdefiniowanych przez eksperta dziedzinowego bądź określonych w procesie automatycznego uczenia. Algorytmy uczenia maszynowego zawierają się w szerszym pojęciu sztucznej inteligencji. Wspomagają rozwiązywanie zadań, przy których nie sprawdzają się napisane przez człowieka listy instrukcji. Zdarza się, że ścieżka prowadząca do rozwiązania nie ma dla ludzi sensu i jest niezrozumiałym wyborem maszyny. Wadą tych algorytmów, w przeciwieństwie do algorytmów regułowych, jest brak możliwości interpretacji zbioru danych, będącego zapisem wiedzy zdobytej w procesie uczenia.

W kolejnych rozdziałach autorka analizuje ukryte możliwości algorytmów. Opisuje wykorzystywanie algorytmów w różnych zawodach, związanych np. z wymiarem sprawiedliwości, medycyną, przemysłem samochodowym i sztuką. Wyjaśnia, w jaki sposób algorytmy są coraz częściej pomocne w podejmowaniu decyzji przez ludzi. Algorytmy używane przez lekarzy, służące do podważania diagnoz. Algorytmy stosowane w polityce, wpływające na poglądy wyborców i wyniki wyborów. Algorytmy wykorzystywane przez policję w celu ustalenia potencjalnych podejrzanych; stawiające człowieka przed wyborem: czy chronić ofiary przestępstw czy respektować uniwersalne prawo domniemywania nie-

winności. Algorytmy dotyczące opinii w zakresie właściwego działania wymiaru sprawiedliwości; używane przez sędziów do formułowania orzeczeń i podejmowania decyzji. Stosowane w przemyśle samochodowym, w produkcji samochodów autonomicznych algorytmy, które jeszcze nie będąc w publicznym użyciu, już zdążyły podzielić opinię publiczną w kwestii: czy algorytm powinien podejmować decyzje etyczne, od których będzie zależało życie nasze i innych ludzi.

Gdziekolwiek spojrzeć – wymiar sprawiedliwości, służba zdrowia, policja, nawet handel w Internecie – borykamy się z naruszeniami prywatności, z uprzedzeniami, błędami, brakiem odpowiedzialności i przejrzystości; niełatwo przewidzieć, kiedy to się skończy. Już samo pojawienie się algorytmów zachwiało poczuciem uczciwości, które dotyka istoty naszego człowieczeństwa i każe nam zadawać sobie pytania o to, jak ma wyglądać nasze społeczeństwo i jak skutecznie sobie radzić z nadciągającą erą wszechwładzy beznamiennej techniki (s. 255).

Autorka stawia pytania o zachowania etyczne związane z wykorzystaniem algorytmów, a także o poniesione nakłady finansowe i czasochłonność poszczególnych procesów. Nie udziela jednoznacznych odpowiedzi na zawarte w tytule książki pytanie: jak być człowiekiem w epoce maszyn? Opisuje za to relacje między ludźmi i już istniejącymi algorytmami. Takimi, które poprawiają nasze błędy i wspomagają rozwiązywanie problemów. Podkreśla, że żaden przedmiot czy algorytm nie są złe ani dobre same w sobie, a decyduje o tym sposób ich wykorzystania. Algorytmy powinny być postrzegane jako pomoc dla ludzi w podejmowaniu decyzji, a nie jako nieomylny autorytet. W książce wielokrotnie pojawia się pytanie o to, kiedy powinniśmy bardziej zaufać maszynie, a kiedy własnemu osądowi, i jak rozwój techniki zmienia nasze poglądy i oczekiwania wobec maszyn. Autorka podkreśla komplementarność ludzi i algorytmów. Ludzie są dobrzy w zauważaniu niuansów i subtelności, analizowaniu treści, czerpaniu z doświadczeń i rozróżnianiu wzorców. Są empatyczni, mają świadomość swojego otoczenia i własnych umiejętności. Wykorzystując swój potencjał, sprawiają, że algorytmy stają się doskonalsze.

Niewykluczone, że najlepszym rozwiązaniem będzie konstruowanie takich algorytmów, które będzie można sprawdzać na każdym etapie funkcjonowania. Wyobraźmy sobie, że będziemy je budować raczej po to, żeby wspierały ludzi w podejmowaniu decyzji,

a nie po to, żeby nas instruowały, co powinniśmy robić. Żeby potrafiły pokazać nam ścieżkę prowadzącą do każdej swojej decyzji, a nie tylko informowały nas o wynikach obliczeń. W moim odczuciu najlepsze algorytmy to takie, które uwzględniają człowieka na każdym etapie swojego działania. Takie, które wiedzą, że mamy zły nawyk traktowania maszyn jako nieomyłne, i takie, które są świadome własnych wad, więc z dumą prezentują nam swoją niedoskonałość (s. 258).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 12 marca 2019 r.

SPRAWOZDANIA

Joanna Caban

Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej
Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Politechnika Lubelska

e-mail: joanna.caban@pollub.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-8810-6018>

Seminarium PolBit „Użytkownik zagraniczny w bibliotece” (Lublin, 25–26 października 2018 r.)

W dniach 25–26 października 2018 r. Biblioteka Politechniki Lubelskiej zorganizowała seminarium pt. „Użytkownik zagraniczny w bibliotece”. Wygłoszone w trakcie spotkania referaty dotyczyły przygotowania bibliotek do pracy z użytkownikami zagranicznymi oraz oferty edukacyjnej skierowanej do studentów zagranicznych.

W seminarium uczestniczyli bibliotekarze z bibliotek szkół wyższych m.in. z: Biblioteki Politechniki Warszawskiej, Politechniki Krakowskiej, Politechniki Gdańskiej, Politechniki Łódzkiej, Politechniki Poznańskiej, Politechniki Śląskiej, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Wojskowej Akademii Technicznej, Uczelni Łazarskiego oraz Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. W seminarium wzięli również udział zaproszeni goście z lubelskich bibliotek akademickich: Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz Uniwersytetu Przyrodniczego.

Uczestników oficjalnie powitały Prorektor Politechniki Lubelskiej ds. Nauki Marzenna Dudzińska oraz Dyrektor Biblioteki Politechniki Lubelskiej Dorota Tkaczyk. Następnie Anna Strojek, odpowiedzialna za moderowanie dyskusji podczas pierwszego dnia seminarium, zaprosiła uczestników do wystąpień.

Jako pierwsza wystąpiła Celina Handzel z Biura Kształcenia Międzynarodowego Politechniki Lubelskiej z referatem *Umiejdzynarodowienie Uczelni*, w którym przedstawiła współpracę swej macierzystej instytucji z Biblioteką Politechniki Lubelskiej. Określiła rolę tej książnicy jako znaczącą w obsłudze studentów zagranicznych.

Kolejna prelegentka, Aleksandra Matyjaszczyk z Biblioteki Politechniki Lubelskiej wygłosiła referat *Multi-kulti jako środowisko pracy bibliotek* dotyczący procedur i dobrych praktyk w zakresie obsługi studentów zagranicznych na podstawie doświadczeń bibliotek z różnych krajów.

Iwona Sójkowska z Biblioteki Politechniki Łódzkiej w wystąpieniu *Biblioteka Politechniki Łódzkiej wobec umiejdzynarodowienia uczelni* omówiła ofertę dostosowaną do potrzeb użytkowników zagranicznych, działania promujące korzystanie z usług bibliotecznych przez cudzoziemców oraz współpracę Biblioteki z Uczelnią.

Następnie uczestnicy spotkania zadawali pytania prelegentom oraz dzielili się doświadczeniami w pracy z obcokrajowcami w swoich bibliotekach.

Na zakończenie pierwszego dnia seminarium odbył się panel dyskusyjny z udziałem studentów zagranicznych (fot. 1, 2).

Moderatorem dyskusji, w której wzięło udział czterech studentów przebywających na Politechnice Lubelskiej w ramach programu Erasmus (Zakarya Belgaid z Algierii, Irakli Svanidze z Gruzji, Petras Griskevicius z Litwy oraz Abdullah Davut Demirbilek z Turcji) był Dyrektor Biblioteki Uczelni Łazarskiego Henryk Hollender. Wypowiedzi uczestników panelu tłumaczyli dodatkowo pracownicy Biblioteki Politechniki Lubelskiej: Joanna Caban i Szymon Furmaniak.

Fot. 1. Panel dyskusyjny z udziałem studentów zagranicznych
Źródło: Fot. Paulina Artymiuk-Broda.

Fot. 2. Panel dyskusyjny z udziałem studentów zagranicznych

Źródło: Fot. Paulina Artymiuk-Broda.

Zagraniczni studenci opowiadali uczestnikom panelu dyskusyjnego o swoich doświadczeniach, oczekiwaniach i problemach, sugerowali też dostosowanie oferty biblioteki do ich potrzeb. Udzielali odpowiedzi na pytania dotyczące korzystania z Biblioteki Politechniki Lubelskiej i bibliotek w swoich krajach. Porównywali ofertę polskiej księżnicy do znanych im bibliotek zagranicznych.

Ważna dla nich była możliwość komunikacji z bibliotekarzami Politechniki Lubelskiej w języku angielskim. Podkreślali, że mają dostęp do materiałów edukacyjnych w formie elektronicznej w tym języku i w innych językach. Przyznali, że potrzebują materiałów do nauki języka angielskiego dostępnych w Bibliotece (podręczniki do nauki słownictwa, gramatyki, podręczniki przygotowujące do egzaminów). Docenili fakt, że ulotki, plakaty, ogłoszenia zamieszczane na terenie Biblioteki Politechniki Lubelskiej lub na portalach społecznościowych, takich jak np. Facebook czy Instagram, są dla nich przygotowywane w języku angielskim. Ich spostrzeżenia na temat tej placówki jako przestrzeni do nauki były bardzo pozytywne. Potwierdzili, że chętnie przychodzą do Biblioteki, aby się uczyć, pracować w grupie, drukować, skanować, korzystać z internetu, materiałów elektronicznych i drukowanych.

Oczekiwania i potrzeby studentów zagranicznych dotyczyły różnych dziedzin. Stwierdzili, że chcieliby mieć dostęp do większej liczby podręczników specjalistycznych w języku angielskim w wersji papierowej. Chcieliby także, aby Biblioteka Politechniki Lubelskiej zapewniła im możliwość cichej pracy indywidualnej w oddzielnych pokojach, dostępnych w niektórych bibliotekach w ich kraju. Ponadto według nich

placówka mogłaby dodatkowo organizować spotkania o charakterze edukacyjno-kulturowo-towarzyskim, dzięki którym mogliby nawiązać kontakt z innymi studentami polskimi i zagranicznymi. W przestrzeni omawianej instytucji brakowało im też specjalnego miejsca do wypoczynku oraz możliwości zakupu jedzenia i gorących napojów z automatu.

Drugi dzień seminarium moderowała I. Sójkowska. Pierwsza prelegentka, Urszula Szybowska z Biblioteki Politechniki Gdańskiej, wygłosiła referat *Oferta edukacyjna skierowana do studentów zagranicznych w Bibliotece Politechniki Gdańskiej* na temat dostosowania usług biblioteki w procesie umiędzynarodowienia uczelni. U. Szybowska omówiła funkcjonowanie Library Welcome Center, wspierającego zagranicznych użytkowników, ponadto cel warsztatów kompetencji informacyjnych dla obcokrajowców i współpracę między sekcjami bibliotecznymi.

Kolejne prelegentki, Joanna Radzicka i Katarzyna Zawisza z Biblioteki Politechniki Krakowskiej, w wystąpieniu *Praktyki i staże zagraniczne w BPK: konfrontacje, wymiana doświadczeń* przedstawiły skierowaną do cudzoziemców ofertę swej macierzystej placówki, obejmującą indywidualne i grupowe szkolenia biblioteczne, praktyki zawodowe studentów zagranicznych oraz inne inicjatywy biblioteki, np. organizowanie wycieczek do bibliotek w Krakowie i innych polskich miastach, kursy e-learningowe w języku angielskim i hiszpańskim.

Iwona Piwońska i Dominika Górską z Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie w wystąpieniu *Użytkownik zagraniczny Biblioteki Głównej WAT* zaprezentowały ofertę Biblioteki skierowaną do studentów zagranicznych, m.in. dostęp do zasobów elektronicznych i tradycyjnych oraz szkolenia biblioteczne w języku angielskim. Referat *Biblioteki świata w Bibliotece Głównej AGH – spotkania stypendystów UNESCO i krakowskich bibliotekarzy* Moniki Szuman dotyczył pracy z cudzoziemcami w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej. Prelegentka podjęła temat współpracy Centrum Akademii Górniczo-Hutniczej UNESCO z Biblioteką Główną. Szczegółowo omówiła zagadnienia poruszane w czasie seminarium „Libraries of the world: experiences of users and librarians”, którego uczestnicy dzielili się doświadczeniami zdobytymi w różnych bibliotekach europejskich. Opowiedziała również o problemach zgłaszanych przez użytkowników zagranicznych, ich oczekiwaniach i opiniach na temat usług bibliotecznych. Podczas prelekcji *Obsługa użytkowników zagranicznych w Bibliotece Głównej PW – zadania i wyzwania* przygotowanej przez Monikę Gajewską i Ewelinę Sadkowską z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej zaprezentowany został profil użytkowników zagranicznych

(liczebność, struktura demograficzna, kierunki w języku angielskim), zadania związane z obsługą studentów anglojęzycznych oraz ich realizacja. Autorki omówiły ofertę dydaktyczną, zasoby biblioteczne i usługi.

Referat Pawła Dadka i Łukasza Zielaznego *Praca z „Erasmusem” w Bibliotece Głównej UTP w Bydgoszczy* był poświęcony doświadczeniom pracowników i ofercie skierowanej do studentów zagranicznych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.

Jako ostatni wystąpił Szymon Furmaniak z Biblioteki Politechniki Lubelskiej z referatem *Cudzoziemiec w bibliotece – codzienność pracy w Bibliotece PL*. Przybliżył w nim doświadczenia bibliotekarzy związane z obsługą użytkowników zagranicznych oraz omówił wyniki ankiety przeprowadzonej wśród studentów zagranicznych, wydarzenia cykliczne oraz elementy codziennej pracy.

Kolejną częścią wydarzenia była dyskusja, w czasie której uczestnicy mogli zadawać pytania prelegentom, dzielić się wrażeniami, doświadczeniami, porównywać ofertę proponowaną studentom zagranicznym w bibliotekach polskich i europejskich.

Niewątpliwie seminarium PolBIT „Użytkownik zagraniczny w bibliotece” było okazją do wymiany cennych doświadczeń dotyczących obsługi studentów zagranicznych w bibliotekach w Polsce i na świecie. Uczestnicy spotkania mogli porównać oferty własnych bibliotek z usługami innych bibliotek szkół wyższych, podzielić się własnymi spostrzeżeniami oraz zdobyć praktyczną wiedzę, którą w przyszłości będą mogli wykorzystać w pracy ze studentami zagranicznymi.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 19 marca 2019 r.

Dorota Siwecka

Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: dorota.siwecka@uwr.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-1649-7579>

XII Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt.: „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017” (Warszawa, 13–14 listopada 2018 r.)

W połowie listopada 2018 r. w Warszawie już po raz dwunasty odbyła się ogólnopolska konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek”, organizowana cyklicznie od 1991 r. Głównymi organizatorami wydarzenia były: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Tematyka prezentacji dotyczyła głównie nowych technologii stosowanych w bibliotekach różnego typu, w pewnej mierze jako pokłosie trendów prezentowanych w trakcie Światowego Kongresu IFLA – największej dorocznej międzynarodowej imprezy z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, w 2017 r. zorganizowanej we Wrocławiu przy dużym zaangażowaniu polskich bibliotek publicznych.

Konferencję otworzyła przewodnicząca SBP Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, zwracając uwagę na fakt, że początkowe edycje były poświęcone przede wszystkim automatyzacji bibliotek publicznych. Jednak postępujący rozwój technologicznych rozwiązań stosowanych w bibliotekarstwie sprawia, że tematy przedstawiane w trakcie spotkań coraz częściej dotyczą także bibliotek innych typów. Pokazuje to kierunek rozwoju, w jakim podąża współczesne bibliotekarstwo – wykorzystywania nowych technologii w bardzo szerokim, do tej pory niespotykanym wymiarze.

W trakcie dwóch dni można było wysłuchać 23 interesujących wystąpień w ramach sześciu sesji. Sesję pierwszą, wprowadzającą otworzył Marek Nahotko (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie) wystąpieniem *Generacje technologii informacyjnych w automatyzacji bibliotek. Ewolucja i rewolucja*. Autor przedstawił rozwój generacji systemów bibliotecznych, počawszy od zintegrowanych systemów bibliotecznych, poprzez systemy OPAC, systemy II generacji wykorzystujące algebrę Boole'a, systemy III generacji ze zmieniającym się interfejsem, systemy IV generacji z zastosowaniem hipertekstu, systemy V generacji – integrującej rozwiązania Web 2.0, po najnowsze rozwiązania VI generacji, czyli wprowadzanie tzw. Discovery Systems, VII generacji implementującej modele FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) i RDA (Resource Description and Access), oraz VIII generację, wykorzystującą model przechowywania danych w chmurze i technologię otwartych danych powiązanych (LOD – Linked Open Data). M. Nahotko dokonał również podsumowania wiadomości dotyczących rozwoju sposobów funkcjonowania bibliotek. Jego referat był świetnym wprowadzeniem do treści prezentowanych w trakcie kolejnych wystąpień.

Sesja druga, *Nowe modele budowy metadanych i dostępu do informacji*, rozpoczęła się od wystąpienia Doroty Siweckiej (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego) pt. *Projekty Linked Open Data w europejskich bibliotekach narodowych*, w którym autorka przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych na projektach realizowanych w latach 2008–2017. W ostatnim dziesięcioleciu kilkanaście europejskich bibliotek narodowych zdecydowało się udostępnić swoje dane jako LOD. Autorka przedstawiła informacje o sposobach udostępniania danych (zarówno formaty, jak i licencje, na prawach których dane trafiają do sieci), typy danych (bibliograficzne, katalogowe, autorytatywne), źródła danych (m.in. katalogi, kartoteki hasel wzorcowych, biblioteki cyfrowe, tezaury), wykorzystywane schematy i wzorce danych (m.in. SKOS – Simple Knowledge Organization Systems, BIBO – Bibliographic Ontology, DC – Dublin Core, FOAF – Friend of a Friend) oraz informacje o zasobach, z którymi wiąże się dane w tego typu projektach (m.in. Wikipedia, DBpedia, VIAF, GeoNames, katalogi bibliotek, biblioteki cyfrowe). Ponadto zaprezentowała przykłady i krytyczne wnioski dotyczące przede wszystkim sposobów opisywania tego typu projektów.

Leszek Śnieżko (Centrum NUKAT, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) w prezentacji *RDA w kontekście Linked Data* poszerzył i uszczegółowił treści poprzedniego wystąpienia o wiadomości dotyczą-

ce wykorzystania opracowywanych przez Bibliotekę Kongresu nowych przepisów katalogowania – RDA. Prelegent zwrócił uwagę na szansę dla bibliotek na uwolnienie danych z bibliotecznych silosów i zwiększenie dzięki temu widoczności bibliotek w sieci. Ponadto przedstawił praktyczną kwestię wdrażania poszczególnych rozwiązań RDA w katalogu NUKAT.

Trzeci referat, *Big (meta)data – metadane jako źródło do badań w wielkiej skali*, wygłosił Piotr Malak (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego). Autor, wychodząc od definicji Big Data, zaprezentował m.in. kluczowe narzędzia do analizy wielkich zbiorów danych, sposoby analiz dotyczących m.in. typów publikacji czy skali współpracy naukowej, a także metody wizualizacji ich wyników. Omówił problemy pojawiające się podczas analizowania dużych zbiorów danych bibliotecznych (wynikające przede wszystkim z jakości metadanych i różnych form ich prezentacji).

Na zakończenie sesji głos zabrał przedstawiciel firmy MOL Sp. z o.o. Marcin Mystkowski. Jego referat *Cyberprzestrzeń: nowa przestrzeń, stare problemy* był poświęcony zagadnieniom przechowywania i migracji metadanych pomiędzy systemami bibliotecznymi, m.in. na przykładzie Książnicy Podlaskiej w Białymstoku.

Sesja trzecia, *Nowe technologie, nowe narzędzia, nowe media w bibliotekach*, rozpoczęła się od prezentacji Tomasza Sopyły (Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego) *Korzyści, wyzwania i problemy w zastosowaniu chmury publicznej w bibliotekach*. Autor podał definicję chmury obliczeniowej, jej typy i modele oraz przykłady zastosowania chmur obliczeniowych w bibliotekach publicznych. Ukazał korzyści, jakie wypływają z przyjęcia takiego rozwiązania (m.in. szybkie wdrożenie nowych usług dla użytkowników, ułatwienie administracji usługami, automatyczna aktualizacja oprogramowania, zabezpieczenie danych i możliwość ich odtworzenia po awarii), a także najważniejsze wyzwania i problemy z nim związane (m.in. zmiana mentalności kadry zarządzającej i użytkowników, integracja z „klasycznym” oprogramowaniem, skomplikowana kalkulacja kosztów, konieczność szkolenia personelu IT). Na zakończenie scharakteryzował kolejne kroki, jakie doprowadziły do wyboru oprogramowania Oracle Cloud w Bibliotece na Koszykowej.

Jakub Ruszała i Karolina Ruszała, reprezentujący firmę 11th Dimension, w prezentacji pt. *Wykorzystanie wirtualnej rzeczywistości w kulturze i sztuce* omówili narzędzia przeznaczone do VR (Virtual Reality, wirtualna rzeczywistość), ich wady i zalety, oraz podali przykłady wykorzystywania rzeczywistości wirtualnej w różnych instytucjach kul-

tury, m.in. poprzez digitalizację dzieł sztuki i zabytków, która skutkuje ułatwieniem odbiorcom dostępu do obiektów, prezentacją zniszczonych lub nieistniejących już dzieł, możliwością pokazania ich z innej perspektywy, dodaniem do znanego dzieła efektów wizualnych czy dźwiękowych, a nawet interakcją z prezentowanymi eksponatami. Prelegenci wymienili najważniejsze założenia towarzyszące decyzji wykorzystania VR w instytucjach kultury (komfort projekcji, organizacja procesu projekcji, wybór rekomendowanego rodzaju doświadczeń), a także najlepsze formy promocji (materiały audiowizualne, promocja w mediach społecznościowych, podtrzymywanie komunikacji z użytkownikami, tworzenie wydarzeń online).

Aneta Siwka w wystąpieniu pt. *Nowoczesność i innowacyjność w bibliotece* przedstawiła funkcjonowanie Centrum Innowacji PRZEJŚCIE – specjalnego oddziału Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu. Placówka w znacznej mierze nie przypomina typowej biblioteki. Organizowane są tu przede wszystkim warsztaty z VR, warsztaty komputerowe dla seniorów, kursy programowania (m.in. SQL, C++), obsługi drukarki 3D, warsztaty technologiczne łączące zagadnienia elektroniki i programowania. Prowadzony jest również piątkowy klub gamingowy, odbywają się wystawy we współpracy z różnymi instytucjami (m.in. Akademią Sztuk Pięknych czy wrocławskim hospicjum), koncerty i spotkania z młodymi innowatorami. Pracownicy Biblioteki przygotowują też gry mobilne na terenie miasta promujące czytelnictwo.

W ostatnim referacie w tej sesji, zatytułowanym *Biblioteka „pod ręką”*, Piotr Kurpiel (Sygnity Business Solutions S.A.) zaprezentował nowe możliwości multiwyszukiwarki Prolib Integro oraz związanej z nią aplikacji mobilnej mProlib. Funkcje aplikacji, które współczesnym użytkownikom, niemal w każdej sferze życia posługującym się smartfonami, ułatwiają korzystanie z systemu bibliotecznego, to m.in.: nawigacja fasetowa, pokazanie informacji o lokalizacji książki na regale, możliwość zamówienia kserokopii lub skanu, zintegrowanie z książko-matem, powiadomienia typu *push* lub sms, ustawienie przypomnień w kalendarzu.

Sesję czwartą, *E-państwo, e-kultura, e-nauka, e-biblioteka*, rozpoczęło wystąpienie Łukasza Kozaka (Biblioteka Narodowa w Warszawie) *Rozwój Polony w projekcie OMNIS*. Autor przedstawił rozwiązania wykorzystywane w bibliotece cyfrowej Polona (m.in. otwarte API), zwrócił też uwagę na skutki integracji Polony z Repozytorium Cyfrowym BN i Academicą w ramach projektu OMNIS: rozwój oferty dla bibliotek różnego typu, mający na celu doprowadzenie do powstania jednej centralnej biblioteki, do której może się przyłączyć każda biblioteka

posiadająca zbiory cyfrowe; możliwość udostępniania pojedynczych artykułów dostępnych w ramach OA; wizualizację obiektów w sieci semantycznej.

Do czego potrzebny jest NUKAT w życiu bibliotekarzy-praktyków? – na zawarte w tytule swego referatu pytanie udzieliła odpowiedzi Ewa Kobierska-Maciuszko (Centrum NUKAT, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), powołując się m.in. na liczby, które określają skalę wykorzystania centralnego katalogu (ponad 15 mln skopiowanych rekordów w 2017 r.), ofertę metodyczną i szkoleniową, współpracę z międzynarodowymi instytucjami (OCLC, VIAF, EURIG i RDA S.C.). Autorka scharakteryzowała relacje między katalogiem NUKAT a Biblioteką Narodową. Zwróciła uwagę na brak współpracy obu instytucji oraz przywołała kierowane przez biblioteki naukowe obawy dotyczące tego, czy e-usługa OMNIS zastąpi NUKAT. Przy tej okazji warto zwrócić uwagę na porównującą obie instytucje infografikę dostępną w prezentacji konferencyjnej: (http://www.sbp.pl/repository/dokumenty/2018/Konferencja/prezentacje/S4_12_Ewa_Kobierska-Maciuszko.pdf).

Tomasz Gruszkowski (Biblioteka Narodowa w Warszawie), pozostając w tematyce rozwiązań wprowadzonych przez Bibliotekę Narodową, wygłosił referat pt. *Patrimonium jako nowe otwarcie Biblioteki Narodowej i Biblioteki Jagiellońskiej* w odniesieniu do programu IFLA Global Vision. Autor podał informacje na temat współpracy Biblioteki Narodowej i Biblioteki Jagiellońskiej w zakresie digitalizacji łącznie ponad miliona obiektów (map, atlasów, czasopism, starodruków, rękopisów, książek, nut, grafik i rysunków, druków ulotnych) pochodzących m.in. z Narodowego Zasobu Bibliotecznego i udostępnienie ich w bibliotece cyfrowej POLONA.

W kończącej tę sesję prezentacji pt. *Polska Platforma Medyczna. Portal zarządzania wiedzą i potencjałem badawczym* Paweł Tarkowski (Warszawski Uniwersytet Medyczny) omówił organizację pracy nad tym projektem. Jego głównym celem jest stworzenie jednej platformy danych dla ośmiu współpracujących instytucji i umożliwienie ponownego wykorzystania tych danych przez inne systemy. Na Polskiej Platformie Medycznej mają być gromadzone informacje o monografiach, rozdziałach, artykułach z czasopism, patentach, rozprawach doktorskich, danych badawczych i innych dokumentach, informacje o projektach i grantach, wydarzeniach, oraz tworzone profile naukowców.

W drugim dniu konferencji, w sesji piątej, zatytułowanej *Biblioteki: integracja i współpraca*, jako pierwsza głos zabrała Małgorzata Jezierska (Biblioteka Narodowa w Warszawie), prezentując *Raport o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych w 2018 r. – biblioteki publiczne*

skomputeryzowane czy komputeryzujące się. W 2018 r. duży nacisk w badaniach położono na wykorzystywanie e-usług w bibliotekach – okazuje się, że 75,5% bibliotek publicznych w Polsce wykorzystuje w swojej działalności minimum jedną e-usługę. Są to m.in. katalogi online, zintegrowane systemy biblioteczne (z możliwością zamawiania, rezerwacji, prolongaty, z elektronicznymi powiadomieniami o terminie zwrotu), aplikacje dla urządzeń mobilnych (umożliwiające m.in. zapisanie się do biblioteki, logowanie się na koncie, tagowanie, dodawanie opinii, tworzenie własnych wirtualnych półek, płatności online z tytułu zamówionych skanów lub za przetrzymanie książki). Ponadto około 77% bibliotek publicznych ma własną stronę WWW. Dokonano również analizy różnego typu usług interaktywnych oferowanych przez biblioteki (formularze WWW wykorzystuje 15% bibliotek, komunikatory i czaty – 20% bibliotek, blogi – 17% bibliotek, profil w mediach społecznościowych – 53% bibliotek). Ponadto 30% bibliotek oferuje swoim użytkownikom dostęp online do zasobów licencjonowanych, a 10% do zasobów e-learningowych. Autorka omówiła również najczęściej występujące trudności związane z komputeryzacją bibliotek (m.in. szybkie zużywanie się infrastruktury, sprzętu i oprogramowania, czy czynniki ludzkie, takie jak brak odpowiednich szkoleń i odpowiedniego wsparcia informatycznego).

Izabela Ronkiewicz-Brańiel (Biblioteka Kraków) w prezentacji pt. *Integracja baz czytelniczych i bibliograficznych na przykładzie Biblioteki Kraków* omówiła działania związane z połączeniem miejskich bibliotek w Krakowie w ramach projektu „Kraków Miasto Literatury UNESCO”: stworzenie jednolitej zintegrowanej karty bibliotecznej (Krakowska Karta Czytelnika) oraz połączenie danych z dwóch systemów (PATRON i SOWA) i danych pochodzących z bibliografii regionalnej. Do tego celu wykorzystano oprogramowanie SOWA2SQL. Informacje na temat działalności placówek dostępne są na portalu krakowczyta.pl, na którym udostępniono m.in. multliwyszukiwarkę i blog, umożliwiając użytkownikom tworzenie indywidualnych kolekcji, prolongatę książek, ich zamówienia i rezerwacje.

Podobne przedsięwzięcie w Warszawie uczynił tematem Leszek Napiontek (Urząd m.st. Warszawy – Biuro Kultury) w referacie pt. *Program rozwoju bibliotek warszawskich*. Projekt ten, zaplanowany na lata 2017–2020, zakłada m.in. budowę katalogu centralnego (utworzenie multliwyszukiwarki, centralnej bazy czytelników, uzupełnienie systemu o interfejs API, integracja katalogu z portalem e-usług w Warszawie), stworzenie nowej identyfikacji wizualnej, podjęcie działań skierowanych do bibliotekarzy (m.in. wartościowanie stanowisk, wyrównanie

płac, opracowanie programu szkoleń, umocnienie współpracy, wprowadzenie książkomatów, organizowanie kampanii promocyjnych).

Sesję piątą zakończyły wystąpienia sponsorów. Jerzy Nowak (Techsoup Polska) w wystąpieniu pt. *Nowe technologie dla bibliotek* przedstawił ciekawą ofertę pomocy skierowanej do bibliotek w zakresie organizowania dostępu do oprogramowania, usług chmurowych, sprzętu itp. w ramach dotacji, zniżek czy darmowego dostępu. Natomiast Leszek Masadyński (Sokrates Software) wygłosił referat pt. *System SowaSQL z książkomatem*.

Podczas szóstej sesji konferencji, *Narzędzia i usługi informatyczne w działalności bibliotek*, pierwszy referat, pt. *Katalogi zbudowane z encji: wybrane przykłady*, wygłosił Wojciech Kowalewski (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie). Autor podał ciekawe dane statystyczne dotyczące wykorzystania internetu i urządzeń mobilnych, a także korzystania z książek i bibliotek przez użytkowników. Następnie przedstawił argumenty świadczące o konieczności ewolucji współczesnych katalogów bibliotecznych i sposobów prezentowania w nich danych katalogowych. Omawiając wdrażane zmiany, W. Kowalewski odniósł się przede wszystkim do konsekwencji wprowadzenia przez Bibliotekę Narodową Deskryptorów Biblioteki Narodowej (dalej: DBN). Zwrócił też uwagę na organizowane szkolenia oraz na to, jaki wpływ miały te zmiany na rozwój oprogramowania stosowanego w krakowskich bibliotekach.

W kolejnym wystąpieniu, pt. *Zmiany w bazach bibliograficznych w związku z wprowadzeniem Deskryptorów BN i dostosowanie struktur baz danych do nowego modelu*, Krystyna Kasprzyk (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie) na konkretnych przykładach omówiła proces przejścia z języka haseł przedmiotowych na DBN na przykładzie oprogramowania SOWA2SQL, wykorzystywanego podczas opracowywania Bibliografii Małopolski.

Trzeci prelegent ostatniej sesji, reprezentant Instytutu Książki w Krakowie Tomasz Cieślik w swojej prezentacji pt. *MAK+ w kontekście e-usługi OMNIS*, przedstawił dane statystyczne dotyczące korzystania z zasobów opracowywanych w programie MAK+. Następnie omówił zagadnienia ochrony danych osobowych w oprogramowaniu – zwłaszcza w odniesieniu do wprowadzenia RODO. Instytut Książki w 2018 r. zdecydował się na wdrożenie narzędzia Database Activity Monitoring (DAM) w celu ochrony danych na swoich serwerach. T. Cieślik zapowiedział również nową odsłonę portalu szukamksiązki.pl (m.in. zintegrowanie z portalem lubimyczytac.pl czy możliwość geolokalizacji najbliższej biblioteki).

Ostatnie wystąpienia były poświęcone zagadnieniom wolnego oprogramowania wykorzystywanego w bibliotekach. Mariusz Jarocki (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu) wygłosił referat pt. *Open Source w bibliotekach w kontekście 20-lecia istnienia inicjatywy – historia, stan obecny, perspektywy*, dotyczący kwestii wolnych oprogramowań wykorzystywanych w bibliotekach, czyli systemów bibliotecznych (Koha, EverGreen, BiblioteQ, SLIMS), oprogramowania dla bibliotek cyfrowych i repozytoriów (Dspace, Omeka, Eprints, Fedora Commons, Greenstone), a także systemów CMS (m.in. Wordpress, Joomla!, Drupal, Moodle i innych).

Referat pt. *Narzędzia Open Source w działalności bibliotek* zaprezentowała Małgorzata Żak (Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy), która na przykładzie projektu Wolskie Regionalia (<http://www.wolskieregionalia.waw.pl>) zapoznała słuchaczy z tematyką wykorzystania platformy OMEKA do tworzenia archiwów cyfrowych. Autorka podsumowała zalety i zakres prac, jakie musieli wykonać pracownicy biblioteki, tworząc repozytorium. Omówiła praktyczne rozwiązania oraz wskazała na niedociągnięcia systemu.

Ostatni prelegent, Ryszard Drózdź (Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego), w wystąpieniu pt. *Narzędzia Open Source w działalności bibliotek* przedstawił funkcjonowanie zintegrowanego systemu bibliotecznego Koha oraz wyszukiwarki zasobów VuFind, której celem jest umożliwienie użytkownikom przeszukiwania i przeglądania wszystkich zasobów biblioteki przez zastąpienie tradycyjnego OPAC.

Większość prelegentów zgodziła się udostępnić publicznie swoje prezentacje. Można je pobrać ze strony konferencji: http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/program?konferencja_id=20459 (15.02.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 19 lutego 2019 r.

Hanna Kościuch

Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

e-mail: hfk@wp.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-1899-5814>

Jolanta Źochowska

Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

e-mail: j.kudrawiec@uwb.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-0084-0953>

Konferencja jubileuszowa „Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej. Przeszłość – terażniejszość – przyszłość” z okazji pięćdziesięciolecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia (Białystok, 15–16 listopada 2018 r.)

Od 2007 r. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (dalej: BU) organizuje cykliczne konferencje naukowe dotyczące najistotniejszych, najbardziej aktualnych zagadnień polskiego bibliotekarstwa. Inspiracją do zorganizowania kolejnego wydarzenia w 2018 r. stał się jubileusz pięćdziesięciolecia Biblioteki, która rozpoczęła działalność 1 października 1968 r. wraz z utworzeniem Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, w 1997 r. stała się biblioteką samodzielnej uczelni – Uniwersytetu w Białymstoku (dalej: UwB), a trzy lata później przyjęła za patrona Jerzego Giedroycia, twórcę Instytutu Literackiego w Paryżu.

Od momentu powstania księgozbiór Biblioteki był rozbudowywany, poszerzano jej zakres usług, mierząc się ze stawianymi przed bibliotekarstwem akademickim wyzwaniem. Wielokrotnie zmieniały się jej siedziby, obecnie również planowane jest przeniesienie do nowego budynku, specjalnie zaprojektowanego na potrzeby placówki.

W dniach 15–16 listopada 2018 r. w Białymstoku odbyła się konferencja jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia Biblioteki pod hasłem „Biblioteki Podlasia i Polski północno-wschodniej. Przeszłość – terażniejszość – przyszłość”. Patronat nad wydarzeniem objął EBIB.

Pierwszym punktem dwudniowego spotkania była uroczystość w klimatycznej restauracji Kawelin, znajdującej się w sercu miasta, obok jednego z budynków Biblioteki Uniwersyteckiej.

Dyrektor BU Piotr Chomik serdecznie powitał licznie przybyłych gości, m.in. wóldarzy miasta i regionu, przedstawiciele instytucji edukacji i kultury, z którymi BU współpracuje jako koordynator w ramach Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej i Podlaskiego Forum Bibliotekarzy, oraz mediów. Podziękował za obecność uczestnikom reprezentującym różne ośrodki akademickie (m.in.: Warszawę, Kraków, Łódź, Lublin, Olsztyn i Białystok), obecnym i emerytowanym pracownikom Biblioteki Uniwersyteckiej oraz przedstawicielom firm i instytucji, którzy swoimi wystąpieniami i wsparciem finansowym przyczynili się do wzbogacenia programu spotkania (H+H Software GmbH, Aleph Polska, EBSCO, C.H.Beck, PWN).

P. Chomik przypomniał najważniejsze fakty z historii Biblioteki Uniwersyteckiej. Mówił m.in. o rozwoju kadry, zbiorów bibliotecznych, ale też o wyzwaniach, jakie stoją przed placówką w związku z rozwojem nowych technologii i zmieniającymi się potrzebami użytkowników. Wspominając poprzednie siedziby BU, wyraził nadzieję, że szybko uda się zbudować nowy gmach w kampusie uniwersyteckim. Zaznaczył również, że pomimo wszystkich elektronicznych udogodnień i „uwirtualnienia” wielu bibliotecznych usług najważniejsi w bibliotece pozostają bibliotekarze, którzy od pół wieku tworzą to niesłychanie ważne dla czytelników literatury naukowej miejsce. Serdecznie podziękował byłym i obecnym pracownikom Biblioteki za dobrą pracę, zaangażowanie i pasję.

Następnie głos zabrał Prorektor ds. Kształcenia Uniwersytetu w Białymstoku Wojciech Śleszyński. Wyraził przekonanie, że działalność i osiągnięcia Biblioteki Uniwersyteckiej, stanowiącej niezbędny warsztat w działalności naukowej i dydaktycznej, w sposób trwały wpisują się w dorobek Uczelni, zaś rola księżnicy dla miasta i regionu, jako znaczącego centrum informacji naukowej, jest niezaprzeczalna.

O pracy bibliotekarzy, ich ogromnym zaangażowaniu i dobrej współpracy Biblioteki z wydziałami mówili m.in.: Dziekan Wydziału Historyczno-Socjologicznego Joanna Sadowska, Prodziekan ds. Studentckich Wydziału Biologiczno-Chemicznego Elżbieta Wołyniec, Dyrektor Instytutu Chemii Krzysztof Winkler, Dyrektor Instytutu Biologii

Elżbieta Jekatierynczuk-Rudczyk. Za wzorowe uznali wzajemne kontakty dyrektorzy białoruskich bibliotek uniwersyteckich z Baranowicz, Grodna i Mińska, współpracujący z BU m.in. w ramach Bibliotek Sieci Uniwersytetów Pogranicza: Liliâ Gorbunova (Biblioteka Baranovičskogo gosudarstvennogo universiteta), Nikolaj Grin'ko (Naučnaâ biblioteka Grodnenskogo gosudarstvennogo universiteta imeni Ânki Kupaly) i Vladimir Kulaženko (Fundamental'naâ biblioteka Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta). Wielką życzliwością nacechowane były wypowiedzi Piotra Niczyporuka z Wydziału Prawa, Józefa Maroszka z Instytutu Historii i Nauk Politycznych, Dyrektor Biblioteki Politechniki Białostockiej Marii Czyżewskiej i byłej Dyrektor BU Elwiry Śliwińskiej.

Po okolicznościowych przemówieniach rozpoczęła się część merytoryczna konferencji. W ciągu dwóch dni zaprezentowano 16 wystąpień zgrupowanych w pięciu sesjach.

Zamierzeniem autorów – pracowników różnych typów bibliotek (głównie uczelnianych) oraz pracowników naukowych szkół wyższych – była analiza przeszłości i terażniejszości bibliotekarstwa oraz próba diagnozy przyszłości bibliotek w ogóle, a w szczególności bibliotek Podlasia i Polski północno-wschodniej. Celem organizatorów było także zarysowanie nadchodzących zmian, których zapowiedzi widoczne są już teraz, oraz poszukanie odpowiedzi na pytanie, jak się do nich dostosować.

Konferencja jubileuszowa koncentrowała się wokół następujących zagadnień:

- historia bibliotek;
- przyszłość bibliotek i bibliotekarzy w świetle uregulowań prawnych;
- biblioteki wobec zmieniających się oczekiwań użytkowników;
- zmiany w architekturze bibliotecznej a nowe budynki bibliotek;
- rewolucja cyfrowa i jej skutki;
- otwarta nauka, kultura i edukacja.

W sesji pierwszej, moderowanej przez Jadwigę Sadowską (UwB), przedstawiono cztery referaty.

Violetta Perzyńska (Biblioteka Główna im. Jędrzeja Śniadeckiego Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie) w opracowaniu *Biblioteki i bibliotekarze w świetle zmian prawnych* omówiła miejsce i rolę biblioteki w obliczu polskich regulacji prawnych w latach 2013–2018. Odnosząc się do omawianej problematyki, dokonała obszernego przeglądu piśmiennictwa i przywołała opinie autorytetów najtrafniej opisujące stan obecny oraz przyszłość bibliotek. W podsumowaniu podkreśliła, że każdy z aktów prawnych przyczynił się

do degradacji zawodu bibliotekarza, utrudnienia awansu zawodowego i pauperyzacji bibliotek szkół wyższych.

Bogumiła Konieczny-Rozenfeld (Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie) w wystąpieniu *Nie takie RODO straszne. Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony danych osobowych w bibliotece* omówiła nowe przepisy w zakresie ochrony danych osobowych (tzw. RODO), obowiązujące od 25 maja 2018 r., będące ogromnym wyzwaniem dla wszystkich podmiotów, które przetwarzają dane osobowe. Przedstawiła działania, jakie biblioteki powinny wdrożyć, zabezpieczając dane osób fizycznych (czytelników, użytkowników, pracowników oraz firm współpracujących z biblioteką): minimalizowanie posiadania danych osobowych; stosowanie umów powierzenia danych osobowych; nadawanie upoważnień do przetwarzania danych osobowych; zwiększanie świadomości pracowników poprzez organizowanie szkoleń. Autorka poddała szczegółowej analizie pojęcie danych osobowych oraz interpretację przepisów dotyczących ochrony wizerunku. Przedstawiła rejestr podlegających karom finansowym przewinień za naruszanie ochrony danych osobowych, a także kwestie budzące najwięcej pytań i wątpliwości związanych z wprowadzeniem RODO w bibliotekach.

Z apelem do uczestników konferencji wystąpił Henryk Hollender (Biblioteka Uczelni Łazarzkiego w Warszawie) w referacie *Przywróćmy bibliotekoznawstwo porównawcze*. Podkreślił, że porównania bibliotek, prowadzonego pod szyldem bibliotekoznawstwa porównawczego, dotyczącego nurtu badawczego i dydaktycznego (czasem również i międzynarodowego), dokonuje się w Polsce bardzo rzadko. Zwrócił uwagę, że bibliotekarze polscy przejawiają niewielką aktywność międzynarodową, ograniczając się do technologii informacyjnej, a pomijając kwestie kultury organizacyjnej. Tymczasem porównanie bibliotek może prowadzić do ujednolicania stosowanych rozwiązań lub przeciwnie, do pogłębiania różnic dla osiągnięcia pierwszeństwa, przewagi czy oryginalności. Niemniej jednak powinno ono pomagać w krytycznej ocenie własnych osiągnięć, w doborze źródeł inspiracji, stanowić przestrożę przed podejmowaniem niekorzystnych decyzji. Prelegent powołał się na autorów prowadzących badania porównawcze i wskazał obszary wymagające pracy badawczej.

Beata Gamrowska i Tomasz Piestrzyński (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) w referacie *Badanie satysfakcji użytkowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego* przeprowadzili pilotażowe badania metodą CSI (Customer Satisfaction Index). Analizę wyników przedstawili na podstawie wyliczonego wskaźnika satysfakcji. Zaprezentowali przykładową mapę jakości, zawierającą informacje o tym, które aspekty warto do-

skonalić, które mogą pozostać niezmienione, a którym można poświęcić mniej uwagi niż dotychczas.

Sesję drugą, moderowaną przez P. Chomika, rozpoczął Adam Czesław Dobroński (UwB) wystąpieniem pt. *Biblioteka miejska w Ostrowi Mazowieckiej. Uwarunkowania powstania i działalności do początku lat 30. XX w.* Prelegent skoncentrował się na okolicznościach powstania placówki. Podkreślił fakt zaangażowania władz lokalnych, które uznały bibliotekę za prestiżową dla miasta, oddając jej w użytkowanie najlepsze pokoje w ratuszu – budynku uważanym za najpiękniejszy w całym województwie spośród obiektów zbudowanych po 1918 r. – i wykazując szczególne starania o pozyskanie księgozbioru. Omówił również istotne kwestie bibliotek ostrowskich (miasta i powiatu) na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych ubiegłego stulecia.

Anna Krawczuk (Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku; dalej: CEN) w wystąpieniu *Biblioteka Pedagogiczna w Białymstoku – historia i współczesność* przybliżyła niemal stuletnią historię bibliotek pedagogicznych – specjalistycznych placówek stanowiących istotny element polskiego systemu oświatowego. Przedstawiła najważniejsze momenty z historii Biblioteki Pedagogicznej CEN w Białymstoku oraz działania aktualnie podejmowane przez placówkę w zakresie wspierania pracy instytucji oświatowych, nauczycieli, studentów, uczniów i wszystkich osób pragnących podnosić swoje kwalifikacje w procesie samokształcenia.

O wpływie technologii cyfrowych na działalność instytucji kultury mówił Patryk Suchodolski (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku). W wystąpieniu *Digitalizacja a popularyzacja i zabezpieczenie zbiorów Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego* przedstawił skutki informatyzacji w kontekście udostępniania, popularyzacji i zabezpieczenia zbiorów swej macierzystej placówki poprzez poddanie ich digitalizacji. Zwrócił uwagę na wykorzystanie środków finansowych Unii Europejskiej, które pozwoliły na renowację najcenniejszych, a zarazem najbardziej zniszczonych druków znajdujących się w kolekcji Książnicy Podlaskiej oraz zapewnienie właściwych warunków przechowywania. Podkreślił rolę współpracy z innymi instytucjami kultury, regionalnymi i zagranicznymi.

Wirtualną wycieczkę pod hasłem *Biblioteka w pałacu* zorganizował Wojciech Więcko (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku). W prezentacji pod tym samym tytułem ukazał, w jaki sposób w najstarszej bibliotece uczelnianej w Białymstoku harmonijnie łączy się tradycję z nowoczesnością – stylowo urządzone wnętrza osiemna-

stowiecznego Pałacu Branickich współgrają ze zdigitalizowanymi zbiorami i z komputerami z dostępem do specjalistycznych baz naukowych. Omówił zasoby współtworzonej przez tę księżnicę Polskiej Platformy Medycznej – portalu zarządzania wiedzą i potencjałem badawczym, zapewniającym otwarty dostęp do zasobów nauki, łączącym w jednym miejscu wiele rodzajów informacji.

Na trzecią sesję złożyły się trzy referaty. Anna Starek i Magdalena Piech (Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie) w wystąpieniu pt. *Biblioteka – centrum edukacyjne czy miejsce spotkań. Hybryda przestrzeni w bibliotekach akademickich* zaprezentowały ofertę współczesnej zmodernizowanej biblioteki akademickiej, realizującej usługi biblioteczno-informacyjne i odgrywającej rolę centrum edukacyjnego, którego zadaniem jest poszerzanie kompetencji informacyjnych użytkowników. Ponadto może ona stanowić miejsce spotkań użytkowników ze światem nauki i kultury oraz sprzyjać kontaktom towarzyskim.

Temat wykorzystania przestrzeni bibliotecznej w działalności biblioteki kontynuował Marcin Pędich w referacie *Analiza organizacji przestrzennej biblioteki z punktu widzenia kultury organizacyjnej na przykładzie gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia i Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego*. Prelegent dokonał wnikliwej analizy organizacji przestrzennej biblioteki w zakresie kultury organizacyjnej na przykładzie budynku, w którym w latach 2005–2015 funkcjonowała Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia, i który w wyniku czynników niezależnych od bibliotekarzy stał się siedzibą Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. Obie biblioteki wykorzystały nowoczesny, świetnie zlokalizowany gmach w nieco odmienny sposób. Wystąpienie wywołało interesującą dyskusję, zważywszy że większość słuchaczy stanowili pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej, którzy mieli wpływ na aranżację przestrzeni już na etapie jego projektowania i dobrze wspominają pracę w tym obiekcie.

Podobnej tematyki dotyczył referat Ewy Witkowskiej i Wiesława Wróbla (Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku) pt. *Nowy budynek Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia – od założeń do projektu*. Prelegenci przedstawili proces powstawania projektu architektonicznego nowej siedziby Biblioteki. Zgodnie z ogólnoswiatowymi trendami w jego tworzeniu uczestniczyli także bibliotekarze. Powołano zespół współpracujący z architektami, który zbadał potrzeby użytkowników oraz poszczególnych oddziałów, wykorzystując wiedzę na temat aktualnych kierunków w rozwoju budownictwa bibliotecznego. Dokonano próby oceny, na ile udało się uwzględnić pierwotne założenia w projekcie finalnym. Wystąpienie uzupełniła interesująca

prezentacja nowego gmachu, stylistycznie nawiązującego do istniejących już w kampusie czterech budynków wydziałowych skupionych wokół Placu Syntezy Nauk, i wtapiającego się w leśny krajobraz.

Wszystkie wystąpienia tej sesji wywołały żywą dyskusję, którą sprawnie moderował H. Hollender.

Wieczorem odbyła się uroczysta kolacja. Uświetnił ją występ zespołu Stebło prezentującego folklor mniejszości narodowych zamieszkujących Podlasie.

Obrazy drugiego dnia konferencji odbywały się na terenie oddanego do użytku w 2014 r., imponującego kampusu Uniwersytetu w Białymstoku.

Hasło tej części konferencji, „Zaprojektuj otwartość”, nawiązywało do Międzynarodowego Tygodnia Otwartej Nauki.

W tematykę otwartości zasobów wprowadziła uczestników Katarzyna Sztop-Rutkowska z Uniwersytetu w Białymstoku, Prezes Zarządu Fundacji Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”.

W sesji czwartej, moderowanej przez Agnieszkę Gałęcką-Golec, przedstawiono dwa referaty. K. Sztop-Rutkowska w wystąpieniu *Projektowanie otwartości – wyzwanie nie tylko dla nauki* przybliżyła politykę otwartości jako element nowej kultury w kontekście zarządzania miastem, edukacji czy rozwoju gospodarczego. Podaje ciekawe przykłady z Polski i innych krajów, m.in. z Wielkiej Brytanii i ze Stanów Zjednoczonych, gdzie udostępnianie danych w wielu instytucjach i na wielu szczeblach jest działaniem zamierzonym i celowym, przynoszącym społeczeństwu ogromne korzyści. W podsumowaniu prelegentka podkreśliła, że projektowanie otwartości w różnych dziedzinach życia niesie ze sobą ogromny potencjał zmiany społecznej, prowadzi do innowacyjnych sposobów rozwiązywania problemów oraz angażuje obywateli w podejmowanie decyzji na poziomie lokalnym, regionalnym czy krajowym.

Leszek Szafranski (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie) w referacie pt. *Rola repozytoriów instytucjonalnych w zmieniającym się środowisku komunikacji naukowej i działalności bibliotek akademickich* omówił dynamiczny rozwój repozytoriów naukowych zarówno w Polsce, jak i na świecie. Repozytoria stanowią zespół usług obejmujących informowanie i udostępnianie pełnych tekstów naukowych, coraz częściej także pomoc związaną z obiegiem informacji naukowej, czasem również prowadzenie działalności wydawniczej, gromadzenie danych statystycznych i raportowanie wszelkich przejawów działalności naukowej. Autor przybliżył kierunki rozwoju repozytoriów instytucjonalnych i na podstawie przeprowadzonych wywiadów, analizy stron internetowych repozytoriów

i wybranej literatury porównał ich funkcje. Ponadto zwrócił uwagę na wykorzystanie mediów społecznościowych w promowaniu repozytoriów instytucjonalnych.

Sesję piątą, w której kontynuowano tematykę otwartej nauki, moderowała K. Sztop-Rutkowska. Jako pierwszy wystąpił Krzysztof Siewicz (Fundacja Nowoczesna Polska) z referatem *Legalne udostępnianie tekstów naukowych w sieci – co autor wiedzieć powinien*. Odnosił się w nim do podstawowych kwestii związanych z prawem autorskim i odpowiadał na pytania dotyczące współpracy przy publikacjach naukowych, formułowania umów wydawniczych oraz wolnych i otwartych licencji.

Temat otwartości z perspektywy ekonomicznej podjęła Ewa Gruszewska (Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku). W wystąpieniu *Otwarta nauka. Realność czy fikcja* podkreśliła, że otwarcie nauki staje się kluczową kwestią w rozwoju współczesnej gospodarki. Zdaniem prelegentki rozwój otwartego dostępu i wzrost jego znaczenia dla nauki byłyby wzmocnione, gdyby państwo wspomogło działania w tym zakresie, m.in. poprzez opracowanie spójnej polityki i strategii rozwoju, programy wsparcia jednostek naukowych i uczelni. Wskazała również możliwości wykorzystania wzorców z innych krajów.

Wystąpienie zamykające sesję, zatytułowane *Otwarty dostęp w systemie komunikacji naukowej uniwersytetów Białorusi*, przedstawili N. Grin'ko oraz V. Kulażenko. Prelegenci scharakteryzowali system szkolnictwa wyższego w Białorusi oraz podali, jakie miejsca w międzynarodowych rankingach zajmują uczelnie tego kraju. Przybliżyli specyfikę ruchu otwartej nauki w białoruskich uczelniach oraz rolę bibliotek w zapewnianiu wsparcia informacyjnego w badaniach naukowych i procesie kształcenia. Uzasadnili konieczność publikowania osiągnięć naukowych w repozytoriach.

Na zakończenie konferencji P. Chomik, Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, podsumował dwudniowe obrady. Podziękował zebranych za interesujące wystąpienia i dyskusje.

Referaty wygłoszone podczas konferencji, a także wnioski płynące z dyskusji wskazują na to, że pracownicy bibliotek żywo reagują na zmiany dokonujące się w ich otoczeniu, potrafią przewidzieć i zaspokoić potrzeby osób korzystających z oferty tych instytucji.

Podkreślano rolę biblioteki w upowszechnianiu i pomnażaniu osiągnięć nauki i kultury, m.in. przez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych, zwłaszcza zasobów cyfrowych w otwartym dostępie. Rozwój nowych technologii informacyjnych, różnorodność i wielość źródeł informacji obligują bibliotekarzy do stałego

doskonalenia, udziału w konferencjach, szkoleniach i warsztatach, do coraz większego zaangażowania w zakresie pozyskiwania i promocji zasobów. Niezbędne staje się pogłębione współdziałanie z jednostkami uczelni w zakresie parametryzacji, wspieranie rozwoju nauki oraz korzystniejsza niż dotychczas współpraca bibliotek na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

Zamiarem organizatorów była również próba znalezienia charakterystycznych, wynikających chociażby z historii i położenia geograficznego cech bibliotek Podlasia. Na podstawie wystąpień można stwierdzić, że szczególną uwagę przywiązuje się w nich do gromadzenia i popularyzowania wydawnictw mniejszości narodowych oraz literatury dotyczącej wielokulturowości regionu. Zarówno Podlaska Biblioteka Cyfrowa, jak i Podlaskie Forum Bibliotekarzy to płaszczyzny świadczące o dobrej współpracy podlaskich bibliotek.

Konferencja przyniosła wymierny plon naukowy – materiały konferencyjne ukażą się w formie elektronicznej, w postaci recenzowanej publikacji udostępnionej w Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku. Organizatorzy spodziewają się, że będą one przydatne nie tylko pracownikom naukowym czy ośrodkom kształcenia akademickiego bibliotekarzy i informatologów w całej Polsce, ale także wszystkim tym, którym losy bibliotek nie są obojętne.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 19 marca 2019 r.

Magdalena Kokosińska

Centrum Informacyjno-Biblioteczne

Uniwersytet Medyczny w Łodzi

e-mail: magdalena.kokosinska@umed.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-8807-2337>

Konferencja z cyklu „Fenomenalna Biblioteka” – „Express Yourself” (Łódź, 19–20 listopada 2018 r.)

Konferencja „Fenomenalna Biblioteka” została zapoczątkowana w 2016 r. i pomyślana jako „cykl spotkań dla bibliotekarzy ceniących wszechstronny rozwój i wysoką jakość” (O konferencji). W 2018 r. zorganizowano drugą edycję pod hasłem „Express Yourself”, które nawiązywało do kreatywności, rozwoju osobistego i zawodowego, a także realizacji własnych pomysłów. Wystąpienia i warsztaty dotyczyły autoprezentacji, samokształcenia, rozwoju, rywalizacji, komunikacji oraz różnych sposobów wyrażania siebie, swoich talentów i osobowości. Organizatorami przedsięwzięcia były: Fundacja Normalne Miasto – Fenomen oraz Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, w którego siedzibie prowadzono spotkania i warsztaty.

Podczas bloków porannych uczestnicy mogli wziąć udział w jednym z czterech warsztatów:

- „Hydrozagadka. O grach i grywalizacji w bibliotece” (prowadzenie: Karol Baranowski, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie) – tematem przewodnim warsztatów były gry w bibliotece, możliwości ich włączenia w jej codzienne funkcjonowanie, tak aby przyciągnąć nowych użytkowników.
- „Poszukiwany, poszukiwana. Twórcze warsztaty z copywritingu i rysunku” (prowadzenie: Beata Gamrowska, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) – warsztaty, na których uczestnicy uczyli się, jak tworzyć chwytliwe hasła, a następnie wypisywali je na płóciennych torbach, uzupełniając rysunkami.

- „Kingsajz. Porządny trening kreatywności” (prowadzenie: Agata Janowska, Uniwersytet Medyczny w Łodzi) – uczestnicy warsztatów uczyli się, czym jest kreatywność i jak ją wykorzystać w swojej pracy i nie tylko.
- „Co mi zrobisz, jak mnie złapiesz? Aktywne warsztaty z autoprezentacji” (prowadzenie: Toastmasters Łódź) – warsztaty, na których ćwiczone umiejętności publicznych wystąpień i poznawano zasady dobrej autoprezentacji.

Każdy z uczestników mógł wybrać dwa warsztaty i zdecydowana większość osób skorzystała z tej możliwości. Ankiety ewaluacyjne wykazały, że wszystkie cztery szkolenia spotkały się z dużym zainteresowaniem i zostały wysoko ocenione przez ich uczestników. Dzięki temu, że warsztaty stanowiły pierwszą część konferencji, uczestnicy mieli szansę wziąć udział w mniej formalnych spotkaniach i poznać się jeszcze przed jej oficjalnym otwarciem, które nastąpiło pierwszego dnia po południu.

Wszystkich obecnych przywitani organizatorzy: Paulina Milewska i Aleksandra Marciniak z Fundacji Normalne Miasto – Fenomen oraz Witold Kozakiewicz, dyrektor Centrum Informacyjno-Bibliotecznego. Głos zabrał również K. Baranowski, który zaprosił obecnych do wzięcia udziału w grywalizacji trwającej podczas całego spotkania.

Wydarzenie urozmaicały motywy filmowe Łodzi. Organizatorki i prowadzący konferencję Paweł Pioterek (Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu) siedzieli na specjalnych filmowych krzesłach, a przed wystąpieniem każdego z prelegentów wyświetlano fragment polskiego filmu o tematyce zbliżonej do treści referatu. Pierwszy referat wygłosiła dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie Anna Wołodko, skupiając się na tematyce funduszy w bibliotekach – jak je zdobywać, jakimi źródłami finansowania warto się zainteresować, jak prowadzić działalność fundraisingową. W wystąpieniu powołała się na swoje doświadczenia – przez wiele lat jej zadaniem było właśnie pozyskiwanie środków zewnętrznych dla BUW. Po przerwie kawowej referat wygłosił Roman Wojciechowski z Sopotki. Autor zastanawiał się nad istotą biblioteki i jej różnymi modelami realizowanymi w Polsce i na świecie. Magda Miller, właścicielka firmy szkoleniowej „Otwarty Umysł”, przedstawiła referat, w którym skupiła się na różnych modelach i sposobach komunikacji, wynikających z typów osobowości. Zwróciła uwagę na to, jak działają i komunikują się poszczególne typy osobowości oraz jakie prawdopodobieństwo konfliktów istnieje między nimi. Ponadto omówiła sposoby na bardziej efektywną komunikację mimo istniejących różnic.

Na zakończenie pierwszego dnia konferencji uczestnicy wzięli udział w kolacji.

W drugim dniu konferencji również odbyły się poranne warsztaty. Następnie wystąpił Witold Kozakiewicz (CIB) z referatem, w którym zaprezentował swój punkt widzenia na zmieniającą się sytuację bibliotek w Polsce. Po przerwie kawowej głos zabrała Agnieszka Borkiewicz (Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Jarocin), która przybliżyła działalność rodzimej biblioteki, daleko wykraczającą poza zwykłe wypożyczanie książek.

Na zakończenie konferencji K. Baranowski rozwiązał konkurs-grę i wręczył nagrody zwycięzcom. Konferencję zamknęli P. Milewska, A. Marciniak oraz P. Pioterek, dziękując uczestnikom, darczyńcom i wolontariuszom, których pomoc w organizacji przedsięwzięcia była niezwykle istotna.

Literatura

O konferencji. Pobrane z: <https://fenomenalna.org/o-konferencji> (8.03.2019).

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 11 marca 2019 r.

Martyna Król

Koło Naukowe Infologów
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: martynakr1996@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0001-7572-1759>

Katarzyna Szmidt

Koło Naukowe Infologów
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: kasiaszmidt@interia.eu
 <https://orcid.org/0000-0002-4963-8107>

XII Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej” (Katowice, 20 listopada 2018 r.)

20 listopada 2018 r. w Katowicach odbyła się XII Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców, zatytułowana „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej”. Spotkanie zostało zorganizowane przez Koło Naukowe Infologów działające przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Swoje referaty przedstawili studenci i doktoranci uczelni w Katowicach i Toruniu, bibliotekarze bibliotek publicznych i powiatowych z Pszczyny i Wałbrzycha, bibliotek uczelnianych z Wrocławia, bibliotek szkolnych i pedagogicznych z Częstochowy, Katowic i Sosnowca, a także pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Katowicach oraz Stowarzyszenia Wspierania Organizacji Pozarządowych MOST.

Obrady podzielono na cztery bloki tematyczne. Sesja pierwsza dotyczyła roli instytucji w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej. W sesji drugiej prelegenci wygłosili referaty na temat czytelników i kultury czytelniczej. Sesję trzecią poświęcono kontekstom i prognozom rozwoju przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej, a sesję czwartą – zagadnieniom związanym z użytkownikami w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej. Obrady prowadził Karol Makles, wicedyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki.

Konferencję rozpoczęły Agata Arkabus i Anna Płusa (Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie), wygłaszając referat pt. *W praktyce i teorii, czyli działalność współczesnej biblioteki pedagogicznej*. W części teoretycznej autorki podały definicje i wymienili zadania bibliotek pedagogicznych, skupiając się na prawnych aspektach ich działalności. Scharakteryzowały zróżnicowaną strukturę placówek, użytkowników oraz współpracę księżnic z innymi instytucjami. W części praktycznej omówiły zasoby swej macierzystej placówki, cykle prowadzonych zajęć, takich jak: szkolenia, warsztaty, konferencje, zajęcia biblioterapeutyczne czy konkursy.

Nowoczesna biblioteka szkolna w świetle kwartalnika „Biblioteka – Centrum Informacji” za lata 2008–2017 to temat wystąpienia Anny Marcol (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach). Prelegentka przybliżyła cel powstania czasopisma i jego redakcji oraz przedstawiła działy kwartalnika i tematykę artykułów. Przechodząc do głównego zagadnienia, ukazała kreowany na łamach czasopisma wizerunek biblioteki szkolnej.

Ewa Pała (Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie) w wystąpieniu pt. *„Różne oblicza literatury młodzieżowej” – cykl lekcji bibliotecznych jako przykład dobrych praktyk i korelacji w pracy z młodym użytkownikiem* omówiła swój autorski cykl lekcji bibliotecznych, przeprowadzony w macierzystej bibliotece, przeznaczony dla uczniów klas IV–VIII szkoły podstawowej oraz klas gimnazjalnych. Autorka przybliżyła formy pracy z młodzieżą na podstawie ich wyborów lekturowych.

Referat pt. *Dolnośląski Festiwal Nauki jako przykład popularyzacji wiedzy wśród dzieci i młodzieży – działania w środowisku Biblioteki Politechniki Wrocławskiej* przygotowały Anna Stach-Siegieńczuk (Dział Usług Informacyjnych, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej) oraz Katarzyna Machcińska (Laboratorium Metod Naukometrycznych, Dział Informatyki i Zasobów Elektronicznych, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej). Po przedstawieniu historii i idei Festiwalów Nauki w Europie i Polsce autorki przeszły do omówienia Dolnośląskie-

go Festiwalu Nauki. Przybliżyły inicjatywy przygotowane na Festiwal przez Bibliotekę Politechniki Śląskiej oraz zasady organizowania imprez festiwalowych, założenia, cele i efekty.

Sesję drugą otworzyła Iwona Müller (Biblioteka Zespołu Szkół Handlowych im. Bolesława Prusa w Katowicach, doradca metodyczny ds. bibliotek szkolnych w Katowicach), prezentując referat pt. *Gry i zabawy jako forma rozwijania czytelnictwa*. Na przykładzie inicjatyw organizowanych przez uczniów Zespołu Szkół Handlowych im. Bolesława Prusa w Katowicach prelegentka omówiła wpływ gier i zabaw na rozwój młodego czytelnika. Przedstawiła przykładowe atrakcje dla dzieci, których motywem przewodnim była literatura. Podała zasady organizowania gier i zabaw oraz scharakteryzowała materiały potrzebne do ich wykonania.

Iwona Bany (Filia nr 5 z Oddziałem Dziecięcym, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna „Biblioteka pod Atlantami” w Wałbrzychu) przygotowała wystąpienie pt. *Filia nr 5 z Oddziałem Dziecięcym Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej „Biblioteki pod Atlantami” w Wałbrzychu – historia, projekt „Piątka na piątkę”*, w którym przedstawiła historię i specyfikę biblioteki sobięcińskiej. Opisała wnętrze wypożyczalni dla dzieci i ofertę dla dzieci i dorosłych. Omówiła imprezy organizowane przez Bibliotekę, a także projekt „Piątka na piątkę”, na który złożyły się m.in.: cykl spotkań autorskich dla dzieci, młodzieży i dorosłych, warsztaty, turniej gier rodzinnych, spotkania o charakterze regionalnym i impreza plenerowa.

Rita Dziuba (Dział Udostępniania i Magazynowania Zbiorów, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej) wystąpiła z referatem pt. *Beletrystyczne zainteresowania czytelników Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*. Autorka wprowadziła słuchaczy w zagadnienia gromadzonego księgozbioru, przedstawiła rankingi użytkowników korzystających z Wypożyczalni Beletrystycznej, dotyczące wypożyczeń gazet i czasopism, najpopularniejszych działów tematycznych i autorów oraz najczęściej czytanych książek drukowanych. Zanalizowała zainteresowania czytelnicze różnych grup użytkowników Wypożyczalni Beletrystycznej. Zwróciła uwagę na platformę Legimi jako nową możliwość wypożyczeń oferowaną przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej oraz podała statystyki wypożyczeń ebooków i audiobooków.

W wystąpieniu pt. *Czytelnictwo uczniów szkół podstawowych: wyniki badań przeprowadzonych wśród uczniów klas szóstych* Karolina Żuk (studentka I2 roku informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Koło Naukowe Infologów, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) na podstawie ankiety przeprowa-

dzanej w dziesięciu szkołach podstawowych w Będzinie omówiła stan czytelnictwa wśród dzieci, wybory i tendencje lekturowe, kompetencje czytelnicze i źródła pozyskiwania książek.

Sesję trzecią rozpoczęło wystąpienie Wojciecha Świechowskiego (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach), który w referacie pt. *Problematyka wypalenia zawodowego w kontekście wykazywanej agresji i poziomu stresu w środowisku zawodowym pracowników bibliotek. Rozprawa teoretyczna i badania własne*, zaprezentował wyniki badań w zakresie psychologicznych obciążeń, wpływających na zachowania pracowników bibliotek. Podzielił pracowników bibliotek na dwie grupy, w zależności od specyfikacji zatrudnienia. Do pierwszej zaliczył bibliotekarzy praktyków posiadających wykształcenie wyższe w tym zawodzie, zaś do drugiej – bibliotekarzy nieposiadających takiego wykształcenia. Oba zespoły zostały porównane pod kątem objawów wypalenia zawodowego, takich jak wyczerpanie, brak zaangażowania, odczuwany stres. Wyniki badań pozwoliły na stwierdzenie, że wyższy poziom wypalenia zawodowego dotyka bibliotekarzy z grupy drugiej. Prelegent zachęcał do podjęcia działań, które pomogą zniwelować ten efekt.

Referat pt. *Czego oczekują IBiNowicze? Prezentacja wyników ankiety badającej potrzeby studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* wygłosiły Joanna Balawender (studentka II2 Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych, Koło Naukowe Infologów, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) i Dominika Panek (studentka II2 roku informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Koło Naukowe Infologów, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach). Autorki w ramach uatrakcyjnienia przestrzeni studenckiej przeprowadziły ankietę wśród studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej wyniki miały wskazać, czego najbardziej brakuje młodym ludziom w ramach szeroko pojętego studiowania, jakie są ich oczekiwania dotyczące działalności Koła Naukowego Infologów oraz zainteresowania w obszarze podjętego kierunku studiów. Okazało się, że tytułowi IBiNowicze odczuwają potrzebę przynależności do społeczności uniwersyteckiej, chęć uczestniczenia w wydarzeniach rozwijających ich pasje oraz w konferencjach naukowych. Zaakcentowali brak strefy wypoczynkowej, która sprzyjałaby komfortowi nauki. Oprócz wyników ankiety J. Balawender i D. Panek przedstawiły inicjatywy podejmowane przez Koło Naukowe Infologów.

Następny referat, pt. *Słowniki frazeologiczne języka polskiego wczoraj, dziś i jutro – stan obecny i perspektywy*, przygotowała Emilia

Czarnota (Katedra Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej, Uniwersytet Śląski w Katowicach). Prelegentka przedstawiła zakres słowników frazeologicznych języka polskiego od pierwszej edycji tego typu źródła aż do współczesnej oferty wydawniczej. Ukazała również relację słownik – użytkownik. Autorzy słowników starają się zaspokoić wyspecjalizowane potrzeby konkretnych kategorii użytkowników, np. uczniów na kolejnych etapach edukacji. Jak zaznaczyła E. Czarnota, słowniki papierowe powoli są wypierane przez ich wersje internetowe.

Piotr Biesiada (Szkoła Podstawowa nr 4 im. Juliana Tuwima w Sosnowcu) w zamykającym sesję trzecią referacie pt. *Realizacja edukacji globalnej w bibliotece na wybranych przykładach* przytoczył definicję edukacji globalnej, a następnie przedstawił próbę wdrażania Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 Organizacji Narodów Zjednoczonych. Omówił sposoby promocji Celów Zrównoważonego Rozwoju w bibliotekach, np. poprzez zamieszczanie informacji o nich na stronach internetowych instytucji, dzielenie się dobrymi praktykami i relacjami z wydarzeń upowszechniających. Poprzez zestawienia z lat 2016–2018 ukazał dynamiczny rozwój w zakresie popularyzacji globalnych Celów Zrównoważonego Rozwoju i sposoby ich wdrażania w bibliotekach szkolnych, takie jak: organizacja wystaw tematycznych, tworzenie list książek poruszających problemy globalne, udział w lokalnych lub ogólnopolskich projektach edukacyjnych.

Ostatnią sesję otworzyli Katarzyna Olchawa (Stowarzyszenie Wspierania Organizacji Pozarządowych MOST) i W. Świechowski (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach) referatem pt. *Problematyka dostosowania bibliotek na terenie województwa śląskiego względem oczekiwań osób o niepełnej sprawności w kontekście deprivacji informacyjnej i założeń konwencji ONZ*. Prelegenci przedstawili wyniki audytu bibliotek na terenie województwa śląskiego w ramach projektu „Śląskie bez barier”. W badaniach skupiono się na analizie udogodnień architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w otoczeniu zewnętrznym bibliotek, przy wejściu do budynków i we wnętrzu placówek. Sprawdzono np. ulokowanie punktów informacyjnych, łatwość przejścia między piętrami i przestrzeń komunikacyjną. Celem autorów było zwrócenie uwagi na istotny problem braku dostępności budynków wielu bibliotek dla osób niepełnosprawnych.

Wystąpienie pt. *Edukacja międzykulturowa w polskiej szkole na przykładzie województwa podlaskiego* Adama Gajeckiego (student III roku informacji w instytucjach e-społeczeństwa, Koło Naukowe Infologów, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Uniwersytet Śląski w Katowicach) dotyczyło specyfiki i struktury populacji

mniejszościowych województwa podlaskiego. Prelegent omówił badania poświęcone edukacji wielokulturowej oraz przedstawił sposoby jej realizowania w gimnazjach. Na zakończenie zwrócił uwagę na problem braku takiej edukacji, a dotychczasowe działania w wieloetnicznym województwie podlaskim określił jako prywatne inicjatywy nauczycieli i uczniów.

Ostatni referat konferencji, pt. *Czego oczekują seniorzy? O potrzebach, nie tylko czytelnich, użytkowników biblioteki*, wygłosiła Aneta Dąbrowska-Korzus (studentka 12 roku zarządzania informacją i bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Autorka opowiedziała słuchaczom o doświadczeniach zdobytych podczas pracy w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Zaprezentowała wyniki wywiadów przeprowadzonych z osobami starszymi. Na podstawie zdobytych materiałów prelegentka ukazała potrzeby i oczekiwania czytelnice seniorów oraz scharakteryzowała rolę bibliotek w ich życiu.

Po każdej sesji tematycznej odbywały się dyskusje, w których stawiano pytania dotyczące praktycznych rozwiązań w ramach relacji człowiek – biblioteka, człowiek – szkoła itp. Praktycy wymieniali się doświadczeniami oraz wskazywali najlepsze – ich zdaniem – metody pracy z użytkownikami. Obrady zakończyło podsumowanie wystąpień prelegentów, które w szczególności odnosiły się do wyborów czytelnich różnych grup odbiorców wielokulturowości oraz udogodnień budowlanych wprowadzanych dla osób niepełnosprawnych. Konferencja zgromadziła liczne grono słuchaczy wśród pracowników i studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego. Jej zamknięcia dokonał K. Makles, kierując podziękowania do uczestników i organizatorów.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 5 marca 2019 r.

Daniela Brzóska

Koło Naukowe Infologów

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: daniela.brzoska97@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-6772-3399>

Sprawozdanie z działalności Koła Naukowego Infologów przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w 2018 r.

W roku 2018 działalność członków Koła Naukowego Infologów (dalej: KNI), działającego przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, przejawiała się w kilku obszarach: publikacyjnym, konferencyjnym (uczestnictwo w spotkaniach o tematyce bibliotekoznawczej i informatologicznej) oraz organizacyjnym.

Studenci zrzeszeni w KNI ogłosili 11 tekstów, które można podzielić na dwie kategorie: artykuły i sprawozdania z wydarzeń, głównie regionalnych, w których brali udział. Wszystkie materiały ukazały się w kwartalniku wydawanym przez macierzysty Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej – „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media”.

W numerze 2 (29) został opublikowany artykuł Karoliny Żuk, zatytułowany *Analiza bibliometryczna publikacji członków Koła Naukowego Bibliotekoznawców przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2007–2016)* (s. 109–121). Autorka zanalizowała publikacje członków Koła, by ukazać cechy działalności naukowej studentów, w tym zjawisko autorstwa i wieloautorstwa występujące w analizowanych materiałach, typy wypowiedzi,

tematykę. Omówiła również tendencje wzrostowe i spadkowe liczby ogłoszonych tekstów.

W numerze 3 (30) zamieszczony został artykuł Nikolety Saluk *Funkcje księżek i prasy regionalnej w sieci. Studium przypadku* (s. 73–83). Autorka przedstawiła sposoby oddziaływania publikacji regionalnych, mediów i prasy na społeczności lokalne. Zwróciła uwagę na rolę internetu w procesie poszerzania zakresu ich działania. Opisała podstawowe cele mediów lokalnych i wskazała szanse, jakie daje przestrzeń sieciowa, która nie jest równoznaczna z zagrożeniem dla księżek i gazet w tradycyjnej formie. Nowoczesne rozwiązania pozytywnie wpływają za to na lepszy odbiór publikacji przez potencjalnych czytelników.

W tym samym numerze czasopisma swój artykuł pt. *Źródła informacji w pracy nauczyciela regionalisty (na przykładzie Gimnazjum nr 9 w Bytomiu)* ogłosiła Adriana Piechota (s. 117–135). Autorka, prowadząc badania w trzech etapach: wywiadu jawnego, analizy dokumentów, czyli kronik klas regionalnych, oraz wykorzystania kwestionariuszy ankiet, zidentyfikowała źródła informacji, z jakich korzystają nauczyciele regionaliści uczący w Gimnazjum nr 9 w Bytomiu. Były to przede wszystkim książki, filmy i strony internetowe zawierające informacje o regionie.

W numerze 4 (31) został opublikowany artykuł Wojciecha Balawendera pt. *Siła haseł w kontekście ochrony zbiorów danych* (s. 37–50). Autor porównał jakość haseł chroniących zasoby komputerowe za pomocą entropii informacyjnej. Omówił kluczowe regulacje prawne obowiązujące administratorów baz danych oraz wybrane metody przechwytywania i łamania haseł.

Większą grupę materiałów przygotowanych przez członków KNI stanowią sprawozdania. Pod koniec roku 2017 wzięli oni udział w trzech wydarzeniach, które następnie opisali w numerze 2 (29) kwartalnika. Dominika Panek przedstawiła relację z seminarium naukowego „Biblioteki Europy” (s. 145–152), zorganizowanego 8 listopada przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zuzanna Świeżowska ogłosiła sprawozdanie z obchodzonego 20 listopada jubileuszu pracy naukowej i dydaktycznej Profesor Ireny Sochy (s. 109–121). Wydarzenie zgromadziło przyjaciół, współpracowników i studentów Jubilatki oraz przedstawicieli wielu ośrodków naukowych w Polsce. Z kolei Martyna Król i Katarzyna Szmidt scharakteryzowały XI Ogólnopolską Studencko-Doktorancką Konferencję Kół Naukowych Bibliotekoznawców „Ochrona i bezpieczeństwo zasobów archiwalnych, bibliotecznych, muzealnych, galerii i innych instytucji kultury i nauki – dawniej i dziś” z 5 grudnia (s. 173–177). Wydarzenie to zostało zorganizowane przez KNI.

W roku 2018 miesiącem obfitującym w różnego typu spotkania był maj. Monika Matysik i Magdalena Mientus opisały obrady zorganizowanej 15 maja w Sali Parnassos Biblioteki Śląskiej w Katowicach konferencji pod hasłem „Odmiany wolności w życiu i twórczości Zofii Kossak”. W setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości i pięćdziesiątą rocznicę śmierci pisarki (numer 3(30), s. 241–244). Wydarzenie zostało przygotowane przez księżnicę i Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”. 21 maja Daniela Brzóska, Elena Drobitko, Daniel Arndt, Adam Gajeccki i Kamil Nowak wzięli udział w odbywającym się w Krakowskim Parku Technologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie III Warsztacie Pracy Infobrokera – WPI 3.0. D. Brzóska opisała następnie jego przebieg w numerze 4 (31), s. 155–157. Trzeba wspomnieć, że spotkanie zostało przygotowane przez Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji oraz Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Studenci z KNI mogli poznać kulisy pracy praktyków informacji, w szczególności zajmujących się infobrokerstwem. M. Król i K. Szmidt opublikowały natomiast sprawozdanie z konferencji „Książka i biblioteki na przestrzeni wieków”, zorganizowanej 23 maja przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Centrum Informacji Naukowej i Bibliotekę Akademicką w Katowicach (nr 4 (31), s. 159–163). Tematami przewodnimi wydarzenia były: sposoby przechowywania zasobów bibliotecznych, historia bibliotek i czasopism, a także działalność zakładów introligatorskich.

Należy też wspomnieć o podsumowującym działalność KNI w roku 2017 sprawozdaniu K. Żuk, zamieszczonym w numerze 3 (30) kwartalnika (s. 245–249).

Przedstawiciele KNI aktywnie uczestniczą w ruchu naukowym poprzez udział w ogólnopolskich konferencjach. W 2018 r., w trakcie wspomnianej już konferencji „Książka i biblioteki na przestrzeni wieków”, Bartłomiej Legis wygłosił prelekcję *Idee, które przetrwały 400 lat – sir Thomas Boodley i dzieje Biblioteki Bodlejańskiej*. Podczas zorganizowanego w dniach 15–17 maja VII Kongresu Kół Naukowych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pod hasłem „100-lecie odzyskania niepodległości. Bilans i perspektywy” A. Piechota i Z. Świeżowska przedstawiły referat *Druki polskie na Śląsku w dwudziestoleciu międzywojennym a powrót Śląska do macierzy*. W zorganizowanej 20 listopada XII Ogólnopolskiej Studencko-Doktoranckiej Konferencji Kół Naukowych Bibliotekoznawców „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej” referaty wygłosiło czworo członków KNI: Joanna Balawender i D. Panek (*Czego*

oczekują IBiNowicze? Prezentacja wyników ankiety badającej potrzeby studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach); K. Żuk (*Czytelnictwo uczniów szkół podstawowych: wyniki badań przeprowadzonych wśród uczniów klas szóstych*) oraz A. Gajecki (*Edukacja międzykulturowa w polskiej szkole na przykładzie województwa podlaskiego*).

5 września 2018 r. A. Piechota wzięła udział w Konferencji Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, zorganizowanej przez Sekcję Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Zarządzie Okręgu w Katowicach oraz Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tematyka spotkania obejmowała: RODO, informatyczne narzędzia zarządzania informacją własną oraz prezentacje wyników badań językoznawczych. 25 września N. Saluk uczestniczyła w XLI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Zarządzie Okręgu w Katowicach pt. „Sytuacja bibliotek i bibliotekarzy w kontekście zmieniającego się prawa”. Na spotkaniu analizowano problemy prawne w zakresie wykonywania zawodu bibliotekarza w momencie wdrażania nowej ustawy o szkolnictwie wyższym. 24 października A. Piechota wzięła udział w konferencji „Sztuka czytania – sztuka książki” przygotowanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Gliwicach. Obrady odbywały się w Centrum Edukacyjnym im. św. Jana Pawła II w Gliwicach. Celem wydarzenia była wymiana wiedzy i doświadczeń specjalistów, przedstawicieli różnych ośrodków akademickich oraz osób zawodowo związanych ze sztuką książki. 25 października M. Król i K. Szmidt wzięły udział w seminarium „Książka na piątkę, znakomity początek: rozdanie drugie” zorganizowanym przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze, Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w Zabrze oraz Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Józefa Lompy w Katowicach filia w Zabrze.

Ostatni obszar działalności KNI dotyczy organizacji i współorganizacji różnego typu wydarzeń związanych przede wszystkim z promocją Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, macierzystego Instytutu oraz samego Koła. Najważniejszym wydarzeniem jest organizowana cyklicznie Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców. 20 listopada 2018 r. odbyła się pod hasłem „Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej” jako dwunasta edycja wydarzenia. Została podzielona na cztery sesje tematyczne: instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej; czytelnik i kultura czytelnicza; konteksty i prognozy przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej; użytkownicy instytucji bibliotecznych i edukacyjnych. W wydarzeniu

wzięło udział ponad stu słuchaczy oraz osiemnastu prelegentów reprezentujących wiele ośrodków w kraju¹.

Członkowie KNI uczestniczyli także w Studenckim Festiwalu Nauki, zorganizowanym przez Uniwersytet Śląski w dniach 24–26 kwietnia 2018 r. Przygotowali wówczas warsztaty polegające na przygotowywaniu zakładerek, etui z filcu, quillingu. Członkini KNI uczyła zebranych sztuki tworzenia inicjałów, natomiast D. Arndt, A. Gajecki i K. Nowak przedstawili prezentację z zakresu informacji naukowej i przeprowadzili test wiedzy z nagrodami dla uczestników. Zajęcia te cieszyły się dużym zainteresowaniem dzieci i młodzieży oraz ich opiekunów.

Plany KNI na przyszły rok obejmują publikowanie artykułów i sprawozdań oraz organizację cyklicznej ogólnopolskiej studencko-doktoranckiej konferencji pod hasłem „Specjalna, specjalny, specjalne – biblioteka, użytkownik, usługi”.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 6 marca 2019 r.

¹ Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Biblioteka Zespołu Szkół Handlowych im. Bolesława Prusa w Katowicach, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach, Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Pszczynie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna „Biblioteka pod Atlantami” w Wałbrzychu, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Stowarzyszenie Wspierania Organizacji Pozarządowych MOST, Szkoła Podstawowa nr 4 im. Juliana Tuwima w Sosnowcu.

REDAKCJA

Joanna Szewczyk

PROJEKT OKŁADKI

Anna Makles

KOREKTA

Sabina Stencel

ŁAMANIE

Alicja Załęcka

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersją referencyjną jest wersja elektroniczna

ISSN 2451-2575 (wersja elektroniczna)

Czasopismo do końca 2018 r. ukazywało się w formie drukowanej z ISSN 1505-4195

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 0,00. Ark. wyd. 0,00.

ISSN 2451-2575

9 772451 257906

Więcej o książce

